

83-2
L 128

V. Munters

**SAVU
TAUTU
IENAIDNIEKI**

83-2
L 128

0701
L
327

V. Munters

**SAVU
TAUTU
IENAIDNIEKI**

Otrais izdevums

RĪGA «AVOTS» 1983

66.019
Mu 435

Valsts bibliotēka, PSR

VALSTS BIBLIOTĒKA

~~84-10990~~

0306020882

UNAS

UNAT

UNAI

UNAS

Mākslinieks J. Krāniņš

M 0302030900—222
M803(11)—83

© «Avots», 196

Sis grāmatas autors Vilhelms Munters dzimis 1898. gada 25. jūlijā Rīgā tirdzniecības darbinieka ģimenē. Beidzis Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultāti. Latviešu buržuāzijas valdīšanas periodā divdesmit gadu darbojies ārlietu resorā. Bijis buržuāziskās Latvijas Ārlietu ministrijas Preses nodaļas sekretārs, pēc tam Baltijas valstu nodaļas vadītājs, bet vēlāk administratīvi juridiskā departamenta direktors. 1933. gadā V. Munteru ieceļ par Ārlietu ministrijas ģenerālsekretāru. 1936. gadā viņš kļūst par Latvijas buržuāziskās valdības ārlietu ministru, palikdams šajā posteni līdz padomju varas atjaunošanai Latvijā 1940. gada jūnijā. Trīsdesmitajos gados V. Munters ir plaši pazīstama personība starptautiskajā dzīvē. Kopš 1931. gada viņš piedalījies visās Tautu savienības pilnsapulcēs un laikā no 1935. līdz 1939. gadam bijis Latvijas delegācijas vadītājs. No 1936. līdz 1938. gadam darbojies kā Latvijas pārstāvis Tautu savienības padomē, bet 1938. gadā ievēlēts par Tautu savienības padomes 101. sesijas prezidentu. Vilhelmam Munteram bijusi noteicēja loma buržuāziskās Latvijas ārpolitikas vadlīniju izstrādāšanā, svarīgāko toreizējās Latvijas starptautisko līgumu parakstišanā trīsdesmitajos gados. Kā Latvijas ārlietu ministrs V. Munters bijis oficiālās vizītēs daudzās Eiropas galvaspilsētās, tiesīc ar toreizējiem ārpolitikas vadītājiem.

No 1941. līdz 1954. gadam V. Munters atradās ieslodzījumā. Pēc atbrīvošanas viņš strādāja par tulkotāju lielajā Vladimira traktor rūpnīcā. Pēc atgriešanās Rīgā 1959. gadā V. Munters bija Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Vēstu redakcijas un daudzu citu zinātnisku izdevumu līdzstrādnieks. Kopš 1962. gada publicēja Padomju Latvijas presē un laikrakstā «Izvestija» virkni nozīmīgu rakstu par aktuālām starptautiskās dzīves un latviešu emigrācijas problēmām. Vilhelma Muntera apcere par t. s. ACEN (Assembly of Captive European Nations — «Apspiesto Eiropas tautu asambleja») ir autora ilggadēju pētījumu un pārdomu rezultāts un kā tāda neapšaubāmi modina visplašāko lasītāju aprindu interesi gan Padomju Latvijā, gan arī aiz tās robežām. Grāmatas autors miris 1967. gadā.

PRIEKŠVĀRDS

Buržuāziskās Latvijas pēdējās valdības ārlietu ministra Vilhelma Muntera grāmata «Savu tautu ienaidnieki» pirmoreiz iznāca 1964. gadā Latvijas Valsts izdevniecības apgādā. Sis gan nebija pirmais darbs, kas ar viņa vārdu nāca klajā Padomju Latvijā. Pirms gada lasītāji jau bija iepazinušies ar šī autora rakstu kopojumu «Pārdomas».

«Savu tautu ienaidnieku» atkārtotajā izdevumā ievietotajā uzziņā par autoru lasītāji gūst informāciju, par to, ka Vilhelms Munterš bijis Padomju Latvijā izdoto zinātnisko izdevumu līdzstrādnieks. Viņš aktīvi piedalījies arī Padomju Latvijas sabiedriskajā dzīvē, bijis viens no Latvijas komitejas kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs dibinātājiem un ticis ievēlēts par tās locekli. Viņš izvērta arī plašu publicista darbību. Savas pārdomas un vērtējumus par atsevišķiem Latvijas vēstures notikumiem, par sociālisma celtniecību mūsu republikā, arī par latviešu emigrantu dažu reakcionāro organizāciju darbību Rietumos viņš izteicis virknē rakstu laikrakstos «Cīņa», «Dzimtenes Balss» un «Izvestija». Vilhelma Muntera rūpīgi izstrādātās, faktu un spriedumu ziņā pamatotās publikācijas presē izraisīja interesi ne vien Padomju Latvijā, bet arī interesentos visā mūsu valstī un tāpat zināmu aprindu sabiedriskajā domā ārzemēs. Laikrakstu redakcijas, Latvijas kultūras sakaru komiteja sāka saņemt vēstules gan no lasītājiem

dzimtenē, gan arī no ārzemēm. Daudzās no tām bija izteikti ierosinājumi un vēlmes neatstāt šīs publikācijas tikai laikrakstu slejās vien, bet arī apkopot tās atsevišķā izdevumā. Tā Vilhelma Muntera ilggadējie pētījumi un pārdomas — acīmredzot arī lasītāju rosinošas attieksmes rezultātā — pārtapa divās nule minētajās grāmatās. «Pārdomu» priekšvārda vietā, kam dots nosaukums «Par sevi», autors, starp citu, atzīst, ka viņš kopš 1941. gada, atradamies apcietinājumā, ir pārdomājis un pārdomājis «bezglāba daudz jautājumu, kas attiecās ne tikai uz šauriem personiskiem pārdzīvojumiem, bet daudz lielākā mērā uz manas tautas, Baltijas tautu un to kaimiņu likteni, Eiropas politiku, vecās pasaules pagātni un nākotni, uz nākamo, jauno laikmetu».¹ Kā netieši atzīst V. Munters, jūtamas pārmaiņas viņa pasaules norišu novērtējumos veicinājusi iepazīšanās ar Padomju Savienības miermīlīgo ārpolitiku un padomju dzīves veidu; tā, piemēram, viņš stāsta par dzīves periodu senajā Krievzemes pilsētā Vladimīrā, kur, neskatoties uz to, ka Muntera ģimenes «dzīves uzskati pašos pamatos atšķīrās no mūsu jauno biedru pasaules uzskata», visi pret viņiem izturējušies draudzīgi un sirsnīgi, — turklāt, pēc viņa atzinuma, tas bija pretrunā ar buržuāziskajā Latvijā «kultivēto attieksmi pret Padomju Savienību».²

Laika gaita šīs abas apceres nav nodevusi aizmirstībai grāmatu krātuvju plauktos, nav pārvērtusi tikai par atsevišķu aizrautīgu zinātnieku izpētes objektu. Bijušā Latvijas buržuāziskā ārpolitiskā darbinieka izteiktie novērtējumi par «aukstā kara» tīkotāju antikomunistisko un tautu pamatinteresēm neatbilstošo politiku un ideoloģiju rada interesi dažādās lasītāju grupās.

¹ *Munters V. Pārdomas.* — R.: LVI, 1963, 9. lpp.

² Turpat, 10. lpp.

Ir vispārzināms, ka «aukstais karš», par kura sākumu uzskata Čerčila runu Fultonā 1946. gadā, nozīmē Rietumu agresīvo aprindu tieksmi saglabāt pasaulē stāvokli «uz kara robežas», nozīmē piekopt pret sociālismu politiku no spēka pozīcijām, lai tādējādi cīnītos pret Padomju Savienības pieaugošo autoritāti, lai apturētu un likvidētu sociālismu. Taču sociālisma un progresīvo spēku nemitīgie pūliņi iezīmēja pakāpenisku pagriezienu no «aukstā kara» uz mierīgu līdzāspastāvēšanu, uz normālu sadarbību starp dažādās sabiedriskās iekārtas valstīm. Nozīmīgs starptautiskā saspilējuma atslābuma rezultāts bija Apspriede par drošību un sadarbību Eiropā un 1975. gada 1. augustā valstu dalībnieču Augsto Pārstāvju pieņemtais Nobeiguma akts.¹ PSKP CK Politbirojs, PSRS Augstākās Padomes Prezidijs un PSRS Ministru Padome šajā sakarībā norādīja, ka «apspriede vainago visu pozitīvo, kas līdz šim paveikts mūsu kontinentā, nodrošinot pāreju no «aukstā kara» uz saspilējuma atslābumu, praksē realizējot mierīgas līdzāspastāvēšanas principus»².

Septiņdesmito un astoņdesmito gadu mijā ASV prezidenta Kārtera administrācija izvērta uzbrukumu saspilējuma atslābumam, lai pasauli atkal atgrieztu «aukstā kara» situācijā. Pašlaik agresija pret sociālismu ieguvusi agrāk nepieredzētu vērienu, it sevišķi pieaugusi bruņošanās tieksme, it kā lai aizstāvētos pret mītiskajiem «padomju draudiem». Pazīstamā antikomunisma centra Hūvera institūta izstrādātajos ieteikumos ASV prezidenta R. Reigana administrācijai norādīts uz nepieciešamību «izvērst politisku un ekonomisku karu pret Padomju Savienību», kaitējot

¹ Miera, drošības un sadarbības vārdā. Apspriedes par drošību un sadarbību Eiropā rezultāti. Helsinkos, 1975. gada 30. jūlijs—1. augusts. — R.: Liesma, 1975, 88 lpp.

² Cīņa, 1975, 7. aug.

tai «visur, kur vien iespējams». Astoņdesmitajos gados Rietumos aktivizējušies visreakcionārākie grupējumi, kuri Vašingtonas pašreizējā militaristiskā kursa attaisnošanas nolūkā mēģina ne vien izjaukt starptautiskā saspilējuma atslābumu, bet arī apmelot sociālistiskās sadraudzības valstu miermīlīgo ārpolitiku.

Dabiski, ka miera un progresa aizstāvji prasa ne vien izbeigt bruņošanos, bet daudzi no viņiem tiecas saskatīt, atklāt un nocirst šīs stratēģijas un taktikas indīgās saknes, tiecas dziļāk ielūkoties un meklēt atbildi vēstures mācībā. Un tādēļ vēl joprojām V. Muntera grāmata ir nozīmīga ne tikai vēsturniekiem, bet daudz plašākam lasītāju lokam. Pieaugot saspilējumam starptautiskajās attiecībās, Padomju Latvijas Zinību biedrības lektoriem klausītāji lūdz pastāstīt par «aukstā kara» gadu taktikas un politikas organizētājiem un tā laika notikumu saistību ar šodienu. Mūsu jaunieši taujā pēc saistošas literatūras par šo periodu. Lojāli noskaņoti ārzemēs dzīvojoši latvieši, arī jaunās paaudzes pārstāvji, izsaka kritiskas atziņas par prettautiskiem, karu veicinošiem centriem. Tāpēc tika nolemts V. Muntera grāmatu izdot atkārtoti.

Vilhelma Muntera grāmatā «Savu tautu ienaidnieki» lasītājs gūs informāciju par tādiem «aukstā kara» gadu iestādījumiem kā «Brīvās Eiropas komiteja» un jo sevišķi par «Apspiesto Eiropas tautu asambleju». (Grāmatā šie un daži citi nosaukumi ir nedaudz savādāki, jo laika gaitā tie ir vai nu mainījušies, vai arī dažādi tulkoti no angļu valodas.)

Sā ievadījuma nolūks nav pārstāstīt apcerējuma saturu, bet akcentēt atsevišķus faktorus, kuri palīdz labāk izprast šo organizāciju savtīgos mērķus un to pēctecību cīņā pret sociālismu turpmākajā laika posmā izveidotajās jaunajās organizācijās.

«Apspiesto Eiropas tautu asambleja» (saisināti ACEN — Assembly of Captive European Nations)

tika izveidota 1954. gadā, kad «aukstais karš» pret komunismu norisa pilnā sparā. Jau tās pretenciozais un demagoģiskais nosaukums — gan netiešā formā — norāda uz «pārstāvniecību» cīņai pret «apspiešanu, pakļaušanu» vai, kā teikts citos gadījumos, «pavērdzināšanu», ko vēstures dabiskajai gaitai Eiropā it kā būtu «uzspiedis» komunisms (!) Padomju Savienības personā. ACEN iestājās 9 tautību pretsociālistisko emigrantu — to skaitā arī igauņu, latviešu un lietuviešu — pārstāvji no tā dēvētajām komitejām viņu bijušo dzimtenju «atbrīvošanai».

Kā zināms, lielais vairums šo emigrantu pēc sociālās izcelšanās ir pilsētu un lauku buržuāzijas, buržuāziskās inteligences pārstāvji un bijušie ierēdņi; pēc ideoloģiskām nostādnēm — nacionālistisku koncepciju paudēji; pēc apvienību darbības rakstura un mērķiem — antikomunisti, jo viņu galvenais nolūks ir buržuāzijas diktatūras atjaunošana savās bijušajās dzimtenēs. Tieši šo apstākļu dēļ «komunisma apturēšanas» stratēģijā starptautiskā imperiālisma centri, pirmām kārtām ASV, jau drīz pēc otrā pasaules kara savu plānu īstenošanā sāka iesaistīt buržuāzisko emigrantu vadītājus, kuru vidū bija arī kolaboracionisti.

Franču žurnālists Alens Gerens grāmatā «Aukstā kara» komandieri¹, kurā rakstīts arī par latviešu reakcionārajiem emigrantiem un buržuāzisko emigrantu organizācijām vispār, nosauc bēgļus otrā pasaules kara nogalē no Austrumeiropas zemēm un Padomju Savienības par «antikomunistiskajiem emigrantiem», jo viņi «atstāja dzimteni, lai cīnītos pret komunismu». Vēl vairāk, franču žurnālists, kurš izstudējis literatūru par antikomunistiskajiem emigran-

¹ *Guèrin Alain. Les Commandos de la Guerre Froide.* — Paris, 1969.

tiem un viņu darbību, tāpat kā V. Munters, atklāj morālo un materiālo atbalstu, ko reakcionāro emigrantu virsotnēm sniedz starptautiskā antikomunisma centri. A. Gerens piekrit avīzē «Le Monde» 1952. gadā publicētajā rakstu sērijā paustajai atziņai, ka šie emigranti ir Rietumu sabiedrotie «aukstajā karā». Lūk, izraksti no viņa grāmatas: «... vai ne tieši tāpēc dažas aprindas Rietumos tā ieinteresējās par emigrantiem... ka tie bija spējīgi no sava vidus piegādāt provokatorus» un kalpot «par kontrrevolūcijas rezerves spēku»; «pieaugošā saspringtība attiecībās starp Austrumiem un Rietumiem... dabiski, vairoja emigrantu cerības. Un viņi arvien biežāk izpildīja Rietumiem noderīgu sabiedroto lomu un saņēma no Rietumu valdībām palīdzību un pabalstus. Pēc 1948. gada interesi par emigrantu politisko darbību sevišķi atklāti izrādīja Savienotās Valstis...»¹ Arī argentīniešu žurnālists G. Mardones savā darbā «CIP bez maskas»², vispusīgi analizēdams ASV izlūkošanas sistēmas darbību, vairākkārt parāda arī no Padomju Savienības un Eiropas zemēm nākušo antikomunistisko emigrantu iesaistīšanu šajā dienestā.

Vilhelma Muntera grāmatas nostādne ir līdzīga: reakcionārie emigranti, sākumā atrazdamies Vācijas rietumu okupācijas zonās un četrdesmito gadu beigās un piecdesmito gadu sākumā pārceldamies uz dzīvi ASV, Kanādā, Austrālijā, Anglijā un vairākās citās zemēs, saprotams, nevarēja pašu spēkiem īstenot politiskos mērķus — mēģināt apturēt sociālistiskos

¹ Citēts pēc: Герэн А. Коммандос «холодной войны». — М.: Прорпеец, 1972, с. 8—12. Par ACEN darbību sk. šī izdevuma 158.—167. lpp.

² Šī 1976. gadā sarakstītā grāmata izdota arī Padomju Savienībā: Мардонес Г. К. ЦРУ без маски. — М.: Мысль, 1979, 175 с.

pārveidojumus savā dzimtenē, lai pēc tam restaurētu tur buržuāzijas diktatūru. Šajā darbā vairākkārt parādīta ASV Centrālās izlūkošanas pārvaldes līdzdalība un atbalsts — V. Munters lieto vārdus «iedvesmotāji un aizbildņi» — emigrantu organizāciju izveidošanai un darbībai.

Minēsim tikai dažas liecības. 1951. gada 10. oktobrī ASV pieņēma likumu, kas atvēlēja 100 miljonus dolāru, lai no baltemigrantiem izveidotu kara spēka daļas, kuras bija paredzēts ietilpināt NATO sastāvā. Viens no reakcionāro emigrantu vadītājiem — bijušais buržuāziskās Latvijas ministrs R. Liepiņš savā laikā konstatēja, ka, pasliktinoties attiecībām ar Padomju Savienību, Rietumos atkal atzina par labu izmantot emigrantus. 1953. gadā ASV kongress, lai «izmeklētu» Igaunijas, Latvijas un Lietuvas tā dēvēto varmācīgo inkorporāciju (iekļaušanu) Padomju Savienības sastāvā, nodibināja komiteju ar kongresmeni Č. Kerstenu priekšgalā un tās vajadzībām atvēlēja 30 000 dolāru. Komitejai liecības sniedza emigrantu aktīvākie pārstāvji, savās interesēs sagrozot sociālistiskās revolūcijas norisi un padomju varas atjaunošanu Baltijā 1940. gadā. Austrālijā dzīvojošais redaktors E. Dēliņš savā eseju un vērojumu grāmatā atzinis, ka no Amerikas nāk līdzekļi Baltijas valstu diplomātu algām. Piecdesmitajos gados ASV speciālie dienesti, kas stāvēja pie ACEN šūpuļa, organizēja emigrantu vēstuļu un «palīdzības saiņu» kampaņu tuviniekiem dzimtenē...

Izsekojot apcerējumā izklāstītajai ACEN desmit gadu pastāvēšanas vēsturei, jāpievienojas grāmatas pēcvārdā izteiktajam secinājumam par emigrantu organizācijām, to skaitā arī par asambleju, kurai, «dabīgi, nevarēja būt patstāvīgas politiskas orientācijas, tā nevarēja būt kaut kādas sabiedriskas domas paudēja, bet tai bija jākalpo mērķiem, kurus no-

sprauda saimnieki no CIP. Šos mērķus var ietvert vienā vārdā — antikommunisms. Tas izpaudās dažādās formās, taču jebkurš jautājums, ar kuru nodarbojas ACEN, atkal un atkal bija pakļauts naidīgai nostājai pret visu, kas saistīts ar sociālisma un komunisma pastāvēšanu un attīstību pasaulē.»

Grāmatā minēti vairāki latviešu emigrācijā plaši pazīstami tās reakcionāri pārstāvji. V. Munters vairākgan pakavējas pie mazāk zināmas personas — Viļa Māsena, kurš uz četriem gadiem kļuva par ACEN pirmo priekšsēdētāju. Kļuva, neraugoties uz to, ka asamblejā ietilpstošo dažādu nacionalitāšu emigrantu vadītāju vidū bija par viņu krietni vien pazīstamāki cilvēki, kā konstatēts šā izdevuma lappusēs. V. Munters uzsver, ka šāda izvērzišana bija atlīdzība par līdzdalību, izstrādājot plānu «diversantu grupu komplektēšanai un nosūtīšanai cīņā pret komunismu», un varbūt arī par vēl citiem nopelniem.

Sajā grāmatā aprakstītās asamblejas aktivitāte nereti ir vērojama reakcionāro emigrantu kareivīgajā nostājā arī šodien. ACEN dzimšanas diena ne jau bez nolūka bija pieskaņota Apvienoto Nāciju Organizācijas IX asamblejas atklāšanas dienai. Arī tagad emigrantu vadītāji tiecas iespaidot ANO valstu delegāciju pārstāvjus ar savu pretpadomju nostāju. Joprojām ik gadus vasarā Amerikas Savienotajās Valstīs notiek tā dēvētā apspiesto tautu nedēļa, tradicionālā pretpadomju kampaņa, kuru organizē jau kopš 1959. gada. Kā agrāk, tā arī tagad emigrantu virsotnes turpina iegalvot, ka igauņu, latviešu un lietuviešu sociālistiskās nācijas savā dzimtenē «nevarot attīstīt ne savu tautsaimniecību, ne kultūras dzīvi». V. Munters atklāj šīs kampaņas būtību un mērķus — mēģināt sašķelt sociālisma nometni, propagandistiski iejaukties citu valstu iekšējās lietās, lai «pierādītu», ka «pie visām politiskām

nebūšanām vainojams komunisms un, konkrētāk, Padomju Savienības politika». 1972. gadā to pašu apliecināja senators V. Fulbraits, rakstot, ka «aukstā kara» loģika paredz, ka komunisti «ir vainīgi vienīgi tādēļ, ka ir komunisti». Pašlaik Rietumu reakcionārajās aprindās šo domu pauž lozungs, ka «aiz visām nekārtībām pasaulē stāv Padomju Savienība».

V. Muntera grāmatas uzdevums nebija tuvāk apskatīt daudzās «aukstā kara» gados veidotās apvienības, latviešu emigrantu «starpkontinentālās» organizācijas, kuras pretendē uz visu emigrantu vadību. Lasītājs uzzinās nedaudz par «Daugavas vānagiem», par «Pasaules brīvo latviešu apvienību» (tekstā sastopams tās dibināšanas reizē dotais nosaukums), «Latvijas atbrīvošanas komitejas Eiropas centru» (grāmatā minēts saīsināti — «Eiropas centrs») u. c.

Pakāpeniski nostiprinoties sociālisma nometnei un pieaugot tās ietekmei starptautisko attiecību normalizēšanā, jau sešdesmito gadu sākumā Rietumos arvien vairāk cilvēku nonāca pie pārliecības, ka politika «no spēka pozīcijām» izgāzusies. Starptautiskais antikomunisms sāka mainīt psiholoģiskā kara metodes un formas, noteicošo virzienu ierādot «tiltu celšanas», konverģences, «sociālisma atmiekšķēšanas» u. tml. koncepcijām. Tādējādi pieauga «padomju un komunisma pētniecības» centru nozīme.

Reakcionāro emigrantu organizāciju aktivisti, pretautiskā naida dvingas piesātināti, nesaskatīja reālās pozitīvās pārmaiņas vēstures plūdumā, ne tūlīt saprata jaunās pretsociālistiskās taktikas būtību un turpināja tikpat skaļi kā līdz šim aicināt uz «krusta karu» pret Padomju Savienību. Šāda negribīga nostādnes maiņa radīja visai nopietnu reakciju, par ko liecina toreizējā ASV valsts prezidenta Dž. Kenedija

iejaukšanās — viņš norādīja, ka emigranti no Eiropas zemēm ir tikai kalpotāji, kuru pienākums ir strādāt, bet ne nodarboties ar politiku. Tā ir amerikāņu daļa. Viņš pat aizrādīja, ka emigrantiem tiks atņemta materiālā palīdzība, ja viņi arī turpmāk ieņems šādas pašas pozīcijas.

Tomēr pakāpeniski, starptautiskā antikomunisma centriem mainot taktiku, iezīmējās pagrieziena arī reakcionāro emigrantu organizatoriskajā struktūrā, diferencētākas kļuva viņu ideoloģiskās diversijas. Jaundibinātās baltiešu emigrantu organizācijas pie kuru vadības stājās galvenokārt vidējās paaudzes pārstāvji, izsmalcinātākiem paņēmieniem mēģināja ietekmēt kapitālistisko un jaunattīstības zemju sabiedrisko domu, arvien vairāk iecentrējot tā dēvēto Baltijas jautājumu, lai grautu pasaulē Padomju Savienības autoritāti, iztēlojot to par «koloniālvalsti». Monogrāfijā «Baltijas reakcionārā emigrācija šodien»¹ jau aprakstīta šo organizāciju darbība. Dažām no tām ir starptautiski pretenciozi nosaukumi, kā, piemēram, «Amerikāņi par kongresa darbību Baltijas valstu atbrīvošanai» (Americans for the Congressional Actions to Free the Baltic States), kura apvieno igauņu, latviešu un lietuviešu izcelsmes ASV politisko partiju locekļus, «Baltiešu apelācija Apvienotajām Nācijām» (BATUN — Baltic Appeal to the United Nations).

Starp emigrantu organizācijām zināma vieta ir ierādīta «Baltijas pētniecības» iestādēm Amerikas Savienotajās Valstīs, Vācijas Federatīvajā Republikā, Zviedrijā u. c. Lai arī to oficiālais mērķis ir Igaunijas, Latvijas un Lietuvas vēstures, ekonomikas, valodas un literatūras pētījumi, tomēr publikācijās un teorētiskajos referātos nereti izskan vienkāršota, ne-

¹ Baltijas reakcionārā emigrācija šodien. — R.: Zinātne, 1982. 214 lpp.

zinātniska, pat primitīva pieeja, tendenciozs fakto un parādību skaidrojums.

Septiņdesmito gadu beigās un astoņdesmitajos gados starptautiskais antikomunisms visaktīvāk uzbrūk reālā sociālisma teorijai un praksei. Pēdējos nepilnos piecos gados vien Rietumos radīti vairāki institūti, kuri ļoti detalizēti pēta atsevišķas sociālisma problēmas, atsevišķus mūsu valsts reģionus. Sajā plaši izvērstajā ideoloģisko diversiju izstrādāšanas kampaņā iesaistījušies arī reakcionāro emigrantu vadītāji.

Lasītājs, iepazīnies ar Vilhelma Muntera apcerējuma saturu, iespējams, jautās: kāpēc priekšvārdā minēts ne mazums citu organizāciju, ja jau grāmatā ir runa galvenokārt par ACEN?

Mēģināju iztēlot — kādā izklāstā, kādā sniegumā Vilhelms MunTERS būtu rakstījis savu grāmatu astoņdesmitajos gados. Pārlasot bijušā buržuāziskās Latvijas politiskā darbinieka, Padomju Latvijas publicista un sabiedriskā aktīvista rakstus padomju preses izdevumos, pārlasot viņa pārdomu grāmatas par starptautiskajiem jautājumiem, vedas domāt, ka viņš šo sešdesmitajos gados rakstīto grāmatu būtu turpinājis — visticamāk, būtu uzrakstījis jaunu grāmatu. Būtu turpinājis tāpēc, ka reakcionāro emigrantu taktikā, viņu materiālajos un morālajos atbalstītājos vai, kā teica V. MunTERS, iedvesmotājos un aizbildņos redzama pēctecība, bet viņu galamērķis — likvidēt sociālisma pamatus Latvijā — paliek nemainīgs.

Starptautiskā saspīlējuma atslābuma gados emigrantu organizācijas izvirzīja koncepciju par «vienotu tautu»; nesen parādījās līdzīgs aicinājums — «draugs — draugam, rads — radam», — cik piemīlīgi abi skan pēc vārdiskā ietērpa. Bet pēc satura? Cik gan var būt stipra vienotība starp latviešu sociālistisko nāciju, kura dzimtenē ceļ sociālismu, iestā-

jas par mieru visā pasaulē, un emigrantu vadītājiem, kuri savu organizāciju statūtos ierakstījuši buržuāzijas diktatūras restaurāciju savā bijušajā dzimtenē? Ja ieklausās un ielasās vērīgāk šā psiholoģiskā kara uzsaukumā — vai tas neatgādina buržuāziskajā Latvijā pazīstamo «tautas vienības» lozungu, vai tas neskan vienā toņkārtā ar piecdesmitajos gados ASV izstrādāto emigrantu «palīdzības saiņu kampaņu tuviniekiem» un vienā toņkārtā ar Eiropas brīvības komitejas un ACEN centieniem darīt visu, lai «tautieši Eiropā» nezaudētu «nācijas brīvības ideālus»? Vilhelma Muntera grāmatā parādīts, ka šie «brīvības ideāli» neatbilst latviešu tautas izvēlētajam sociālistiskās attīstības ceļam.

Gados pēc V. Muntera grāmatas nākšanas klajā notikušas ievērojamas pārmaiņas gan mūsu valsts dzīvē, gan visā pasaulē. Domājams, ka lasītājs atcerēsies, ka vārdi «tagad», «šodien», kas nereti sastopami tekstā, neraksturo pašreizējo stāvokli, bet attiecas tikai uz grāmatā aprakstīto laiku. Saprotams, tagad daudz kur uz mūsu planētas citāda ir kļuvusi sociālekonomiskā, politiskā un ideoloģiskā situācija; piemēram, autora norādēs par starptautisko attiecību uzlabošanu, par kultūras vērtību apmaiņu, par tūrisma attīstību starp Austrumiem un Rietumiem pašlaik ir vairākas vēlmes, kuras mēģina iedzīvināt un atjaunot sociālisma sadraudzības valstīs. Citāda šobrīd, nekā aprakstīts grāmatā, ir politiskā nostādne arī Eiropas kapitālistiskajās valstīs. V. Munters savā sacerējumā izsaka pamatotus secinājumus par koloniālismu, atmasko reakcionāro emigrantu izdomājumus par «padomju koloniālismu». No jaunākajām vēstures norisēm plaši zināma Padomju Savienības neatlaidīgā iestāšanās — vispirms ANO ietvaros — pret koloniālismu jebkādā tā veidā, ir vispārzināms, ka koloniālās pakļautības sistēma pasaulē ir sabru-

kusi. Taču V. Muntera izteiktās domas par šo problēmu ir aktuālas un nozīmīgas arī šodien. Grāmatā kā antikomunistiski iestādījumi raksturotas arī radiostacijas «Brīvā Eiropa» un «Brīvība», kuru darbībā piedalās dažādu tautību reakcionārie emigranti. Pēdējos gados ievērojami augusi raidstaciju materiālā bāze, paplašinājies raidījumu apjoms. Raidstacijas «Brīvā Eiropa» provokatoriskā darbība labi parādīta poļu izlūka Andžeja Čehoviča grāmatā «Septiņi grūti gadi»¹.

Vilhelma Muntera darbā minētos emigrantu anti-komunistiskos aktīvistus vai nu nomainījuši citi — jaunākās paaudzes pārstāvji, vai arī viņi šķīrušies no dzīves. Tā, piemēram, «Daugavas vanagu» priekšsēdētājs pašlaik ir Anglijā dzīvojošais Jānis Frišvalds, bet grāmatā atmaskotais kara noziedznieks V. Hāzners ieņem goda priekšsēdētāja posteni u. tml.

Priekšvārdā vairākkārt lietots termins «reakcionārā emigrācija». Šis apzīmējums, protams, attiecas nevis uz emigrāciju kopumā, bet gan uz tās politisko organizāciju vadītāju un aktīvistu vairākumu. Kopumā nostiprinoties sociālisma sadraudzībai, Padomju Savienībai nepārtraukti iestājoties par mieru un saprašanos visā pasaulē, latviešu tautai gūstot panākumus tautsaimniecības un latviešu padomju kultūras attīstībā, daudzi buržuāziskās emigrācijas pārstāvji pārvērtējuši savas ideoloģiskās nostādnes, atbalsta mierīgu līdzaspastāvēšanu starp divām sociālajām sistēmām pasaulē, ieņem politiskas lojalitātes pozīcijas pret sociālismu un savu vai vecāku sociālistisko dzimteni. Viņi pretēji reakcionāro organizāciju pret-tautiskajai politikai tiecas pie savas tautas saknēm, pie tās kultūras spirdzinošā avota, pie tās valodas

¹ Čehovičs A. Septiņi grūti gadi. — R.: Avots, 1982. 294 lpp.

mūžam zaļojošā koka. Un šī grāmata nekādā gadījumā nav par viņiem, bet gan par tiem, kuri vēl joprojām — gandrīz 40 gadus pēc otrā pasaules kara vētrām — tiecas iejaukties savas dzimtenes iekšējās lietās, kavē veidoties attiecībām starp tautām uz patiesiem, humāniem pamatiem, ar saviem tīkojumiem pēc «atbrīvošanas kara» nostājas pret mieru uz mūsu planētas.

Filozofijas zin. kand. A. Jāne

NO AUTORA

Pēckara gados starptautiskie notikumi attīstījās uz «aukstā kara» fona. Par šī «kara» sākumu pieņemts uzskatīt Čerčila runu Fultonā 1946. gadā. «Aukstā kara» pamatā bija kapitālistiskās pasaules valdošo aprindu un politiķu — monopolu pārstāvju lēmums cīnīties pret Padomju Savienības politisko ietekmi, kas pēc uzvaras pār hitlerisko Vāciju bija ārkārtīgi augusi visā pasaulē. Vēlāk «aukstā kara» koncepcija tika izplatīta uz tautas demokrātijas valstīm Eiropā, Ķīnas Tautas Republiku, uz visu sociālisma nometni kopumā un vispār uz visām progresīva politiskā un sociāli ekonomiskā kursa izpausmēm, kas raksturo pasaules politikas attīstību pēc kara.

«Aukstajā karā» bija saasināšanās un atslābuma periodi; tas ir nogājis ceļu no Dallesa tēzes par nepieciešamību saglabāt stāvokli «uz kara robežas» līdz 1963. gada līgumam par daļēju kodolieroču izmēģināšanas izbeigšanu un attiecīgu vienošanos starp PSRS un ASV; no neveiksmīgā hermētiskā embargo tirdzniecībā ar Padomju Savienību un sociālistiskajām valstīm līdz konfliktiem starp pašiem kapitālistiem un monopolistiem sakarā ar tērauda cauruļu piegādi Padomju Savienībai vai autobusu pārdošanu Kubai; no pārvietošanās brīvības ierobežojumiem uz Padomju Savienību un sociālistiskajām valstīm līdz plašai kultūras un zinātnes vērtību ap-

maiņai, abu nometņu kontaktu un tūrisma attīstībai.

Taču, lai gan var uzskatīt, ka starptautisko attiecību attīstības vispārējā tendence gandrīz divu gadu desmitu laikā liecina par zināmu sasprindzinājuma mazināšanos, kas izpaudās galvenokārt vispārējā atziņumā, ka jauns bruņots konflikts pasaules mērogā būtu liktenīgs visiem, «aukstā kara» mākoņi nebūt nav pilnīgi izklīduši. Gluži pretēji, laiku pa laikam tie sabiezē no jauna, apdraudot visu tautu miermīlīgos centienus un satricinot saprātīgo valstsvīru ilggadējos, pacietīgos, neatlaidīgos pūliņus nodrošināt stabilu, ilgstošu mieru.

Tā ne vienu reizi vien bijis arī pēdējos gados; tā bija šogad, kad kopš ārkārtīgi bīstamās Karību jūras krīzes (1962. g.) stāvoklis atkal saasinājās vairākos pasaules rajonos uzreiz. Vēl nav norimušas Austrumāfrika un Dienvidāfrika, karadarbība notiek Arābijas pussalā, nāvi un postu nesošas bumbas no mestas Dienvidaustrumāzijā un Kiprā, un visos šajos rajonos radušies kritiski stāvokļi, ko pasaules tautas vēro ar aizturētu elpu un satrauktu sirdi. Cik bīstama ir ķēdes reakcija pasaules politikā, to šodien saprot visi, pat tie, kas nezina šī atomfizikas termina pirmatnējo nozīmi.

Kaut gan atklāta bruņota konflikta briesmas no Eiropas it kā pārvietojušās un citiem kontinentiem, neviens nešaubās, ka šie konflikti tieši vai netieši skar bez ASV un vairākām Eiropas valstīm arī visu Apvienoto Nāciju Organizāciju, ka šie konflikti nav vietēja ierobežota rakstura starpgadījumi, bet ka no ikviena šāda konflikta var izaugt Eiropas un pasaules mēroga sadursme.

Un, papētot bruņotās sadursmes, kas notikušas pēdējos mēnešos, gluži nevilus jāsecina: to visu cēlonis bijusi imperiālistu tieksme uzspiest savu gribu

citām tautām, kuras var nosaukt par apspiestajām vai koloniālajām tautām. Imperiālistu rīcības motīvi var būt dažādi. No Kongo urāna krājumiem līdz Vidējo Austrumu naftas bagātībām, ceļš uz kurām pieder kipriešiem vai arābiem; no alvas un citām Malaizijas dabas bagātībām līdz amerikāņu imperiālistu placdarmiem, kas tuvināti Ķīnas robežām; no rasistu zvēribām Dienvidāfrikā līdz koloniālistu manevriem Austrumāfrikā — visur tiek mīdīti kājām starptautisko tiesību principi, visur pret koloniālajām, puskoloniālajām vai neatkarīgajām tautām tiek vērsta varmācība, visur lielvalstu rīcības pamatā ir tieksme saglabāt politiskās vai ekonomiskās pozīcijas, kas agrākos laikos iekarotas ar spēku, bet tagad ierautas vēsturiskajā nacionālās atbrīvošanās procesā.

Visu varmācīgo un nelikumīgo pasākumu aizsegs ir antikomunisms. Kiprieši un kongojieši, arābi un banti, angolieši un vjetnamieši — viņi visi esot komunisma «inficēti», un bieži vien pat tiek apgalvots, ka viņi sekojot noslēpumainām Maskavas direktīvām.

Kamēr tālos kontinentos notiek atklāti bruņoti cīņi, uz laiku it kā aizmirstas Vidus un Austrumu Eiropas tautas. Taču vēl pirms gadiem desmit amerikāņu reakcionāri cerēja ar propagandas un diversiju palīdzību satricināt sociālisma nometni, graut tautas demokrātijas valdību autoritāti, izraisīt sacelšanos un atraut Padomju Savienībai Austrumeiropas un Centrālās Eiropas tautu atbalstu.

Šim nolūkam viņi izveidoja tā saukto «Sagūstīto Eiropas tautu asambleju». Sajā asamblejā ietilpst arī latvieši. Tas rosināja mani tuvāk iepazīties ar minētās asamblejas vēsturi un darbību. Divdesmit gadus man bija iespēja vērot buržuāziskās Latvijas un citu Baltijas valstu politiku, bet pēdējos septiņos pirmskara gados aktīvi piedalīties tās ārpolitikas

īstenošanā. Tādēļ ir saprotama mana interese par organizāciju, kurā piedalās latviešu emigrantu un bēgļu pārstāvji.

Iepazīšanās ar desmit gadu ilgo «Sagūstīto Eiropas tautu asamblejas» vēsturi manī sākumā izraisīja vilšanos, bet pēc tam sašutumu. Vilšanos — ar savu tukšumu un neauglību, sašutumu — ar savu prettautisko garu un pretpadomju kursu.

Cilvēki, kas nu jau divus gadu desmitus ir at-rauti no savas kādreizējās dzimtenes un, neraugoties uz pašu skaļajiem paziņojumiem, nevienu un neko nepārstāv, turpina sludināt politiku, kuras rezultātā latviešu tauta beigtu pastāvēt, jo nevar iedomāties agrākā stāvokļa atjaunošanu bez bruņotas sadursmes; bet maza tauta, kas atrodas naidīgu spēku sadursmes degpunktā, to nespētu pārdzīvot, neiedragājot galīgi savas dzīves spējas.

Nav ne mazāko šaubu, ka šīs emigrantu organizācijas kurss ir pretpadomju kurss. Par to liecina ikviena «asamblejas» darbinieka runa visā tās pastāvēšanas laikā. Tas arī ir saprotams, jo pati «asambleja» ir nevis brīvprātīga apvienība to tautu interesēs, kuru viltus pārstāvji to veido, bet gan amerikāņu izlūkdienesta radīts «aukstā kara» ierocis, ierocis cīņā pret «pasaules komunisma» biedēkli, tas ir, pret Padomju Savienību, tautas demokrātijas valstīm un nacionālās atbrīvošanās kustību.

Es neesmu komunist, taču man jāatzīst, ka komunistiskās partijas tur, kur tās ir pie varas, un pirmām kārtām PSKP sekmīgāk ved savas tautas pa progresu ceļu nekā jebkura man zināma «brīvās pasaules» politiskā partija. Un tagad, kad visi vienkāršie cilvēki visās pasaules valstīs savās cerībās un lūgšanās vispirms min vārdus «miers» un «labklājība», Padomju Savienība liek svaru kausā visu savu

idejisko un materiālo autoritāti, lai sasniegtu šos mērķus.

Padomju Savienības cīņu par mieru atbalsta visa varenā padomju tauta, šī cīņa rod visu pasaules tautu atbalstu. Padomju cilvēku miermīlību tagad izprot gan vēsie skandināvi, gan svelmainās Āfrikas dēli, gan eksotiskās Indijas, Indonēzijas, arābu pasaules, Latīņamerikas tautas. Bezspēcīgā niknumā zobus griež tikai visu sugu reakcionāri, kolonizatori un nekolonizatori, ieroču fabrikanti un paslepeni revanšisti.

Viņiem pievienojušās emigrantu grupiņas. Tās, aizbildinādamās, ka cīnoties par savu tautu brīvību un neatkarību — kaut gan šīs tautas nav to lūgušas un savā lielākajā vairumā pat nezina par nelūgto «spokesmen'ū» pastāvēšanu —, sniedz labi apmaksātus pakalpojumus miera un tautu draudzības pretiniekiem.

Nekad neesmu iedomājies, ka būtu pilnvarots pārstāvēt latviešu tautu, kā ik uz soļa lielās emigrantu barveži, taču esmu tai kalpojis pēc labākās sirdsapziņas un tagad pasaulē, kas pārvērtusies līdz nepazīšanai, uzskatu par savu pienākumu turpināt to darīt, tikai ne sentimentāla «pastaliņu» viltus patriotisma un nacionālisma garā, bet gan vēršot skatienu nākotnes pasaulē, visu tautu draudzības un brālības pasaulē.

Ar tādām jūtām nododu savu darbu lasītāju rokās.

PIRMIE SOĻI

1954. gada 20. septembris tiek uzskatīts par «Sagūstīto Eiropas tautu asamblejas» (ACEN) dzimšanas dienu. Šis notikums sakrita ar ANO IX asamblejas atklāšanas dienu. Ar amerikāņu draugu palīdzību emigrantu sapulces rīcībā tika nodotas starptautiskās Karnegi centra telpas, kas atrodas iepretim ANO ēkai Ņujorkā. Lai saistītu ANO asamblejas delegātu un citu iespējamo skatītāju uzmanību, ACEN sesiju atklāja uz ielas, pār jaunās asamblejas ēku tika pacelti «sagūstīto» valstu karogi un tūlīt nolaisti pusemastā. Procedūra pēc tam turpinājās slēgtā telpā. Tika pieņemti ACEN statūti, kuri bija izstrādāti «saskaņā ar ANO statūtu principiem» un pēc kuriem ACEN ietilpa deviņu valstu (Albānijas, Bulgārijas, Čehoslovākijas, Igaunijas, Ungārijas, Latvijas, Lietuvas, Polijas un Rumānijas) emigrantu pārstāvji. Katrai emigrantu grupai asamblejā piešķīra 16 vietas. Poliju pārstāvēja divas delegācijas, katrā no tām bija astoņi delegāti.

Lai izskatītos iespaidīgāk, ACEN bez balsstiesībām uzņēma piecas «starptautiskas politiskas organizācijas», par kuru sastāvu, biedru skaitu un darbību nekas nav teikts. Tika pielaistas vēl dažas «starptautiskas organizācijas», to skaitā trīs sieviešu organizācijas (kuras acīmredzot nevarēja vienoties par kopīgu pārstāvniecību) un viena jaunatnes organizācija. Bet visām šīm organizācijām bija tikai otršķirīgs

raksturs: tām piešķīra tikai padomdevēju balsstiesības trīs komitejās (sociālajā, juridiskajā un ekonomiskajā). Par šo organizāciju delegāciju skaitlisko sastāvu nekas nav teikts; jādomā, ka tas aprobežojas ar kādu delegātu, kas pats sevi iecēlis. Izskatot sēžu protokolus, grūti atrast šo «ēnu» pārstāvju darbības pēdas. Toties no ACEN protokoliem var secināt, ka tā saukto «pievienoto» locekļu, t. i., augstāk minēto piecu «starptautisko organizāciju» pievienošana kalpojusi tikai kā aizsegs dažām personām, kas nebija iekļuvušas «nacionālajās» delegācijās. Tā, piemēram, «Centrālās un Austrumeiropas kristīgi demokrātisko savienību» pārstāv čehs Prohazka un lietuvietis Turauskas, «Austrumu un Centrālās Eiropas liberāli demokrātisko savienību» — polis Oļševskis un čehi Buseks un Ripka, «Starptautisko zemnieku savienību» — polis Mikolaičiks (bijušais Polijas Ministru padomes priekšsēdētājs) un lietuvietis Blazas, «Brīvo arodbiedrību starptautisko centru trimdā» — polis Skrodskis utt.

Statūtos formulēts ACEN mērķis: padomju paverdzināto Centrālās un Austrumeiropas tautu brīvība un nacionālā neatkarība. Komentāros sakarā ar ACEN dibināšanu vēl pieminēti: ACEN ir autoritatīvs informācijas avots (nekur citur kā Ņujorkā!) par apstākļiem «sagūstītajās» Eiropas zemēs, forums, ar kura starpniecību var sludināt šo nāciju (lasi: emigrantu vadoņu) mērķus un uzskatus, var brīdināt «brīvo pasauli» nepieņemt tādu politiku un rīcības veidu, kas varētu kaitēt vai pat kļūt liktenīgi «brīvās pasaules» pastāvēšanai.

Emigranti taču domā, ka viņi to visu zina labāk nekā Rietumu politiķi.

Nekavēsimies pie šīm detaļām. Kopš tā laika pagājuši desmit gadi, un šos dokumentus mierīgi aplāj putekļu kārtā ACEN arhīvā (ja tāds pastāv). Plaša

vēriena debates, kas tik raksturīgas ikvienai emigrantu sanāksmei, tagad samazinājušās līdz minimumam; samazinājušās ACEN publikācijas; pat tās periodiskais mēneša izdevums pēdējā laikā iznāk reizi divos trijos mēnešos; samazinājies komiteju skaits: sešu komiteju vietā tagad ir tikai trīs, bet ģenerālā komiteja, kas ir ACEN miniatūrā, palikusi gandrīz nemainīgā sastāvā līdz šai dienai. Tās locekļi saņem algu no Komitejas Eiropas brīvībai (pareizāk sakot, no tās iestādes, kas ar KEB palīdzību no aizkulisēm vada ACEN darbību) un ir šīs iestādes dienestā. Tie ir viņi, šie deviņi cilvēki, kas sastāda memorandumus, braukā pa visiem kontinentiem, saka runas, raksta vēstules avīzēm un vispār rada iespaidu, ka ACEN pastāv.

IEDVESMOTĀJI UN AIZBILDŅI

Taču ACEN saknes sniedzas vēl tālākā pagātnē. Vairāk nekā piecus gadus pirms ACEN nodibināšanas (precīzi — 1949. gada 1. jūnijā) Ņujorkā tika izveidota amerikāņu organizācija — Brīvās Eiropas Nacionālā Komiteja, ko vēlāk nosauca par Komiteju Eiropas brīvībai (KEB)*. Par tās priekšsēdētāju tika ievēlēts bijušais ASV vēstnieks Japānā Džozefs K. Grjū, un tās direkcijā ietilpa tādi pazīstami darbinieki kā Eizenhauers, Allens Dalless (Centrālās izlūkošanas pārvaldes direktors), bijušais valsts sekretāra palīgs Ādolfs Berle, Arturs Bliss Leins (bijušais ASV sūtnis Rīgā un Varšavā), ģenerālis

---

* Free Europe Committee, Inc. Pievērsiet uzmanību šim «Inc.», kas nozīmē «incorporated» un it kā liecina, ka šai iestādei ir privātas korporācijas raksturs. Tas ir viens no iecienītiem CIP darbības maskēšanas līdzekļiem.

Luciuss D. Klejs un citi. Ja atceramies, ka Allens Dalless drīzumā kļuva par KEB izpildu komitejas priekšsēdētāju, tad nav nekādu šaubu, ka KEB īstais saimnieks bija amerikāņu izlūkdienešts, un to apstiprināja arī tas, ka ACEN finansu resursus, arī algu tās darboņiem, piešķīra tieši Komiteja Eiropas brīvībai, no kuras tādējādi atkarīga ne tikai asamblejas politiskā orientācija, bet arī materiālais stāvoklis. Nonācis pat līdz tādām kuriozām gadījumam, ka KEB apmaksāja izdevumus par pieņemšanām, kuras tai par godu rīkoja ACEN.

Taču atgriezīsimies pie pašas Komitejas Eiropas brīvībai dibināšanas. Savā Komitejas «politikas deklarācijā» vēstnieks Grjū starp citu paziņoja, ka par tiešu organizācijas rašanās cēloni esot jāuzskata «Jalta», t. i., deklarācija, kas tika parakstīta Jaltā 1945. gada 11. februārī. Tautām, kuras «mēs (t. i., ASV) atbrīvojām no nacionālā (vai nebūtu pareizāk — nacistu?) despotisma, mēs apsoliām, ka tās varēs sarīkot brīvas vēlēšanas un iegūs brīvības pamattiesības. Pie šīm tautām piederēja Polijas, Čehoslovākijas, Ungārijas, Rumānijas, Dienvidslāvijas un Bulgārijas tautas. Mēs neizpildījām savu solījumu...»

Tālāk formulēts KEB mērķis palīdzēt tiem politiķiem, kas no Austrumeiropā valdošās komunistu varmācības aizbēguši uz ASV. «Mēs» gribam, lai viņi varētu netraucēti turpināt pretošanos (komunismam). Bez tam KEB apņēmas sniegt šiem darboņiem «īpašu palīdzību», piemēram, gādāt, lai viņi varētu pārtikt un strādāt noderīgā darba vietā visu laiku, kamēr uzturas ASV teritorijā; un «mēs», t. i., ASV, gribam «izmantot viņus radoraidījumos, presē un citos pasākumos, kuru nolūks ir gādāt, lai viņu tautieši Eiropā nezaudētu personības un nācijas brīvības ideālus», un «mēs», t. i., ASV, gribam «izveidot autoritatīvus

institūtos (!), lai šie darbinieki varētu kopīgi strādāt un saskaņot savus plānus ar ASV (!) un citu valstu vadītājiem un darbiniekiem, kuri ir līdzīgās domās».

Tātad ASV centrālā izlūkošanas orgāna tiešā vadībā un tā apgādībā tiek izveidota organizācija, kuras mērķis ir Austrumeiropas valstu emigrantu vadoņu apvienošana, šo darboņu izmantošana anti-komunistiskas propagandas un spiegošanas («citos pasākumos») nolūkos, vienotas emigrantu organizācijas (tā ir ACEN) izveidošana un tās darbības saskaņošana ar ASV vadītājiem un darbiniekiem. «Saskaņošanas» vietā gan laikam vajadzēja teikt «norādījumu izpildīšana». Un te nu mēs atrodam ACEN pirmsākumus. Formulēsim tos vēlreiz visīsākajā formā: ACEN nodibināta kā diversijas orgāns amerikāņu izlūkdienesta vadībā un par tā līdzekļiem.

Nepārprotami to pateicis viens no bijušajiem KEB rokaspuišiem, ungāru emigrantu nacionālās komitejas loceklis līdz 1954. gadam Deže Šujoks, kas dažus gadus vēlāk izveidoja reakcionāru organizāciju «Ungāru 23. oktobra kustība». Viņš raksta par KEB: «Gluži vienkārši nevar būt neatkarīga no valsts tāda organizācija, kuras vadītājs vienlaicīgi ir valsts spiegošanas dienesta šefs. Gluži otrādi: šāda organizācija kalpo šī dienesta mērķiem, un no tā jau tad izriet pārējā darbība.» Ievērojiet, ka to saka ungārs, tādas emigrantu grupas pārstāvis, kuru uzskatīja par sevišķi svarīgu elementu apspiesto tautu «likumīgo pārstāvju» pulkā, ungārs, kas izstājies no Ungāru nacionālās komitejas un asi kritizē ACEN ungāru pilārus, tādus kā monsenjoru Belu Vargu, Ferencu Naģu un citus, uzskatot viņus par ungāru tautas interešu nodevējiem. Šujoks neskopojas ar asiem izteicieniem, atzīmējot, ka «ansamblim», kas no ungāru puses apņēmies kalpot amorālajai (!) viltus

atbrīvošanās (!) politikai (amerikāņu reakcionāru un izlūkošanas dienesta politikai), kas karājas gaisā (!), gandrīz pilnībā trūcis to īpašību, kas vajadzīgas, lai varētu izpildīt ungāru tautas pārstāvju lomu... Šie vārdi attiecas ne tikai uz ungāru darboņiem, tos var pilnīgi pamatoti attiecināt uz citu emigrantu grupu vadoņiem, kas vēlāk tika ietilpinātas ACEN sastāvā. Un, ja ņemam vērā Šujoka pilnīgi pareizo norādījumu, ka vājākais partneris vienmēr kļūst tāds pats kā viņa spēcīgākais partneris, par ko krievi agrāk teica «Kāds pops, tāda draudze», bet latvieši — «Kāds kungs, tāds kalps», tad kļūst skaidrs, kāda ir ACEN darboņu morāli politiskā seja. Vēl viena raksturīga detaļa, kas izriet no tā paša Šujoka izteikumiem: viņš ir ievērojis, ka amerikāņu kolaboracionistiskā politika (t. i., politika, kuras galvenais trumpis Eiropā ir sadarbība ar VFR) par visnoderīgākajiem uzskata bijušos ungāru kolaboracionistus, t. i., cilvēkus, kas savā laikā kalpojuši vācu fašistiskajiem okupantiem. Ja tuvāk papētām citu «sagūstīto» valstu emigrantu vadītāju politisko seju, tad uzkrīt, ka viņi visi lielākoties arī pieder pie kolaboracionistu aprindām.

Drīzumā pēc KEB izveidošanas sāka darboties raidstacija «Brīvā Eiropa», RBE, kuras pirmā pārraide notika 1950. gada 4. jūlijā (no Minhenes). Kā datums, tā vieta ir zināmā mērā simboliski. KEB vadītāji panāca, ka viņu raidstacija sāk darboties ASV nacionālajos svētkos — Neatkarības dienā. Vai tiešām tolaik neatradās neviens ietekmīgs un saprātīgi domājošs amerikānis, kas būtu brīdinājis, ka tā tiek apgānīta diena, ko cieta veselas amerikāņu tautas paaudzes, kas būtu pacēlis savu balsi pret to, ka diversiju un spiegošanas mērķiem domāta raidstacija sāk darboties dienā, kas saistīta ar pasaulvēsturisku notikumu amerikāņu tautas dzīvē? Bet par šī radio-

diversiju pasākuma šūpuli bija izraudzīta pilsēta, ar kuras vārdu nesaraujami saistīta hitlerisma vēsture un Rietumeiropas politikas apkaunojums 1938. gadā, kad Anglija un Francija nodeva Čehoslovākiju. Tik tiešām raidstacija «Brīvā Eiropa» dzima apstākļos, kas tai nesolīja spožu nākotni. Un tā tiešām bija. Kas šodien vēl pievērš uzmanību RBE? Un tas ir pēc 14 gadu ilgas pastāvēšanas, pēc tam kad RBE sastāvā noorganizētas piecas raidstacijas ar plašu diapazonu, dažādas nodaļas, kartotēka, bibliotēka utt. Pati KEB pēc ACEN un radiostacijas «Brīvā Eiropa» nodibināšanas attīstījusi plašu propagandistisku un izlūkošanas darbību, organizējusi dažādas nodaļas, komitejas, izsludinājusi «programmas», nodibinājusi sakarus ar emigrantu vadoņiem Eiropā, nozīmējusi savus rezidentus Londonā un Parīzē, izdevusi visādas publikācijas utt. Kā redzams, saimnieki no CIP ar līdzekļiem nav skopājušies.

Kopš 1961. gada KEB priekšsēdētājs ir Džons Ričardsons, juniors, jauns baņķieris (atšķirībā no citiem šīs organizācijas dūžiem viņam ir tikai nedaudz vairāk par 40 gadiem). Viņš tika iecelts šajā postenī 1961. gada aprīlī. Pirms šī paaugstinājuma Ričardsons ļoti interesējās par Poliju, apmeklējams to četras vai piecas reizes. Jāšaubās, vai šīs daudzās vizītes bija vajadzīgas bankas lietu kārtošanai. Nav pilnīgi skaidra arī Ričardsona pakļautība: vai viņam jāsniedz pārskati tieši CIP vai arī tās partnerim, tā sauktajam «Krusta karam par brīvību» (Crusade for Freedom), privātai antikomunistiskai organizācijai, kuru finansē galvenokārt amerikāņu baņķieri, rūpnieki u. tml. Šim «krusta karam» jāsedz daļa izdevumu par KEB uzturēšanu, acīmredzot tādēļ, lai nedaudz atvieglotu KEB budžetu. Būtībā tas nekā negroza: Ričardsons taču izpilda amerikāņu izlūkdienesta uzdevumus.

Drīz pēc iecelšanas šajā postenī viņš Londonā rīkoja apspriedi ar poļu emigrantiem — KEB «stipendiātiem», kurā piedalījās vairāki redzami poļu darbinieki, to skaitā ACEN locekļi Čiolkošs un Mikolaičiks. Pēc apspriedes jaunais KEB priekšsēdētājs apstiprināja, ka Komiteja pievērsīsot vairāk uzmanības materiālas palīdzības sniegšanai politiskajiem emigrantiem ar nosacījumu, ka viņi par to «atlīdzinās» ar antikomunistiskām akcijām. Viņš arī teica sarunu biedriem, ka viņiem tiks sniegta «neierobežota» finansiāla palīdzība ar noteikumu, ka viņi «vēl ciešāk būtu saistīti ar ASV plāna realizēšanu».

Savu politisko *credo* misters Ričardsons izklāstīja pusdienās par godu «verdzināto tautu nedēļai» 1962. gada jūnijā, kur viņš saskaņā ar dienesta stāvokli pildīja namatēva pienākumus. Viņš sāka ar to, ka mēģināja pierādīt Rietumu «varenības izaugsmi» un «brīvās pasaules» pārkumu pār komunistisko kustību, kamēr starptautiskās dzīves fakti liecina par pretējo: par pieaugošām nesaskaņām starp Rietumu lielvalstīm un par to, ka pasaules sabiedriskā doma aizvien plašāk atbalsta miera un tautu draudzības politiku, ko nenogurstoši sludina un piekopj Padomju Savienība un sociālistiskās valstis.

Tālāk Ričardsons brīdināja, ka šī labvēlīgā (protams, viņa izpratnē) tendence var mainīties un ka optimisms var radīt pasivitāti. Tātad stāvoklis nemaz nav tik spožs, un visiem, kas tīko uzvarēt komunismu, jābūt aktīviem. Tādēļ Ričardsons prasīja, lai ASV valdība un visas valdības, kuras tā var ietekmēt, apvienotu visu savu enerģiju un bagātību (tūlīt redzams, ka runā baņķieris) brīvības interesēs, t. i., cīņā pret komunismu. Tāpat kā viņa priekštecis Berle, Ričardsons tūlīt piemetināja, ka atomlaikmetā (emigrantiem) nevajagot lolot veltīgas cerības, ielaisties pārsteidzīgās avantūrās vai provocēt tukšas revolū-

cijas. Taču esot jāturas kopā ar «mūsu sabiedrotiem abpus dzelzs aizkaram».

Kā redzams, KEB rupors kļuvis daudz piesardzīgāks un diplomātiskāks savu aicinājumu un vārdu izvēlē nekā pirmie ACEN iedvesmotāji, kas atklāti aicināja uz diversijām un deva emigrantiem lētus un nepiepildāmus solījumus. Taču viņa politikas būtība nemainās. «Sagūstītie» vadītāji ir un paliek antikomunisma politikas ierocis, gar pašām Centrālās un Austrumu Eiropas tautām KEB nav nekādas daļas; lai tikai «stipendiāti» ciešāk saistās ar ASV plānu realizāciju, bet mājiens uz sabiedrotajiem «abpus dzelzs aizkaram» nenozīmē neko citu kā tikai vēlmi, lai «sagūstīto tautu» zemēs pastāvētu ideoloģiski un materiāli diversanti.

ACEN darboņi turpmāk centīgi pildījuši KEB direktīvas, tikai diversijas gan nav sekmējušās, toties visādu stratēģisku spriedelējumu netrūkst.

Izsekosim KEB tālākos ceļus ACEN organizēšanā. 1951. gada 11. februārī (ievērojiet: Jaltas deklarācijas sestajā gadadienā) pēc KEB ierosmes Filadelfijā sapulcējās desmit Eiropas valstu emigrantu pārstāvji. Deviņu zemju emigranti vēlāk iestājās ACEN, bet kā desmitā tolaik vēl figurēja Dienvidslāvija. Nav gluži skaidrs, kāpēc šajā sapulcē piedalījās politiskais mironis Kerenskis; starp citu, nav izslēgts, ka viņš bija uzaicināts kā «brīvās» Krievijas pārstāvis. Protams, bija klāt amerikāņu darbinieki ar KEB prezidentu Grjū priekšgalā. Emigranti atbrauca trīs salonvagonos (kurus apmaksāja KEB) no Ņujorkas. Viņi parakstīja «Deklarāciju par Viduseiropas un Austrumeiropas atbrīvošanas mērķiem un galvenajām tēzēm», piedalījās banketā (par kuru arī maksāja KEB) un aizbrauca. Par šo deklarāciju, kas tika izstrādāta bijušā Rumānijas ārlietu ministra Gafenku vadībā, Šujoks, visu šo ceremoniju dalībnieks, saka,

ka to «šodien jau pilnīgi pelnīti klāj aizmirstības tumsa». Viņš sarūgtinājumā izsaucas, ka skaistie vārdi kalpojot cilvēku muļķošanai, un pārmet Ungāru nacionālās komitejas locekļiem, ka viņi centušies «pārliecināt sagūstītās tautas, ka to interesēs tiek veikti lieli darbi, kamēr īstenībā nevienam nekad nav prātā nācis pakustināt kaut mazo pirkstiņu atbrīvošanas labā».

Kā tad iedvesmotāji un aizbildņi iedomājās nākamā «autoritatīvā institūta», t. i., nākamās «Sagūstīto Eiropas tautu asamblejas» darbību?

Uz to atbildi sniedz Ungāru nacionālās komitejas priekšsēdētājs Bela Varga, kas 1950. gada 1. maijā nāca klajā ar paziņojumu, kurā teikts: «Komitejas uzdevums šodien ir pārstāvēt brīvās Ungārijas gribu visas pasaules priekšā. Mēs nevienu neaicinām uz dzimteni, bet, kad sabruks dzelzs aizkars(!), Komiteja atgriezīsies, parūpēsies par kārtību un par to, lai sabiedriskā dzīve netiktu traucēta, kamēr pati ungāru tauta brīvu vēlēšanu (?) ceļā nebūs izšķīrusi, ko tā vēlas.»

Nebūs lieki atgādināt, ka monsenjors Bela Varga arī tagad ieņem vadošu lomu ACĒN, uzskatīdams sevi par Nacionālās sapulces priekšsēdētāju, kas nav vis demisionējis, bet 1947. gadā aizbēdzis uz ārzemēm un pilda Ungārijas republikas prezidenta pienākumus trimdā. Šāda rotaļāšanās ar «pilnvarām» un «suverenitātes mantojamību» ir parasta parādība starp aizbēgušajiem vai emigrējušajiem «sagūstīto» tautu vadītājiem; pietiek atcerēties latviešu emigrantus, kuri ilgi strīdējās, kas tad ir suverenitātes «mantinieks» — tagad mirušais sūtnis Zariņš Londonā vai bīskaps Rancāns, bijušais Saeimas priekšsēdētāja vietnieks (visi pārējie pretendenti bija miruši). Atcerēsimies poļu emigrāciju, kas pat ir sašķēlusies divās daļās un par savu īsto «mantoja-

mības» centru uzskatu Londonu, nevis Ņujorku vai Vašingtonu.

Nezinu, kā ir ar rumāņu emigrantiem, bet viņiem, šķiet, vēl ir rezervē emigrējušais karalis, kas savā laikā atteicies no troņa.

Ja rezumējam, kas ir kopīgs visiem šiem politiskajiem salašņām (tas nav mans, bet kāda viņu pašu kolēģa apzīmējums), tad «autoritatīvajam institūtam», pēc tā autoru ieceres, kurai, protams, ar prieku pievienojās paši izpildītāji, vajadzēja kļūt par «likumīgo» pārstāvju vai pat valdību sapulci emigrācijā, pie tam ar domu, ka šie pārstāvji kādreiz atgriezīsies savās «atbrīvotajās» valstīs, kur amerikāņi tos iecels par «likumīgiem» valdītājiem à la Čans Kaiši, Li Sin Mans, Ngo Din Djems u. tml. un kur viņi nodrošinās kārtību un netraucētu sabiedrisko dzīvi līdz «brīvām» vēlēšanām.

Necentīsimies uzminēt, kādu «kārtību» nodrošinātu šie skaitā nedaudznie vecie cilvēki, kā viņi kārtotu sabiedrisko dzīvi, kurā nav piedalījušies gadus divdesmit; par to lai rūpējas aizbildņi, sekojot slavenajiem piemēriem daudzās Latīņamerikas zemēs, Taiwanā, Dienvidkorejā, Dienvidvjetnamā utt. Viņi arī nodrošinātu «brīvās» vēlēšanas. Bet jājautā: kas tad «atbrīvos» «sagūstītās» tautas un kad tas notiks? Kas attiecas uz termiņu, tad tiek minēti skaitļi šādā diapazonā: «drīz — pēc simt gadiem — pēc tūkstoš gadiem». Protams, tas jau skan skaisti un patētiski, bet emigrantu vadoņiem tas nav pa prātam. Viņiem patīk pirmais variants, t. i., drīz.

Pašā KEB darbības sākumā plāns bija šāds (kā mēs uzzinām no intervijas, ko 1951. gada 24. novembrī viens no KEB vadošajiem darbiniekiem sniedzis avīzes «New York Times» korespondentam): «Mēs gribējām radīt priekšnosacījumus iekšējiem nemieriem šajās valstīs... laiks, kad mēs nodar-

bosimies ar militāras palīdzības sniegšanu... pieņāks tad, kad satelītu valstīs (t. i., tautas demokrātijas valstīs) tautām izdosies uzsākt militāru kustību, ko varēs izmantot.»

Tātad KEB stratēģijas būtība bija graužoša darbība atsevišķās «apspiestajās» valstīs līdz pat bruņotas sacelšanās izraisīšanai, bet pēc tam — militāras palīdzības sniegšana nemierniekiem. Graužošo darbību vajadzēja vadīt nacionālajām komitejām, kas bija izveidotas no attiecīgiem emigrantu darbiniekiem.

Kā zināms, pēc otrā pasaules kara tautas demokrātijas valstu un Baltijas republiku kolaboracionisti, buržuāzisko partiju līderi un nacionālisti, kas bija sadarbojušies ar hitleriskajiem fašistiem, bēga uz ārzemēm. To cilvēku skaits, kas šādi bija nonākuši emigrācijā jeb, kā viņi paši jo bieži mēdz bez kāda pamata teikt, trimdā, dažādās valstīs bija dažāds atkarībā no tā, kā noritēja katras valsts atbrīvošana no vācu fašistu jūga. Sevišķi daudz emigrantu bija no tādām valstīm, kas kara viesuļos pārgāja no vienām rokām otrās, t. i., kuras sākumā bija ieņēmusi hitleriešu armija un kuras vēlāk tika atbrīvotas Padomju Armijas uzbrukuma gaitā 1944. un 1945. gadā. Tas attiecas uz Poliju un Baltijas republikām, zināmā mērā uz Čehoslovākiju, vismazāk uz Ungāriju, Rumāniju, Bulgāriju un Albāniju. Ar šo apstākli, tāpat kā ar daudzām citām atšķirībām tautu nacionālajā, politiskajā un valstiskajā attīstībā, izskaidrojams nevienāda raksturs, kas iezīmē amerikāņu reakcionāro aprindu radīto «sagūstīto tautu asambleju». Tās pamatā ir nevis pievienojušos emigrantu vadoņu nacionālās intereses, bet gan daži «vispārēji» principi, no kuriem kā pirmās minamas amerikāņu «aukstā kara» politikas intereses, antikomunisms, kalpošana daždažādiem izlūkošanas mērķiem un asamblejas darbinieku personiskais karjerisms, materiāla alkatība.

Nacionālās «komitejas» devīgi izrotāja savus nosaukumus ar vārdu «brīvība». Kā piemērus minēsim «Komiteju Lietuvas brīvībai», kas nodibināta 1951. gadā, pārtiek no amerikāņu līdzekļiem un darbojas amerikāņu pretpadomju aprindu uzdevumā; «Komiteju Latvijas brīvībai», kas nodibināta tai pašā laika posmā un ir tāda paša rakstura organizācija kā iepriekš minētā; «Bulgāru nacionālo komiteju», «Komiteju Igaunijas brīvībai», «Brīvās Čehoslovākijas padomi», «Ungāru nacionālo komiteju» utt., utt.

Izveidojuši minētās komitejas, amerikāņu režisori centās ievirzīt to darbību vienā kopējā gultnē, jo, no vienas puses, pastāvot atsevišķām komitejām, visa šī pret padomēm vērstā intriga nebija pietiekami iespaidīga; no otras puses, ekonomiskie amerikāņi to darīja tādēļ, ka nevēlējās saskaldīt pretpadomju darbībā un propagandā ieguldāmos līdzekļus. Ap to laiku taču, piemēram, latviešu komiteju vien pasaulē bija ap desmit, kaut gan to lielākajai daļai bija ļoti nožēlojama aizmugure. Tas pats attiecās arī uz citām tautām, bet vai bulgāru un albāņu emigrantu organizācijām vispār ir ko pārstāvēt, par to stipri jāšaubās.

Lai nu būtu kā būdams, sākumam materiāla bija pietiekami: komitejām deva norādījumu saņemt pilnvaras no visām attiecīgās tautības emigrantu organizācijām, lai komitejas varētu katra atsevišķi runāt savas tautas vārdā, pie tam atsevišķos gadījumos paklausīgie emigrantu vadoņi nonāca pat tik tālu, ka sāka uzdoties par vienīgajiem likumīgajiem savu tautu pārstāvjiem, kamēr tautas vairākums dzimtenē uzskatīja viņus par nodevējiem, kas bija pārdevušies hitleriskajam fašismam un būtu jānodod tiesas orgāniem.

Vadošo komiteju organizēšanas procesā, kurām pēc amerikāņu iedvesmotāju ieceres vajadzēja kļūt par

īsti ietekmīgas starptautiskas organizācijas pamatu, pašu emigrantu domas netika uzklaustītas, nekādas demokrātiskas «centrālo» pārstāvniecību pilnvarošanas metodes, protams, netika lietotas. No paša sākuma «komitejas» bija nevis emigrantu organizācijas, bet gan uzurpējušos vadītāju lolojums un iedzīvošanās līdzeklis, un tādas tās ir vēl šodien.

Šajā ziņā Eiropas reakcionāro komiteju izveidošana ir pilnīgi identiska tām metodēm, kuras (pēc jau pārbaudītā Latīņamerikas parauga) amerikāņi laida darbā Dienvidaustrumu Āzijā, kur viņi atbalstījuši un atbalsta tiem derīgus «vadoņus», nerēķinoties ar tautu gribu un vēlmēm.

«Komiteju» izveidošanas process prasīja zināmu laiku, bet ap 1951. gadu tās bija nodibinātas, un to amerikāņu vadītāji varēja ķerties pie nākamā posma savu plānu realizēšanā — veidot organizāciju, kas apvienotu atsevišķās komitejas, tā saukto «Sagūstīto Eiropas tautu asambleju» — ACEN. So emigrantu nacionālo komiteju devīzi viens no viņiem formulējis šādiem vārdiem, kas adresēti Austrumu un Centrālās Eiropas tautām: «Spridziniet dzimtenē, lai šeit (t. i., ASV) mēs varētu kļūt par lieliem vīriem!» Šai devīzei centīgi sekoja visi «sagūstīto tautu» emigrantu vadītāji, cenzdami parādīt saviem aizbildņiem, ka augot «sagūstīto tautu» neapmierinātība un ka tas esot viņu, vadoņu, darbības nopelns.

JUKU LAIKI (1949—1954)

Taču pēc KEB izveidošanas, kas, kā jau teikts, notika 1949. gadā, pagāja vēl pieci gadi, iekāms dienas gaismu ieraudzīja amerikāņu izlūk dienesta lolojums — «Sagūstīto Eiropas tautu asambleja». Ar ko izskaidrojama tāda aizkavēšanās? Precīzu ziņu nav.

Tā, piemēram, Latvju enciklopēdijas papildsējumā, kas gados vecas redkolēģijas vadībā izdots Stokholmā 1962. gadā, mēs atrodam tikai īsas ziņas par dažādu valstu emigrantu centrālo politisko komiteju veidošanu Amerikas Savienotajās Valstīs piecdesmito gadu sākumā. Tā kā trimdas laiks bija ieildzis, ASV dzīvojošo Austrumeiropas trimdinieku aprindās, kā stāsta Latvju enciklopēdija, aizvien rosīgāka kļuvusi ideja par vienotas koporganizācijas nepieciešamību kopējo uzdevumu veikšanai. Tomēr pagāja vairāki gadi, iekāms izdevās izveidot tādu emigrantu organizāciju, kas apvienoja visas Austrumeiropas «sagūstītās» tautas. 1954. gada rudenī šādas organizācijas dibināšanas sagatavošana beidzot bija pavisam pabeigta, taču, ka varēja sākt pašas organizācijas plānošanu un noformēšanu.

Tas, ka līdz 1950. gadam bija izveidotas emigrantu nacionālās komitejas, ir pilnīgi saprotami — amerikāņu saimnieki no KEB savā «politiskajā deklarācijā» taču skaidri norādīja uz nepieciešamību izveidot «autoritatīvus institūtus» emigrantu vadoņu kopējam darbam un, lai nebūtu nekādu šaubu, vēl paskaidroja, ka KEB «vēlas iedvest šiem vadošajiem darbiniekiem drosmi (!) un atbalstīt viņus, lai viņi mūsu zemē (t. i., ASV) saglabātu nacionālās padomes...». Tātad saimnieki gribēja, lai pastāvētu nacionālās komitejas, ieteica būt drosmīgiem, t. i., deva garantiju, ka neviens netraucēs emigrantu organizāciju darbību, un paredzēja kopējas «autoritatīvas» organizācijas dibināšanu.

ASV dzīvojošie «trimdinieki», protams, ar prieku bija gatavi izpildīt Grjū kunga un Allena Dallesa «vēlējumus», jo vairāk tādēļ, ka viņiem taču tika solīta «īpaša» palīdzība; sauksim to par subsīdiju, dotāciju vai žēlastības dāvanu — tas negroza lietas būtību. Kādēļ tad tomēr bija vajadzīgi vēl četri gadi,

kamēr izveidotās «nacionālās komitejas» beidzot apvienojās «Sagūstīto Eiropas tautu asamblejā»?

No vienas puses, tas acīmredzot bija saistīts ar cerībām, ko KEB loloja sakarā ar raidstaciju «Brīvā Eiropa». Acīmredzot komitejas saimnieki sapņoja, ka pēc dažām pārraidēm no Minhenes visas Austrumu un Centrālās Eiropas tautas sacelsies pret «komunistiskajiem kaklakungiem» un ar militāru palīdzību, t. i., piegādājot ieročus, izdosies izsaukt ugunsgrēku un galu galā uzspiest emigrantu «likumīgās valdības» attiecīgajām zemēm. Taču, kā var secināt no augstāk minētās Latvju enciklopēdijas formulējuma, «trimdas laiks ieilga» un vajadzēja enerģiskāk ķerties pie «autoritatīvu» propagandas un diversiju institūtu organizēšanas.

No otras puses, nopietns šķērslis KEB plānu realizēšanā bija domstarpības kā pašās emigrantu nacionālajās grupās, tā arī starp atsevišķu valstu emigrantu vadītājiem.

Tā, piemēram, emigrācijā tika atjaunota tā sauktā Mazā Antante — Čehoslovākijas, Rumānijas un Dienvidslāvijas savienība (tolaik arī Dienvidslāvija tika uzskatīta par «sagūstītu» valsti). Kā zināms, Mazā Antante tika izveidota pēc Versaļas un Trianonas miera līgumu noslēgšanas kā savstarpējās drošības garantētāja šīm valstīm, kas bija radušās Austrungārijas impērijas sadalīšanas rezultātā. Tā kā sadalīšanas gaitā katrai no valstīm — Mazās Antantes locekļēm bija piešķirts Ungārijas teritorijas gabals vai teritorija ar ievērojamu ungāru minoritāti, šīs valstis apvienojās, lai kopīgi aizsargātos pret eventuālām Ungārijas iredentiskām pretenzijām*, jo Ungārija visu laika posmu starp pirmo un otro pasaules karu

---

* Centieniem pievienot zemes, ko daļēji apdzīvo ungāri, bet kas neietilpst Ungārijas sastāvā. (Red.)

izvirzīja prasības pret Trianonas līguma teritoriāla-
jiem nosacījumiem.

Emigrācijā Ungārijas darbinieki atjaunoja savas
pretenzijas pret Mazo Antanti — tik tiešām dalija
nenomēdīta lāča ādu —, tā ka pēdējā pat iesniedza
Vidus un Austrumu Eiropas «konferencei» sūdzību,
ka Ungārija gribot «sagraut savus kaimiņus». Un,
neskatoties uz to, ka ne Mazās Antantes, ne ungāru
emigrantiem nebija ne tiesību, nedz iespējas izšķirt
nekādus teritoriālos jautājumus Eiropā ne tagad, ne
nākotnē, viņi strīdējās ar putām uz lūpām, nevēlēda-
mies sēdēt kopā pie viena galda pat «autoritatīvajā
institūtā» — nākamajā ACEN.

Tikpat nopietnas grūtības sagādāja arī atsevišķas
emigrantu grupas. Naidojās partijas, grupas, atse-
višķas personas. Jādomā, ka to, kas gribēja izmantot
amerikāņu aizbildniecību un naudas maku, bija
daudz, taču daļa vadītāju dzīvoja nevis ASV, bet
Eiropas valstīs, Austrālijā, Kanādā un citur. Arī viņi
gribēja izmantot pavērušos iespēju iedzīvoties, ieņe-
mot emigrantu «likumīgo» pārstāvju vai «īsteno»
kontrvaldību stāvokli «trimdā». Sākās strīdi par to,
kur atrodas emigrantu politiskie «centri», strīdi par
pārstāvniecības noteikumiem, par vadošo orgānu lo-
cekļu kandidātiem utt., utt.

Poļu emigranti nolēma savu «centru» atstāt Lon-
donā, taču pievienojās arī ACEN, kur atšķirībā no
visām pārējām valstīm tai tika dotas divas vietas, jo
divu galveno poļu emigrantu organizāciju ieskatos
dažos jautājumos nebija saskaņas. Pārējo emigrantu
organizāciju centri tika pārcelti uz ASV, taču tiem
blakus pastāvēja nozīmīgas organizācijas Eiropā un
citos kontinentos, kas prasīja «savu vietu un savu
tiesu». Kā piemēru var minēt latviešu emigrāciju. Tā
apvienota četros centros: Eiropā, ASV, Kanādā un
Austrālijā. 1955. gadā tika izveidota apvienota orga-

nizācija — Brīvās pasaules latviešu apvienība. Lai, kā saka, vilks būtu paēdis un kaza dzīva, nolēma statūtos nefiksēt apvienības centra atrašanās vietu. Pret to acīmredzot iebilda «eiropieši». Toties, sadalot vietas valdē, priekšroka tika dota «amerikāņiem», kuriem piešķirtas piecas vietas, to skaitā priekšsēdētāja postenis un viena vicepriekšsēdētāja vieta no divām; «eiropieši» saņēma trīs vietas, to skaitā priekšsēdētāja vietnieka posteni (tas ir mazliet «augstāks» par vicepriekšsēdētāju); arī Austrālija saņēma viena vicepriekšsēdētāja un viena valdes locekļa posteni. Toties Kanādai vajadzēja apmierināties tikai ar vienu valdes locekli. Es pārstāstīju šīs detaļas, lai parādītu, ar kādiem viltīgiem paņēmieniem emigranti centās radīt vienotības, ja ne vienprātības iespaidu, svēti glabājot «proporcionalitātes» un agrākajos laikos iecienītās politiskās «andeles» tradīcijas. Ja papētām šo emigrantu alkīmiju tuvāk, paveras daudzi interesanti sīkumi. Tā, piemēram, Brīvās pasaules latviešu apvienības organizatoriskajās tēzēs teikts, ka statūtos nav nepieciešams paredzēt, lai valdes locekļi būtu Latvijas pavalstnieki. Tas domāts tam laikam, kad cilvēki ar Latvijas pavalstniecību «brīvajā pasaulē» kļūs par muzeja retumu, un tāds laiks pienāks drīz. Vai, piemēram, ņemsim latviešu emigrācijas Eiropas centru, kas nodibināts 1951. gadā Londonā, kur tas mitinās vēl tagad. Saskaņā ar statūtiem tā sastāvā ietilpst divas trešdaļas locekļu no Eiropas latviešu organizācijām, bet viena trešdaļa vietu piešķirta politiskajām partijām, kurām pēdējā buržuāziskās Latvijas parlamentā (t. i., tieši pirms trīsdesmit gadiem) bijis ne mazāk par pieciem deputātiem. Kāds anahronisms, kāda politiska bērnīšķība! Arī lietu-
viešu un igauņu emigrantu vadošajām aprindām strīdi nav sveši.

Bez nesaskaņām neiztika arī Čehoslovākijas emig-

rantu aprindas. Čehoslovākijas emigrācijai jau kopš 1960. gada nav vienotas pārstāvniecības ACEN. Tas ir tādēļ, ka labējāk noskaņotā grupa, kuru vada «Brīvās Čehoslovākijas padomes» priekšsēdētājs Letrihs (bijušās Slovākijas demokrātiskās partijas bijušais priekšsēdētājs), atšķēlās no šīs padomes un izveidoja jaunu organizāciju, kuru sauc «Komiteja Čehoslovākijas brīvībai». Lai novērstu šķelšanās ārējās izpausmes, kuru rezultātā, starp citu, čehu un slovaku emigranti divus gadus nebija pārstāvēti ACEN, tika nolemts, ka abām Čehoslovākijas grupām jāvienojas par kopējas delegācijas izveidošanu. Čehoslovaku aprindās manāmas pat separātistiskas tendences. Slovaku separātisti jau sen grib panākt, lai ASV vadošās aprindas atzīst arī viņus. Tā kā ASV valdība atzīst Čehoslovākijas integritāti, tā oficiāli neatbalsta slovaku separātistus, un šajā sakarībā viņiem nebija cerību kā patstāvīgai grupai iekļūt iecerētajā «sagūstīto» tautu organizācijā. Taču viņi negrib samierināties ar šādu «diskrimināciju» un izmanto ikvienu izdevīgu gadījumu, lai pievērstu tai amerikāņu un emigrācijas sabiedriskās domas vērību. Viņi nekautrējās rakstīt apelojumus ASV kongresa locekļiem, KEB vadītājiem un citām instancēm, lai nomelnotu citus «sagūstītos» darbiniekus. To var nosaukt par «pašnoteikšanās principu praksē».

Mēs minējam tikai dažus piemērus, kas raksturo politisko jezgu, bezjēdzību, sīko ēšanos starp emigrantiem, kuriem drīzumā vajadzēja kāpt uz «sagūstīto tautu» pjedestāla un izveidot «autoritatīvu orgānu» — ACEN.

Tā jāsaprot arī emigrantu vēsturnieka vārdi par ACEN priekšvēsturi. Viņš saka, ka «aizvien dzīvāka kļuva ideja par vienotas kopējas organizācijas nepieciešamību» (jo jau 1949. gadā KEB bija devusi attiecīgu pavēli), «bet līdz idejas realizēšanai pagāja

vairāki gadi». Jāpatur vērā ne tikai grupu iekšējās un ārējās nesaskaņas, bet arī pārmaiņas organizējamā «autoritatīvā» institūta sastāvā. KEB darbības sākumā bija paredzēts, ka šī institūta locekļi būs tikai 6 «sagūstītās tautas» — Polija, Čehoslovākija, Rumānija, Ungārija, Bulgārija un Dienvidslāvija (t. i., to emigrantu pārstāvji). Dienvidslāvu emigranti atteicās no dalības KEB ieceres realizēšanā, to vietā nāca saujiņa albāņu emigrantu un pievienojās trīs jauni locekļi — Latvija, Lietuva un Igaunija, t. i., šo zemju emigrantu pārstāvji.

KOORDINATORS

Kā mēs jau atzīmējām, no KEB līdz ACEN izveidošanai pagāja ievērojams laika sprīdis. Vispirms tika radītas nacionālas emigrantu komitejas, ko pabeidza organizēt 1951. gadā, kad jau pastāvēja deviņas nacionālas komitejas, no kurām pēc KEB norādījuma vajadzēja sastādīt «autoritatīvu institūtu», kas vēlāk ieguva «Sagūstīto Eiropas nāciju asamblejas» nosaukumu. Taču, ja atsevišķu nacionālo komiteju organizēšana jau bija saistīta ar ievērojamām grūtībām un visvisādiem frakcionāras un personiskas dabas sarežģījumiem, tad nacionālo komiteju apvienošana topošajā asamblejā izrādījās vēl grūtāks uzdevums. Tas arī saprotams: atsevišķu emigrantu grupējumu īpatsvars bija visai atšķirīgs, atšķirīgs bija arī emigrantu masas skaitliskais sastāvs, kaut gan, tiesa, neviens neprasīja tās domas un uzskatus, bet tai tomēr bija svarīga loma «statistiskās aizmugures» noteikšanā, kas nosacīja arī vadītāju vērtīgumu. Skaidrs, ka vadītājiem, aiz kuriem stāvēja vai, pareizāk, skaitījās stāvam vairāku simtu tūkstošu emigrantu masa, kā, piemēram, poļu emigrācijai, bija ievērojami lielāka nozīme iedvesmotāju un

aizbildņu acīs nekā emigrantu grupai, kas sastādīja tikai dažus simtus cilvēku, bet varbūt vēl mazāk, kā tas bija ar Albāniju.

Novērtējot emigrantu vadītāju nozīmi, jāņem vērā arī šo tautību naturalizēto personu kontingents, ko formāli nevarēja pieskaitīt emigrantu masai, bet kam varēja būt rezonatora loma iecerētā orgāna (topošās ACEN) darbībā. Tāda, piemēram, bija lietuviešu situācija. Naturalizēto lietuviešu ASV ir visai iespaidīgs skaits, kas, pēc nepārbaudītām lietuviešu emigrantu ziņām, sastāda 500 000 līdz 1 000 000. Mēs te nevaram sīkāk iztirzāt jautājumu, cik cieši šie naturalizētie lietuvieši vēl ir saistīti ar savu bijušo dzimteni, par cik viņi (bet runa vairākumā gadījumā taču ir par ASV apmetušos lietuviešu trešo paaudzi) zina vēl dzimto valodu utt. Tomēr lietuviešu emigrantu vadītāji, kas pēc kara bēga uz ASV, pretendēja uz to, ka aiz viņiem stāv liels skaits lietuviešu izcelsmes amerikāņu pilsoņu, bet tas savukārt cēla vai vismaz tam vajadzēja celt vadītāju nozīmi KEB acīs. Tāpat kā pēckara emigrantiem, arī pašiem naturalizētajiem tautiešiem nemaz nejautāja, vai viņi atbalsta savu viltus vadoņu pretpadomju orientāciju.

Veiklie politikāņi radīja tādas organizācijas kā «Amerikāņi — kongresa darbības aizstāvji Baltijas valstu atbrīvošanai» vai «Centrālās un Austrumeiropas izcelsmes amerikāņu konference», kuras vada karjeristi, kas spekulē uz šo zemju imigrantu balsīm — vai tas būtu vietējā vai visu ASV mēroga vēlēšanās. Nevienš cits kā tikai šaurs vadošo personu loks atbalsta šīs organizācijas; varbūt vairums naturalizēto pat noraidoši izturas pret visādu Vaļuku, Lipskombu, Cauņu u. c. politiskajiem manevriem. Tas pēdējos nemulsina; viņi labprāt runā par miljoniem, kuri it kā stāvot aiz viņiem un kuru vārdā tie bez jebkādam tiesībām piedalās dažādās pretpadomju provokācijās.

Acīmredzot, ņemot vērā visas organizatoriskās grūtības, kas stājās ceļā topošajam «autoritatīvajam institūtam», tika nolemts radīt koordinācijas komiteju šķēršļu pārvarēšanai, kas bija radušies un turpināja rasties KEB un aiz viņiem stāvošo spēku nodomu īstenošanas procesā. Par koordinācijas orgāna priekšsēdētāju — man grūti atrast pareizo formulējumu — tika ievēlēts, teiksim, izraudzīts vai nozīmēts — latvietis Vilis Māsens. Māsens ne tikai prezidēja koordinācijas komitejā, bet kļuva arī ACEN pirmās sesijas priekšsēdētājs 1954. gada rudenī un turpmāk šo posteni ieņēma vēl 4 gadus pēc kārtas, kamēr stājās spēkā noteikums, ka priekšsēdētāji ievēlami rotācijas kustībā no atsevišķām nacionālām delegācijām.

Interesanti aplūkot jautājumu, ar kādām īpašībām apveltītam bija jābūt Māsenam, lai attaisnotu savu sevišķo stāvokli, kas ļāva viņam atrasties koordinācijas komitejas priekšgalā un ilgāku laiku arī ACEN priekšsēdētāja postenī.

Pamatdokumentos, kas attiecas uz ACEN darbības sākumu, mēs lasām, ka visi (asamblejas) delegāti kādreiz ieņēmuši sabiedriski svarīgus un atbildīgus amatus savā zemē un baudījuši savas tautas uzticību.

Vilis Māsens tādu amatu nekad nav ieņēmis. Viņa pēdējais postenis bija Latvijas Ārlietu ministrijas Baltijas nodaļas vadītājs, bet līdz tam viņš lielu daļu savas dienesta darbības veica ārzemēs kā dažādu diplomātisku pārstāvniecību darbinieks (atašejš vai sekretārs). Apgalvot, ka Māsens esot baudījis latviešu tautas uzticību, nozīmē izkropļot patiesību: latviešu tauta vispār nepazīna Māsenu. Viņa sabiedriskie sakari nesniedzās tālāk par kolēģiem Ārlietu ministrijā un komiltoniem studentu korporācijā. Nekādu politisku lomu Māsens nekad nav spēlējis. Latvijas sabiedriskajā dzīvē viņš nepiedalījās, latviešu kultūras dzīvē arī nebija pazīstams.

Ja bez tam ņem vērā, ka latviešu emigrācijas vidū atradās bijušie ministri, parlamentārieši, sabiedriski, kultūras darbinieki, augstu dienesta pakāpju militārpersonas, tad salīdzinājumā ar viņiem Māsens bija politiska nulle. Un tomēr izvēlējās viņu!

Aina kļūst vēl interesantāka, ja salīdzina latviešu emigrantu vadītājus ar citu «sagūstīto nāciju» emigrantu vadošām grupām. Pēdējo vidū bija daudz darbinieku, kas pagātnē bijuši pazīstami ne tikai nacionālā, bet arī Eiropas mērogā, — bijušie premjerministri, parlamentārieši, kultūras darbinieki, garīdzniecības pārstāvji utt. Un tomēr izvēlējās nevienam nepazīstamu (izņemotniecīgu latviešu emigrantu skaitu) bijušo Latvijas Ārlietu ministrijas darbinieku.

Latviešu emigrantu vadība, ko pārstāvēja Māsens, pat nepiederēja tai sešu Centrālās Eiropas nāciju pamata grupai, kas, pēc KEB domām, tika uzskatīta kā topošā «autoritatīvā institūta» loceklis: latviešu, lietuviešu un igauņu emigrācija tika iesaistīta vai pielaista «sagūstīto nāciju» vidū vēlākā posmā. Un tomēr par koordinācijas komitejas vadītāju un ACEN priekšsēdētāju uz 4 gadiem kļuva Māsens!

Ja ne agrākā politiskā darbība, ne latviešu emigrācijas kontingenta īpatsvars neattaisnoja viņa redzamo vietu organizēšanās stadijā un ACEN vadībā pirmajos tās darbības gados, tad vajadzēja būt kādiem citiem motīviem un pie tam svarīgiem motīviem, kas runātu par labu viņa kandidatūras izvirzīšanai. Nav šaubu, ka iniciatīva un izšķirējs vārds šai ziņā piederēja CIP, vēl jo vairāk tādēļ, ka pēdējā bija līdzekļu avots un ar KEB starpniecību arī to sadalītāja, kas nodrošināja pašas ACEN pastāvēšanu.

Ja mēs mēģinām rast mīklas atminējumu un šai sakarā pievēršamies Māsena biogrāfijai, tad mūsu uzmanību saista nelielā atzīme, ka viņš drīz pēc kara beidzis Heidelbergas universitāti.

Domājot par šo notikumu, kas pats par sevi liekas ne visai nozīmīgs, lasītājā tomēr izbrīnu rada tas apstāklis, ka pusmūža ģimenes cilvēks, kas no Latvijas bēdzis uz Rietumiem, piepeši nolēmis sēsties studenta solā senā provinciālā vācu universitātē. Viņš pat pietiekami nepārvaldīja vācu valodu, lai klausītos lekcijas un kārtotu rakstu darbus. Līdzekļu, kā jau bēglim, viņam nevarēja būt pārpilnībā. Tas viss nedaudz rada izbrīnu.

Taču atcerēsimies, ka Heidelbergā toreiz bija iekārtojies amerikāņu okupācijas armijas štābs, kas tai laikā bez militāriem un administratīviem uzdevumiem nodarbojās ar intensīvu, daudzpusīgu politisku un izlūkošanas darbu, atcerēsimies, ka Māsens teicami pārvaldīja angļu valodu un ka viņam varēja būt seni paziņas no tiem laikiem, kad viņš strādāja ārzemēs, un gribot negribot uzpeld jautājums, vai studijas Heidelbergas universitātē nebija tikai aizsegs studijām kādā citā «mācību iestādē». Ir ziņas par to, ka 1945. gada sākumā Māsens nodibināja sakarus ar hitleriskās Vācijas izlūkorgāniem un ka pēc Vācijas kapitulācijas viņš ar vācu izlūkdienesta darbinieka palīdzību tika pārsūtīts uz amerikāņu zonu. Tur viņš nodibināja sakarus ar ģenerāli Kleju un iepazīstināja pēdējo ar plāniem, kuru izstrādāšanā viņš pats bija piedalījies, par diversantu grupu komplektēšanu un to nosūtīšanu cīņā pret komunismu.

Pārējais tad kļūst skaidrs, ja atceramies, ka ģenerālis Luciuss Klejs piederēja pie KEB dibinātājiem.

ACEN DARBĪBĀ

No ACEN ģenerāļkomitejas atskaites par tās pastāvēšanas pirmo gadu redzams, ka savas darbības sākumā emigrantu vadītāji centušies attīstīt lielu

aktivitāti. Viņi pieņēma visādus aicinājumus, uzsaukumus, deklarācijas, rezolūcijas, lūgumus, adresējot tos gan ANO, gan atsevišķām valdībām. Viņi dibināja «personīgus kontaktus», piedalījās dažādās tikšanās, piegādāja propagandas materiālus presei, galvenokārt amerikāņu, un tāpat arī raidstacijām «Brīvā Eiropa» un «Amerikas balsis».

Šīs darbības praktiskie rezultāti, kas atspoguļoti daudzos simtos tūkstošu lapu biezā iespiedmateriālā, bija diezgan neievērojami. Tas redzams kaut vai no ārzemju valdību reakcijas uz visiem šiem daudzajiem materiāliem.

Kā vienīgais valdības galva, kas atbalstīja ACEN darbību, minams tagad jau mirušais bēdīgi slavenais Dienvidkorejas diktators Li Sin Mans. Ar īpašu lepnumu tiek atzīmēts, ka Bandungas konferences ģenerālsekrētāram Ruslanam Avdulgani labpaticis atbildēt uz ACEN telegrammu. ACEN sev pieraksta kā «īpašu» nopelnu to, ka no Austrijas valsts liguma tika svītrots pants par bēgļiem. Tas arī ir viss. Pārējie dokumenti, ko ACEN izlaidusi pirmajos savas darbības gados, kļuvuši par arhīva materiālu vai makulatūru.

Kaut arī ģenerālkomiteja neskopojas ar pašslavinošām atsauksmēm par veikto darbu, tā izmanto gadījumu atzīmēt, ka ACEN jāpaplašina sava darbība, bet tam esot vajadzīga nauda, nauda un atkal nauda. No kurienes nāk šie līdzekļi, nekur nav teikts; kam adresēta prasība pēc asignējumiem — arī atliek tikai minēt.

Divos gadījumos ACEN mēģināja iesaistīties liela mēroga starptautisku jautājumu risināšanā.

Pirmais gadījums bija 1955. gada oktobrī, kad ANO darba kārtībā bija jautājums par Albānijas, Bulgārijas, Ungārijas un Rumānijas uzņemšanu par ANO locekļiem.

Polija un Čehoslovākija kā sabiedrotās karā pret hitlerisko Vāciju bija automātiski iegājušas ANO sastāvā, kamēr jautājums par kara laikā vācu okupēto un pret savu tautu gribu Vācijas pusē ierauto četru augstāk minēto valstu uzņemšanu palika atklāts.

1955. g. 7. oktobrī ACEN griezās pie attiecīgās ANO komitejas priekšsēdētāja ar prasību nepieļaut Albānijas, Bulgārijas, Ungārijas un Rumānijas uzņemšanu ANO, par cik tās esot «koloniju tipa valstis», kas atkarīgas no Padomju Savienības, un «padomju koloniālisma ierocis». Nedaudz vēlāk «sagūstītie» vadītāji griezās individuāli pie ārlietu ministriem un «brīvo» ANO locekļu pārstāvjiem ar identisku prasību.

Kā zināms, 1955. gada 14. decembrī minētās 4 valstis tika uzņemtas Apvienoto Nāciju Organizācijā.

Te nu būtu derējis ACEN aplūgt un atzīt, ka tā jaukusies viņai nepiedienīgās lietās. Taču tas neatbilstu «sagūstīto» vadītāju garam. Viņi nolēma ariēt Padomju Savienību un tai pašā laikā izteikt neapmierinātību pret ANO. 16. decembrī viņi publicēja paziņojumu, kurā nikni pasludināja, ka viņu «brīdinājums nav ņemts vērā» un ka tāpēc Padomju Savienībai no jauna izdevies «šantažēt brīvās nācijas», kas piekritušas darījumam ar Padomju Savienības izvirzītajiem noteikumiem. Paziņojumā lasāms arī brīdinājums par «nāves briesmām», kas it kā apdraudot Rietumu civilizāciju. Ar vārdu sakot, pasacīts pa druskai no visa tā, kas izdevīgs «aukstā kara» labā strādājošas iestādes darbiniekiem.

Visi pretenciozie vārdi šodien liekas tukša skaņa, un tiem pat nav vēsturiskas nozīmes, jo jau to noformulēšanas laikā Rietumu atbildīgie politiskie darbinieki tos neņēma vērā.

Apmēram tai pašā laikā notika otrs gadījums, kur ACEN cieta tādu pašu fiasko kā iepriekš aprakstītajā

mēģinājumā nepieļaut četru tautas demokrātijas zemju uzņemšanu ANO. Sakarā ar četru lielvalstu (PSRS, ASV, Anglija un Francija) Ženēvas konferenci ACEN amerikāņu vadītāji atļāva tai 1955. gada 27. oktobrī griezties pie šo valstu ārlietu ministriem ar memorandu, kurā bija izklāstīta prasība atjaunot «deviņu sagūstīto nāciju neatkarību». Dažas dienas vēlāk, kad bija jau skaidrs, ka arī šis mēģinājums cietis neveiksmi, ACEN publicēja speciālu brošūru ar nosaukumu «Padomju mērķi Ženēvas konferencē».

Šai dokumentā mēs lasām, it kā padomju «kundzības» izplešanās uz «sagūstītām nācijām» (Albāniju, Bulgāriju, Čehoslovākiju, Igauniju, Ungāriju, Latviju, Lietuvu, Poliju un Rumāniju) ir tikpat svarīgs saspīlējuma cēlonis kā Vācijas «sadališana»; lielvalstīm pārmeta, ka šis jautājums pat neticis uzņemts Ženēvas konferences dienas kārtībā.

Diezgan nekautrīgā formā emigranti insinūē, ka lielvalstis prasījušas, lai Padomju Savienība piekritot tikai vienam darījumam: Vācijas apvienošanai (t. i., piekrit, lai Vācijas Federatīvā Republika sev pakļautu Vācijas Demokrātisko Republiku); par to Padomju Savienībai atlīdzinātu ar drošības pakta noslēgšanu, kas «praktiski sankcionētu padomju kontroli pār deviņām Centrālās un Austrumeiropas valstīm».

Kā zināms, Padomju Savienība nepiekrita atdot Vācijas Demokrātisko Republiku Bonnas valdītāju patvaļai.

ACEN barvežos šim iznākumam vajadzēja izsaukt divējādas jūtas: no vienas puses, viņi naidīgi uzbruka lielvalstīm par diskrimināciju starp Vācijas atkalapvienošanas problēmu un buržuāziskā režīma atjaunošanu tautas demokrātijas valstīs un Baltijas padomju republikās; no otras puses, viņiem vajadzēja just zināmu gandarījumu, droši vien arī ļaunu prieku par to, ka abas minētās problēmas kopš tā laika cieši

samezglojušās (tā vismaz viņi iedomājās) un ka tātad viņu intereses saskan ar Bonnas politiku.

Vienlaikus ar emigrantu kliķes starptautiski politiskās niecības izpausmi ACEN barvežu uzstāšanās par starptautiskās politikas diviem svarīgiem jautājumiem (tautas demokrātijas valstu uzņemšanu ANO un vācu jautājums Ženēvas konferencē) liecināja par dažiem raksturīgiem elementiem, kas tai laikā vēl bija dīgšanas stadijā, bet turpmāko gadu laikā kā sarkans pavediens vijās cauri visai ACEN darbībai. Mēs redzam sākumu kampaņai, kas vērsta pret t. s. «padomju koloniālismu», jau pavīd «pašnoteikšanās princips», kurš tai laikā vēl nebija guvis to lomu, kāda tam bija ACEN vadītāju turpmākajā «diplomātiskajā darbībā», vērojami naidīguma simptomi pret mierīgas līdzāspastāvēšanas un Eiropas drošības garantēšanas politiku; vārdu sakot, ACEN ar saviem pirmajiem soļiem izvēlējās atklāta un nikna antikomunisma ceļu, pilnīgi ignorējot savu zemju un tautu vitālās intereses, kaut gan paši tikpat neatlaidīgi kā nepamatoti bez mitas tērgā par savām tiesībām pārstāvēt savas tautas un runāt viņu vārdā.

Par tukšvārdības piemēru, līdz kādai viņi līdzīgos gadījumos aizrunājās, var noderēt frāze no telegrammas, kas adresēta Kūbas prezidentam (diktatoram Batistam) sakarā ar notikumiem Poznaņā. Tajā teikts: «Fakts, ka Kūba ir cilvēces patiesā sirdsapziņa (vareni vārdi!) debatēs par summāro darījumu (par 18 valstu, to skaitā tautas demokrātijas valstu, uzņemšanu) un vienmēr bijusi tautu brīvības un cilvēku tiesību aizstāve ANO (klausieties, klausieties!), liek ACEN ar pārliecību gaidīt rīcību no jūsu ekselences valdības pusēs.»

Bandungas konferenci ACEN vadītāji izmantoja, lai aicinātu Āfrikas un Āzijas valstis atzīt tautu pašnoteikšanās principa universalitāti.

Vēl viens paziņojums pelnī mūsu uzmanību. 1955. gada septembrī ACEN izdeva uzsaukumu, kurā brīdināja «sagūstītās nācijās» no komunistu «mahinācijām ar repatriāciju». Sakarā ar Staļina personības kulta seku likvidāciju Padomju valdība pasludināja plašu amnestiju personām, kas bija represētas Staļina—Berijas periodā un notiesātas politisku motīvu dēļ. Amnestija skāra ne tikai notiesātos un izsūtītos Padomju Savienības robežās, bet arī personas, kas to vai citu apstākļu dēļ bija bēgušas uz ārzemēm. Tā vietā, lai apsveiktu Padomju valdības humāno ierosmi pēc iespējas mīkstināt Staļina—Berijas laikā izdarīto nelikumību sekas, ACEN ieņēma naidīgu pozīciju pret to, ko viņi iedēvēja par «marioņu valdību organizēto repatriācijas kampaņu». Vadāmajiem no personiskām interesēm un apsvērumiem, ar dzimteni sakarus sarāvušie emigranti pierakstīja Padomju valdībai nodomu «likvidēt» politiskos trimdiniekus (atļaujot tiem atgriezties dzimtenē) un līdz ar to «iznīcināt atbrīvošanās ideju». Lai savai pretpadomju propagandai piešķirtu augstu morālu jēgu, emigrantu barveži paziņoja, ka viņi paši atgriezīsies (dzimtenē) tikai tad, kad būs atjaunota «sagūstīto nāciju» neatkarība... un ka viņiem, barvežiem, nav nekādu personisku ambīciju, ka viņi pilni apņēmības «uzcelt patiesi demokrātiskas valstis, kas būtu brīvas no jebkādām diktatūras un ārvalstu spiediena formām».

Sie viltus argumenti atkārtojas arī turpmāk un ir izteikti arī ACEN rezolūcijās, kas 1956. gada 14. aprīlī pieņemtas Strasbūrā* sakarā ar bēgļu problēmu.

Kopā ar smieklīgo atsaukšanos uz «Ženēvas garu» un melīgo apgalvojumu par «smaidošās koeksisten-

* *Strasbourg* — agrāk latviešu valodā tika lietots nosaukums *Strasburga*. (Red.)

ces» izgāšanos šai dokumentā atkārtojas provokatoriskie pārmetumi Rietumiem, lai nonāktu līdz pašslavināšanas kulminācijai vārdos: «Visa modernā Rietumeiropas civilizācija attīstījās aiz Centrālās un Austrumeiropas tautu dzīvā bastiona, kuru vēsturiskā misija šodien un pagātnē, liekas, ir un bija vērsta uz to, lai aizšķēršlotu ceļu agresijai un iebrukumam.»

Ko teiktu nelaiķis franču ārlietu ministrs Pino, ja uzzinātu, ka viņa formula par «sanitārā kordona» izveidošanu ap revolucionāro Krieviju gandrīz pēc pusgadsimta atdzimusi Centrālās un Austrumeiropas emigrācijas «sagūstīto» vadītāju galvās? Atcerēsimies, ka pēc pirmā pasaules kara «atdzimušās» Polijas pastāvēšanu, Rumānijas nostiprināšanos, Baltijas valstu izveidošanu Rietumu politiķi motivēja galvenokārt tieši ar to, ka šīm valstīm vajag izveidot barjeru pret tālāku boļševisma iespiešanos Eiropā. Baltijas valstu vecākās paaudzes darbiniekiem vajadzētu atcerēties, ka viņu zemju neatkarības atzīšana nāca tikai pēc tam, kad sabiedroto militārās misijas bija ziņojušas, ka pēc viņu vērojumiem igauņi, latvieši un lietuvieši ar ieročiem rokās cīnās pret «sarkanajām briesmām» no Austrumiem; un tomēr de jure atzīšana aizkavējās, kamēr lielvalstu politiķos neizgaisa pēdējā cerība uz «vienotas un nedalāmas» cariskas vai buržuāziskas Krievijas atjaunošanu.

Bet kas iznāca galarezultātā? Valstis, kurām vajadzēja būt «barjerai», «buferim» vai «sanitāram kordonam» starp Austrumiem un Rietumiem, kļuva par placdarmu hitleriešu agresijai pret Padomju Savienību*, agresijai, ko, kā mēs tagad jau zinām, apsveica Rietumu valstu darbinieki klusā cerībā (bet

---

* Paņ Berle, pirmais KEB priekšsēdētājs, bija spiests atzīt, ka divreiz vācu rokās šī josla (t. i., Austrumu un Centrālās Eiropas valstis) tika izmantota kā placdarms iebrukumam Padomju Savienībā.

daži arī atklāti), ka Padomju Savienība un Vācija viena otru iznīcinās.

Kā veras mute (vai spalva), lai 1950-os gados runātu (vai rakstītu) par Centrālās un Austrumeiropas zemju vēsturisko misiju Rietumu civilizācijas glābšanai?

Tieši šī aplamā doma, kas nerod apstiprinājumu Eiropas vēsturē pēdējo 50 un vairāk gadu laikā, ir pamatā taktikai, uz ko amerikāņu režisori mudina, pareizāk sakot, mudināja emigrantu vadītājus ACEN sagatavošanas un pirmajā darbības posmā, diversiju un provokāciju taktikai, kas vērsta pret to dzimtajām valstīm. Šodien neviens, izņemot dažus patiesi traku darboņus, nerunā vairs par tiltu vai noliktavu spridzināšanu tautas demokrātijas valstu teritorijā. Pat teorija par Centrālās un Austrumeiropas tautām kā «savaldītāju faktoru» padomju priekšējo līniju aizmugurē daudz zaudējusi no savas pievilcības, kaut to laiku pa laikam vēl izvirza daži iesūnojuši ACEN barveži. Šodien Rietumu vadītāju dienas kārtībā ir jautājums par «kontaktu nostiprināšanu» ar «sagūstītajām tautām». Bet kādēļ tad amerikāņu, angļu un citām iestādēm, kas saņēmušas uzdevumu nodibināt sakarus ar zemēm «aiz dzelzs aizkara», jāizmanto šim nolūkam sakompromitējušos emigrantu barvežu saujiņa? Tieši otrādi, Rietumu propagandas un informācijas iestādēm ir pilnīgs pamats ņemt vērā, ka cilvēku, kas pazīstami ar savu pretpadomju darbību, iesaistīšana kontaktu paplašināšanā ar viņu dzimtajām zemēm var visai negatīvi ietekmēt plānoto pasākumu. To, protams, emigrantu barveži nojauš un zina un tāpēc jau pašā sākumā pret kontaktu attīstīšanu starp Austrumiem un Rietumiem ieņēmuši krasi naidīgu pozīciju.

Savas darbības sākuma periodā ACEN lielas cerības lika uz kontaktiem ar Eiropas padomi un tās

konsultatīvo asambleju, kas, kā zināms, notur savas sēdes Strasbūrā. Tiesa, uzstāties pašā padomē vai asamblejā emigrantiem nav izdevies, bet toties, kā tas ar lepnumu tiek atzīmēts, «1955. gada 8. jūlijā pirmoreiz Eiropas padomes vēsturē» ACEN delegāciju pielaida «nepārstāvēto nāciju» komitejas darba sesijā. Vēl 1955. gada 4. jūlijā šīs komitejas priekšsēdētājs zviedrs Vistrands kā viesis piedalījās ACEN sēdē. Savā apsveikumā viņš paziņoja, ka «mēs visi (t. i., Eiropas padome un konsultatīvā asambleja) gaidām dienu, kad mūsu draugi aiz dzelzs aizkara atgūs brīvību». Tālāk viņš aicināja emigrantus saglabāt savas «kultūras tradīcijas» un pieskārās kādai vārigai vietai, novēlot, lai emigranti atrastu iespēju runāt ne tikai savu tautu vārdā, bet tieši ar tām. Nosaukt sevi par «likumīgiem» «sagūstīto» nāciju pārstāvjiem un apgalvot, ka viņi it kā ir to gribas paudēji, — tas emigrantu barvežiem īpašas grūtības nesagādāja: tuvumā taču nebija neviena, kas viņiem uzsauktu: «Jūs melojat!» Bet, lūk, parādīt, ka viņiem ir kontakts ar savām zemēm un to tautām, tas viltus barvežiem nav izdevies un neizdosies. Tieši otrādi, jo vairāk ārzemju viesu, to skaitā arī vienkāršo emigrantu, ciemojas savās «apspiestajās» zemēs «aiz dzelzs aizkara», jo vairāk izgaist leģendas, ko safabricējuši ACEN darboņi par drausmīgo nabadzību, tirāniju, neapmierinātību, pasīvu pretestību un citiem «kļiedzošiem cilvēka brīvības un tiesību pārkāpumiem», ko izplatīja emigrantu kliķes, kas sevi dēvēja par autoritatīvu informācijas avotu un «konstruktīvu ideju pirmavotu».

Par pašu 1955. gada 8. jūlija «vēsturisko» sēdi teikts tikai, ka apspriestas vislabākās metodes nepārstāvēto nāciju komitejas sadarbībai ar ACEN. Kas tās par metodēm, redzēsim tālāk.

Samērā nievērojamu vietu ACEN atskaitēs ieņem

jautājums par bēgļu stāvokli. Varētu likties, ka tieši šīnī jautājumā emigrantu vadītājiem vajadzēja izrādīt sevišķu aktivitāti, jo tas skāra simtiem tūkstošu cilvēku, kas uz Rietumiem aizbēguši lielākoties bez nopietna iemesla vai arī kara beigās atkāpjošā vācu karaspēka straumes pret savu gribu aizrauti. Emigrantu vadītājiem vajadzēja atzīt, ka daudzi bēgļi izvēlējās šo ērkšķaino ceļu, pateicoties to aprindu pretpadomju propagandai, pie kurām piederēja paši vadītāji. Uz pēdējiem, bez šaubām, gūlās liela daļa atbildības par viņu pievilto līdztautiešu neapskaužamo likteni, kas grūtos apstākļos nīka svešās zemēs, kur tos uzlūkoja vai nu ar nožēlu, vai pat ar nicību.

Tomēr ACEN darboņi, kas sēdēja Ņujorkā amerikāņu paspārnē, rūpējās tikai par to, lai aiz viņiem «skaitītos» bēgļu masas, lai varētu atsaukties uz dzīves pabērnu skaitu, lai kaut kādā veidā nostiprinātu savu tautu «likumīgo pārstāvju» stāvokli. Viņi daudz nedomāja par to, ka bēdas un likstas, ko pārdzīvo bēgļi, ar to vien netiek atvieglotas.

Savā 1956. gada 14. aprīļa rezolūcijā, kas tika pieņemta sēdē tai pašā Strasbūrā, uz kuriem viņi ik gadus devās savos svētceļojumos, ACEN vajadzēja atzīt, ka bēgļu stāvoklis vēl joprojām (11 gadu pēc kara) ir smags. Atgādināsim, ka šai laikā sociālistiskās nometnes zemju ekonomiskais stāvoklis strauji uzlabojās un kara cirstās brūces ātri aizdzija. Bet tur, «brīvajā pasaulē», simti tūkstošu cilvēku bez jebkādam perspektīvām vilka savu dzīvību nometnēs vai iejūdzās neierastā smagā darbā, pie tam pastāvīgā apdraudējumā to pazaudēt un no jauna nokļūt uz ielas.

Ko tad piedāvāja viņu vadītāji? Īsi sakot, viņi piedāvāja divas lietas: starptautisku bēgļu organizāciju un starptautiska bēgļu palīdzības fonda radīšanu. Abās organizācijās, pats par sevi saprotams, vāja-

dzēja piesaistīt «aktīvai līdzdarbībai» ACEN darboņus. Par netiešu norādījumu uz bēgļu beztiesisko stāvokli «brīvās pasaules» zemēs var kalpot prasība, kas izteikta jau minētajā 1956. gada 14. aprīļa rezolūcijā: mikstināt atsevišķu valstu imigrācijas likumus, divu gadu laikā nodrošināt bēgļus ar dzīves vietu un piešķirt apmešanās tiesības tiem, kas atteikušies atgriezties dzimtenē (atšķirībā no bēgļiem), ja viņi gada laikā tiks atzīti par «godīgiem bēgļiem». Interesanti, ka par «atzītiem bēgļiem» ieteic uzskatīt personas, kas attiecīgā zemē dzīvo ne mazāk kā trīs gadus.

Tikpat interesants ir priekšlikums projektējamā starptautiskajā bēgļu palīdzības fondā ieskaitīt Centrālās un Austrumeiropas zemju t. s. iesaldētos aktīvus. Šis priekšlikums paredzēja no fonda izmaksāt pensijas par agrāko izdienu attiecīgajā dzimtajā zemē, piešķirt bezprocentu aizdevumus bēgļiem viņu agrākās komerciālās vai profesionālās darbības atsākšanai, bet emigrantiem zemkopjiem palīdzēt iekārtoties par patstāvīgiem fermeriem (ar nosacījumu: mazapdzīvotos lauku rajonos).

Kā redzams, emigrantu barvežu ēstgriba nebija mazā. Jāņem vērā, ka visi šie vēlējumies varēja attiekties tikai uz Eiropas zemēm, par ko liecina fakts, ka tie iekļauti ACEN Strasbūras sesijas darba kārtībā.

Bet arī ar to emigrantu «spokesmen'u» pretenzijas neaprobežojās. Lai parādītu sevi kā bēgļu un emigrantu interešu aizstāvjus, viņi prasīja, lai «atbildīgās valdības» izmaksātu kompensāciju agrākajiem politiskajiem izsūtītiem, piešķirtu bēgļiem fondus, stipendijas, pabalstus un aizdevumus izglītības turpināšanai, prēmijas, dotācijas literatūras izdošanai, subsīdijas visādām nacionālām akadēmijām, skolām, institūtiem, internātiem, bibliotēkām utt., utt.

Bez tam tika ierosināts veikt dažādus pasākumus

cīņai ar «komunistisko propagandu», pārveidot no-
metnes Vācijā, Austrijā, Grieķijā un Itālijā «pieņem-
šanas punktus», palīdzēt «kontrpropagandai» pret
«komunistisko propagandu», organizēt «šefību» par
«nelabojamiem» bēgļiem... liekas, šis uzskaitījums
ir pilnīgi pietiekams.

Bet rezultāti? Tie neatšķirās no politiskajos jau-
tājumos gūtajiem, t. i., praktiski līdzinājās nullei.
Tāpat kā 1955. gada rudenī ACEN barveži bija
spiesti norīt divus rūgtus malkus — viņu protesta
pilnīgu ignorēšanu pret Albānijas, Bulgārijas, Ungā-
rijas un Rumānijas uzņemšanu ANO un pilnīgu ne-
vēribu viņu ieteikumam četru lielvalstu Zenēvas kon-
ferencē izvirzīt jautājumu par buržuāzisko režīmu
atjaunošanu «sagūstītajās zemēs»; tāpat nākošā
(1956.) gada pavasarī viņiem nācās savā otrajā
Strasbūras sesijā konstatēt, ka Eiropas kultūras
fonds «trimdniekiem» vēl nav radīts, tāpēc ka «pā-
rāk maz no valstīm — loceklēm bija gatavas pīda-
lītes šai fondā».

Tā vietā viņi sevi mierināja ar nelaiķa Dallesa pa-
reģojumu par tā saucamo Eiropas ideju (tā to no-
sauca Dalless) — it kā notikumi attīstās «Eiropas
Savienoto Valstu» virzienā, cerēdami, ka arī viņi tiks
uzņemti šai fantastiskajā organizācijā. Jo visi at-
zīstot, ka (Eiropas) kontinenta pašreizējā saskaldi-
šana ir viena no visnopietnākajām saspīlējuma for-
mām un drošības apdraudējums.

Tāpat viņi uzņēma kā zināmu mierinājumu Eiropas
konsultatīvās asamblejas vārdu spēli, kuru jēga bija
tāda, ka Eiropas vienības un pasaules drošības pro-
blēmas ir cieši saistītas ne tikai ar Vācijas atkalap-
vienošanos (mēs jau zinām, par kādu atkalapvieno-
šanos sapņo Rietumu politiķi), bet arī ar «nacionā-
lās neatkarības un politiskās brīvības atjaunošanu»
Centrālajā un Austrumeiropā.

Beidzot «sagūstītie vadītāji» saskatīja zināmu pānākumu arī tajā apstākļi, ka Eiropas konsultatīvā asambleja pieaicināja četrus ACEN pārstāvjus par ekspertiem «nepārstāvēto nāciju» komitejā.

Tiesa, ACEN izteiktais vēlējums, lai drīzumā visām deviņām «sagūstītajām tautām» piešķirtu tādu pašu statusu, netika piepildīts; drīzāk otrādi, turpmākajos gados Eiropas konsultatīvā asambleja savos oficiālajos kontaktos ar ACEN ievēroja lielu piesardzību. Vēl 1963. gadā, kā atzīmēts citā vietā, «kontakts» aprobežojies ar dažu sevišķi niknu antikomu-nisma darboņu apciemojumu ACEN «speciālās» sesijas sēdē Strasbūrā. Citādi kontakts tika uzturēts tikai ar sekretariāta starpniecību, nepielaižot ACEN darboņus pašas konsultatīvās asamblejas vai tās komitejas sēdēs.

1957—1959

Kņada uz papīra turpinājās arī turpmākajos ACEN darbības gados. Taču vadītāji acīmredzot nonāca pie secinājuma, ka sekretariāta patērēto papīru daudzumu neattaisno viņu literāro darbu saturs. Ārēji to apliecina kaut vai tas fakts, ka atskaites par četrām sesijām, kas attiecas uz 1957.—1961. gada periodu, apvienotas vienā publikācijā, kamēr pirmajos ACEN pastāvēšanas gados šādas atskaites tika publicētas ik gadu, bet pašā pirmajā gadā — pat divreiz. Bez taupības apsvērumiem tas izskaidrojams vēl ar to, ka grūti bija atrast jaunus pretpadomju propagandas tematus — visas rezerves jau bija izsmeltas.

Katru gadu ACEN sēžu darba kārtībā figurē vieni un tie paši trafaretie punkti, no kuriem pirmajā vietā jāmin uzbrukumi Padomju Savienības «agresivitātei», protesti pret tautas demokrātijas zemju «viltus pārstāvju» pielaišanu ANO sesijās, prasība iekļaut ANO sesijas darba kārtībā jautājumu par padomju

«koloniālismu», saglabāt darba kārtībā «Ungārijas jautājumu», sūdzības par cilvēka tiesību neievērošanu «sagūstītajās zemēs» utt.

Tikpat nesekmīga kā visa šī piepūle bija arī ACEN tiekšanās panākt savas pamattēzes atzišanu, ka Eiropas «sagūstīto» tautu neatrisinātais jautājums esot viens no galvenajiem starptautiskā saspīlējuma iemesliem. Iztirzājamā perioda sākumā ACEN darboņi bravūrīgi aicināja Rietumus atrisināt Austrumu un Centrālās Eiropas problēmu, kamēr Rietumiem, pēc aceniešu domām, vēl bija acīm redzams militārs un vispārējs pārsvars pār padomju «impēriju». Tas ir atklāts spēka politikas formulējums: piedraudiet Padomju Savienībai ar karu, un tā atkāpsies no savām pozīcijām un izpildīs jūsu prasības. Nerunājot jau par spēku samēra nepareizu novērtējumu un kaut kāda reāla spēka trūkumu pašiem kara kurinātājiem, pēdējie pat kļūdījās, vērtējot noskaņojumu rietumvalstīs, kas bija tālas no domas padziļināt jau tā bīstamo saspīlējumu ar acīm redzami nereālām pretenzijām, kuras negūtu sabiedriskās domas atbalstu nedz ASV, nedz Anglijā, nedz arī Francijā.

ACEN bija spiesta skumīgi atzīt, ka tai nav izdevies pārliecināt Rietumus veikt šo uzdevumu, un tā, sevi mierinot, paziņo, ka vismaz palīdzējusi saglabāt dzīvu domu par Austrumu un Centrālās Eiropas brīvību un uzturējusi cerību un ticību «sagūstīto» tautu sirdīs un prātos. Ne viens, ne otrs neatbilst patiesībai. Austrumu un Centrālās Eiropas brīvība ir nodrošināta, bet ceļu uz savu līdztautiešu sirdīm un domām emigrantu barveži paši slēguši ar savu ap-lamo apgalvojumu, ka viņi pārstāvot savas tautas un ir tiesīgi runāt to vārdā, kamēr viņiem būtu vajadzējis mēģināt samanīt savu tautu domas un centienus. Nevar bez sašutuma lasīt bezdzimtenes ļaužu, savu tautu nodevēju, bez gala atkārtotos, apnicīgos

aicinājumus, kas adresēti dažādām starptautiskām instancēm un darbiniekiem ar nekaunīgo motivējumu, ka aicinājumu autoru tautas esot spiestas klusēt un ka tāpēc viņi, t. i., tie, kas atteikušies no savām tautām, esot 100 miljonu «spokesmen'i».

ACEN darbinieki neiztiek arī bez nekaunīgas rietumvalstu politikas kritikas. Ja savāktu vienkopus visus viņu izlēcienus pret Rietumu vispārējo politiku un rietumvalstu darbinieku atsevišķām akcijām, tad iznāktu garu garais saraksts, kuru pārskatot izbrīnu rada ne tik daudz Rietumu darbinieku pacietība — viņi diez vai lasījuši ACEN darboņu dusmu izvirzumus — kā ACEN īsto saimnieku tuvredzība, kas nosprauž tās darbības virzienu un acīmredzot gaidījuši kaut kādus rezultātus no bezatbildīgās tukšvārdības.

Rietumvalstīm pārmet viņu «tīri defensīvo politiku», tās brīdina neparakstīt drošības paktus, ja tajos piedalītos «komunistiskās marionešu valdības», prasa, lai rietumvalstis neuzturētu «mākslīgu starpību» starp Vācijas atkalapvienošanas jautājumu un «sagūstīto» tautu brīvības un neatkarības atjaunošanu. Āceniēši ironizē, ka Vācijas atkalapvienošanu Rietumi uzskata par «praktiskās» politikas lietu, bet «sagūstīto» tautu problēma pieskaitīta «deklaratīvajai» politikai. Viņi ieteic neticēt «Kremļa politikas liberalizācijai» (tā viņi dēvē personības kulta seku likvidāciju) ...

1957. gada decembrī ACEN nosūta protesta telegrammu prezidentam Eizenhaueram, jo NATO komunikē par tās Parīzes sesiju ne ar vārdu nav minēts, ka Padomju Savienība «paverdzinājusi» deviņas Eiropas valstis. Prezidentam suflē, ka NATO vajagot «nenogurstoši» atmaskot Padomju Savienības «agresiju» un «nemitīgi» atgādināt deviņu tautu tiesības uz brīvību. Sai gadījumā, tāpat kā daudzus citos, iz-

teikti pa daļai draudi, pa daļai bailes, ka Rietumu klusēšana «laupīs drosmi» minēto zemju tautām. Eizenhauers, tāpat kā NATO, arī šoreiz un turpmāk paliek nedzirdīgs pret «sagūstīto» vadītāju patētiskajām lūgšanām. ACEN neaprobežojās ar griešanos pie ASV prezidenta, bet, lai iznāktu lētāk, citām NATO valstu valdībām nosūtīja ne telegrammas, bet tikai vēstules. Tajās premjerus un ārlietu ministrus pamāca, ka deviņu Eiropas valstu «sagrābšana» līdz ar Vācijas «sadališanu» esot starptautiskā saspilējuma galvenais cēlonis. Rezultāts, protams, bija iepriekšējais — arhīvs vai papīrkurvis.

Neilgi pirms tam ACEN bija pieprasījusi prezidentam Eizenhaueram izvirzīt ANO jautājumu par «sagūstītajām tautām». Rezultāts — jau augšā minētais. Ar tādiem pašiem panākumiem ACEN atkārtoja savu akciju sakarā ar ANO 13. sesiju 1958. gadā. Nezināmu iemeslu dēļ attiecīgajā aicinājumā visiem «brīvās pasaules» valdību galvām uzskaitītas tikai 5 «sagūstītas» tautas — Albānija, Bulgārija, Čehoslovākija, Polija un Rumānija, bet Baltijas republikas un Ungārija nav minētas.

Kā zināms, 1957. gadā Padomju valdība iesniedza ANO apspriešanai Deklarāciju par dažādu sociālu sistēmu valstu mierīgu līdzāspastāvēšanu. ACEN uzreiz pasteidzās šo iniciatīvu diskreditēt, paziņojot, ka padomju projekts iecerēts kā politiskās cīņas ierocis un ka ANO (pēc ACEN domām) vajadzētu padomju dokumentu uzskatīt kā «mobilizējošo paņēmieni» propagandas nolūkos, bet ne kā «jurīdisku principu saturīgu izteiksmi». Arī šai jautājumā ACEN nebija piekritēju, un gaidāmā atbalss tās manevram nesevoja.

Šādām neskaitāmām viena un tā paša satura melnīdijām bija pārpilna visa ACEN darbība 1957. un 1958. gadā. Nepaiet neviena rietumvalstu vadītāju

tikšanās, kur dienas gaismā neparādītos kaut kāds ACEN dokuments, bet nevienā gadījumā nevar lielities, ka tas būtu izpelnījies atbildi. Atskaitē par aplūkoto periodu atzīmēts, ka veikti uzmundrinoši pasākumi «oficiālā stāvokļa iegūšanai», bet, kādi ir šie soļi, mēs tā arī neuzzinām, un «oficiālu stāvokli» ACEN tā arī nav ieguvusi. ACEN darboņi noturējuši bezgala daudz sēžu: četru gadu laikā tikai Ģenerālkomiteja vien pulcējusies 300, bet pārējās komitejas kopumā apmēram tikpat daudz reižu. Iznāk, ka caurmērā Ģenerālkomiteja noturējusi sēdes ik pa trim dienām, bet kvantitāte nav pārgājusi kvalitātē, un rezultāts tik un tā līdzinājās nullei.

Nepalīdzēja arī tas, ka ACEN sāka izdot savu mēnešrakstu ne tikai angļu, bet arī arābu, spāņu un zviedru valodā. Šaubos, vai šo dārgi maksājošo operāciju turpina vēl šodien, bet rezultāts ar to nemainās, jo tā vispār nav.

Nepalīdzēja arī ACEN priekšsēdētāja maiņa: Māsena vietā 1958. gadā ievēlēja poli Korbonski — jau redzamāku figūru.

Bijušajam poļu seima loceklim un pagrīdes valdības galvam kara gados Stefanam Korbonskim bez citām īpašībām piemita arī pietiekama politiska tālredzība un vīrišķība, lai nepiedalītos ACEN bezierunu pielīdzināšanā rietumvācu revizionistiem. Jābrīnās par to, ka viņš kā bijušais pretestības kustības darbinieks neuzskatīja par kaunu sēdēt pie viena galda ar bijušajiem esesiešiem un soda ekspedīcijas vīriem, kā, piemēram, ar latviešiem Janumu, Hāzneru, Maikovski, Krīpenu.

Kaut arī Korbonskis bija cita kalibra politisks darbinieks nekā Māsens, viņš, protams, nespēja mainīt melīgos un nedrošos pamatus, uz kuriem balstījās visa ACEN darbība. Viņš nevarēja novērst to, ka ACEN bija ierocis iestādei, kas kalpoja «aukstā kara»

mērķiem un, protams, nerūpējās par īstām tautu interesēm, par kuru pārstāvjiem sevi nelikumīgi dēvēja šī emigrantu grupa. Viņš nevarēja novērst faktu, ka ACEN saimniekiem Bonnas republikas stāvokļa nostiprināšanās Eiropā un reakcionāro režīmu stutēšana Dienvidaustrumu Āzijā bija daudz svarīgāka par dažu mazo Eiropas tautu mierīgas dzīves nodrošināšanu. Ar vārdu sakot, pat politisks darbinieks, kas nācis no ievērojamākās, karā smagi cietušās Austrumeiropas zemes, nebija spējīgs izrauties no antikomunisma neauglīgās, absolūti negatīvās ideoloģijas gūstā.

Ļoti svarīgu starptautisku notikumu un ar to saistītas intensīvas diplomātiskas darbības periodā, kādas bija 50. gadu beigās, ACEN izrādījās pārāk nespēcīga, lai kļūtu par savu saimnieku politikas paudēju.

Tādēļ tika izdarīts jauns gājiens antikomunistiskās politikas spēlē. Tam bija gan plašs vēriens, bet tai pašā laikā tas draudēja izgāzt visu CIP pasākumu uzrīdīt jebkuras pasaules zemes reakcionārus pret CIP netikamo iedzīvotāju slāņu progresīvu vai revolucionāru darbību.

Runa ir par ASV Kongresa 1959. gada 17. jūlija rezolūciju, kas uzlika ASV prezidentam pienākumu ik gadus pasludināt jūlija trešo nedēļu par «sagūstīto nāciju nedēļu».

Nevar būt šaubu, ka šīs rezolūcijas pieņemšana visiem līdzekļiem tika paātrināta, lai aizsteigtos priekšā Padomju valdības delegācijas braucienam uz ANO 14. sesiju. To liecina, starp citu, ACEN vadītāju 1959. gada 14. septembra telegramma prezidentam Eizenhaueram. Šajā telegrammā tiek cildināta prezidenta proklamācija, kas publicēta, pamatojoties uz minēto Kongresa rezolūciju. Lasot šo telegrammu, nevar vien nobrīnīties, ka aceniešu 1957. gada

niknumu nomainījusi sajūsma: cik ātri aizmirsti pārmetumi prezidentam par to, ka jautājums par «sagūstītajām» tautām netika ierosināts ANO un dažādās starptautiskās apspriedēs. Šoreiz ACEN vīri ir «dziļas pateicības» pilni par «pastāvīgo atbalstu», ko prezidents dāvā viņu apņēmībai no jauna iegūt neatkarību. Tik tiešām: gan mīlējas, gan ķīvējas!

Savu pateicību emigrantu vadītāji saista ar prasību, lai, tiekoties ar padomju premjeru, prezidents 9 Austrumu un Centrālās Eiropas zemju brīvības un neatkarības atjaunošanu izvirzītu kā Eiropas problēmu atrisināšanas un «otrā pasaules kara politiskās likvidācijas» neatņemamu nosacījumu. Nav pavisam skaidrs, ko nozīmē «otrā pasaules kara politiskā likvidācija». Gribētos tikai, lai neviens neaizmirstu, kas izraisīja otro pasaules karu un kas pēc tam nodevīgi uzbruka Padomju Savienībai. Mūsu dienās daudzi atbildīgi Rietumu valsts darbinieki to aizmirst vai cenšas aizmirst, taču šie centieni ir vel-tīgi, kamēr vien dzīvos miljoniem cilvēku, kas zaudējuši tēvus, brāļus, tuviniekus un piederīgos kauju laukos, mātes, māsas un bērnus fašistiskās pret visu civilizēto pasauli vērstās agresijas un iebrucēju jūga izraisītā kataklizmā. Kara vaininiekus neaizmirsīs, un tāpēc nevar runāt par «otrā pasaules kara politisko likvidāciju».

Ja nebūtu bijis pasaules mēroga hitleriskā nozieguma, tad ļoti iespējams, ka Centrālās un Austrumu Eiropas tautas dzīvotu vēl šodien buržuāziskā vai fašistiskā režīma apstākļos. Bet tagad tautas ir guvušas pieredzi, pārņēmušas varu savās rokās un vairs neatdos to par telegrammām un rezolūcijām.

Katrā ziņā arī šis jaunais ACEN mēģinājums, kuru iedvesmoja Kongresa rezolūcija un ASV prezidenta proklamācija, beidzās tikpat nožēlojami un nesekmīgi kā iepriekšējie mēģinājumi piecu gadu periodā.

Vēl daži vārdi par Kongresa rezolūciju. Tālākajās lappusēs to izskatīsim sīkāk, bet te gribētos atzīmēt, ka šo rezolūciju nebūt nediktēja vēlēšanās sniegt kādu efektīvu palīdzību tajā pieminētajām tautām. Šīs rezolūcijas mērķis bija cits. Aizsedzoties ar cildenām rūpēm par tautu brīvību, rezolūcijas autori radīja iegānu, lai propagandistiski jauktos ikvienas valsts iekšējās lietās, kuras politiskā sistēma viņiem nebūtu pa prātam.

Slēpjoties aiz frāzēm par brīvības cīņu, rezolūcija attaisno to amerikāņu vadības reakcionāro elementu politiku, kuri tiecas atjaunot Eiropā militaristisku Vāciju, Dienvidaustrumāzijā — atbalstīt tautai naidīgus koruptantus, Latīņamerikā — apspiest tautas atbrīvošanās kustību. Šāda veida politikai ASV ir savi galvenie piekritēji vadošajās militārajās aprindās un finansu oligarhijā. Amerikāņu tautas lielum lielākajai daļai ir svešas militārās tendences; tā, tāpat kā visas pasaules tautas, alkst miera un dzīves apstākļu uzlabošanos. Līdz ar mērķi attaisnot tādas akcijas kā, teiksim, «daudznāciju kodolspēku» izveidošanu vai militāru iejaukšanos Vjetnamas iekšējās lietās, vai izlūklidojumus virs Kubas rezolūcijas autori sprauduši sev uzdevumu vismaz reizi gadā palaist pilnā jaudā propagandas mašīnu, lai pierādītu pēc viņu domām politiski pārāk vienaldzīgajai amerikāņu tautai, ka pie visām politiskajām nebūšanām vainojams komunisms un konkrētāk — Padomju Savienības politika.

Tāda ir 1959. gada 17. jūlija Kongresa rezolūcijas patiesā būtība. Pašai ACEN tajā ir otrās vai pat trešās šķiras nozīme.

KONGRESA REZOLŪCIJA

1959. gada 17. jūlijā, t. i., 5 gadus pēc ACEN izveidošanas, ASV Kongress, turpinot savus provokatoriskos pasākumus pret sociālistiskās nometnes zemēm, pieņēma 111. rezolūciju par jūlija trešās nedēļas iedēvēšanu par «sagūstīto tautu nedēļu». Šajā rezolūcijā sastopami senāta stila «ziedi», kā «nogremdētās tautas», ASV kā «cilvēku brīvības cietoksnis», «kristīgo, ebreju, musulmaņu, budistu» vai citu «relīģiju brīvība» utt., u. tml.

Kad es amerikāņu žurnālistam, žurnāla «United States News and World Report» pārstāvim, viņa apmeklējuma laikā Rīgā 1963. gadā jautāju, kā saprast šos stila meistardarbus, viņš atbildēja: «Man jums jāteic, ka mūsu senāts pieņem daudzas šāda veida bezjēdzības.» Viņš pat solīja man ievākt ziņas, ko īsti nozīmē zeme «Idel-Ural», kas arī pieminēta rezolūcijā kā «sagūstīta». Līdz šim diemžēl šo izziņu neesmu saņēmis.

ASV Kongresa rezolūcijā minētas 22 «nogremdētās» vai «sagūstītās» tautas un «citas», bet virs «mazās ēkas» plīvo tikai deviņi karogi. Kur slēpjas šādas «diskriminācijas» iemesli? Tādējādi «sagūstīto tautu» sastāvs ir nepilnīgs un neskaidrs.

Es gribētu nedaudz pakavēties un iztīrīt Kongresa rezolūciju no politiskā viedokļa, ievērojot apstākli, ka tā ir arī direktīva «Eiropas sagūstīto tautu asamblejas» darbībai.

Rezolūcijas pamatā neapšaubāmi ir antikomunisma ideja, ja vispār šādu ideju var formulēt nopietnā politiskā dokumentā, bet Kongresa rezolūcija taču ir jāuzskata par tādu dokumentu. Tajā pašā laikā rezolūcijas antikomunistiskā ievirze nav ideoloģiska tēze, bet tiek saistīta ar šķietamiem draudiem Savienoto Valstu drošībai. Rezolūcijā divreiz uzsvērtas

ASV drošības intereses: pirmkārt, tiek apgalvots, ka jau «no 1918. gada krievu komunisma imperiālistiskā un agresīvā politika ir izpaudusies milzu impērijas izveidošanā, kas apdraud Savienoto Valstu drošību»; otrkārt, ir teikts, ka emigrantu grupiņu «atbrīvošanās» centienu saglabāšana it kā esot «vitāli svarīga Savienoto Valstu nacionālajai drošībai».

Tādējādi jau pats Padomju Savienības pastāvēšanas fakts tiek uzskatīts kā draudi ASV, un «visu šo 22 un citu nāciju atbrīvošana» esot nepieciešama nacionālajai drošībai.

Tam kā pretstats tiek izvirzīts daudzinātais «demokrātiskais process» Amerikas Savienotajās Valstīs, pateicoties kuram esot sasniegta «tautu harmoniskā vienība».

Pirmo divu atzinumu absurds izsauc objektīvā lasītājā tādu pašu pārsteigumu kā melīgais un liekulīgais apgalvojums par demokrātisko procesu Amerikas Savienotajās Valstīs un to tautu harmonisko vienību.

Ja Padomju Savienība, proti, reālais iemiesojums tam, ko senatori dēvē par «krievu komunismu», jau no 1918. gada ir ārkārtīgi apdraudējusi ASV drošību, tad kādēļ ASV to, kaut arī ar sešpadsmit gadu lielu nokavēšanos, ir atzinušas? Kādēļ tās noslēdza otrā pasaules kara laikā pat savienību ar šo valsti? Kādēļ pēdējā laikā tās izrāda saprātīgu tieksmi attīstīt ar to saimnieciskus un kultūras sakarus un ar sava prezidenta lūpām izsaka vēlēšanos, lai uz visiem laikiem beigtos «aukstais karš»?

Un kādā veidā gan 22 un «citu» valstu «atbrīvošana» vai «nacionālās neatkarības atjaunošana» varētu sekmēt ASV nacionālo drošību? Varbūt senatori ieteicu likvidēt Padomju Savienību un komunismu vispār?

Vai tādu nostāju, tādas tieksmes var nosaukt citādi kā par absurdu? Un tālāk, vai var dēvēt amerikāņu kapitālismu, naudas hegemonijas vispretīgāko formu, dolāra kundzību par «demokrātisku procesu»?

Tas liecina par tādu pašu politiskās apziņas trūkumu kā nosaukt valdošo aprindu attieksmi pret cittautiešiem, kas dzīvo viņu tēvijā, par «tautu harmonisko vienību». Pats «simtprocentīga amerikāņa» jēdziens taču nozīmē augstprātīgu attieksmi un politisko, kā arī sociālo tiesību nerakstītu ierobežošanu tādiem pašiem Amerikas pilsoņiem, tikai ar melnu, sarkanu vai dzeltenu ādas krāsu vai ar nepietiekošu senču skaitu.

Vārds «komunisms» un «komunistisks» sastopams rezolūcijā vairākkārt, neizraisot pat visniecīgākās šaubas par to, ka tieši pret komunismu ir vērstas senatoru dusmas un daiļrunība.

Piebildīsim arī vēl, ka rezolūcija apšaubā visu PSRS savienoto republiku eksistences tiesības, atskaitot Kirgīziju un Uzbekiju; visas pārējās pieskaitītas «sagūstītajām», «paverdzinātajām» un «nogremdētajām» tautām.

Mēs būsim tuvu patiesībai, ja pieņemsim, ka analfabētiskās rezolūcijas galveno jēgu tās autori saskatīja tās iekšpolitiskajā nozīmē. Dabiski, ka reakcionārās aprindas baidās no Padomju Savienības un sociālistiskās sadraudzības zemju parauga ietekmes. Tādēļ tās iegalvo kapitālistisko zemju darbaļaudīm, ka tautas masas neesot sociālisma ceļu izraudzījušās labprātīgi, bet nostājušās uz tā, pakļaujoties spiedienam no ārienes. To apstiprina neviens cits kā senators Goldvoters, pašreizējais republikāņu partijas kandidāts ASV prezidenta postenim. Telegrammā, kas nosūtīta ACEN 1963. gada beigās, Arizonas senators paziņo: ACEN jāaktivizē tās darbība, nodrošinot, lai «pašlaik aiz dzelzs un bambusa priekškara pa-

verdzināto tautu nelaime vienmēr būtu amerikāņu tautas acu priekšā». Saprotamākā valodā tas nozīmē, ka ACEN loma ir izraisīt ar savu pastāvēšanu, izplatot apmelojumus par Padomju Savienību un tautas demokrātijas valstīm, amerikāņu tautā naidīgu attieksmi pret sociālismu un tādējādi atbalstīt kapitālistisko iekārtu ASV.

Tādējādi, pasludinot «sagūstīto tautu nedēļu», tās autori ir izvirzījuši šādus mērķus:

1. Cīņu pret komunismu, sašķeļot Padomju Savienību un visu sociālisma nometni.

2. Potenciālo diversantu saglabāšanu Padomju Savienības aizmugurē kā «savaldīšanas līdzekli» ASV drošības interesēs.

Lūk, kādēļ «sagūstīto tautu asamblejas» priekšsēdētājs aizrunājās tiktāl, ka nosauca «sagūstīto tautu nedēļu» par Amerikas morālo un politisko saistību izpausmi.

Citāds ir padomju sabiedriskās domas viedoklis, kas «sagūstīto tautu nedēļu» uzskata par nejēdzīgu gadskārtēju komēdiju.

«Sagūstīto tautu asamblejas» izveidošana un «sagūstīto tautu nedēļas» pasludināšana ir reakcijas un «aukstā kara» atbalstītāju darbības rezultāts. Kad nelielais prezidents Kenedijs, būdams tālredzīgs valsts darbinieks, 1963. gadā parakstīja — viņa mūža pēdējo — proklamāciju, izpildot 1959. gada 17. jūnija Kongresa rezolūciju, viņš neapšaubāmi saprata, ka Kongresa famozā rezolūcija nebūt neliecina par tās autoru politisko briedumu, un tādēļ, izjūtot sava stāvokļa neērtumu, proklamācijas motivējošo daļu sastādīja tikai vispārējos vārdos. To tūdaļ pamanīja amerikāņu reakcionāri: tā, piemēram, Dalasas avīze «Morning News» (tās pašas Dalasas, kur dažus mēnešus vēlāk nogalināja prezidentu Kenediju) sakarā ar «sagūstīto tautu nedēļu» rakstīja, ka Kenedijs ar

savām proklamācijām apzināti cenšoties panākt, «lai Padomes un to filiāles neapvainotos...». «Grūti saprast šādu rīcību,» turpina satrakotais žurnālists, «ja prezidents un tauta tiešām ir uzticīgi brīvības saglabāšanai un paplašināšanai. Kādā veidā pastāvīgā cenšanās pielabināt ienaidnieku un atturēties no tā nosodišanas var to veicināt — to grūti saprast. Prezidentam vai arī kādam citam derētu to paskaidrot.»

Lai gan prezidents Lindons B. Džonsons savā uzrunā ANO ģenerālsapulces plenārsēdē 1963. gada 17. decembrī pateica, ka «Savienotās Valstis grib, lai «aukstais karš» reiz par visām reizēm izbeigtos», viņam acīmredzot bija tomēr jāizpilda Kongresa rezolūcija un jāizsludina «sagūstīto tautu nedēļa» 1964. gadā. Grūti uzminēt, vai viņš to darīja labprāt, bet viņa proklamācijas kritika reakcionārajā presē bija tikpat negatīva kā nelaiķa prezidenta Kenedija proklamāciju kritika. Tomēr pirmsvēlēšanu cīņas atmosfēra un atmiņas par to, kas 1963. gada novembrī Dalasā notika ar prezidentu Kenediju, acīmredzot kavē šobrīd darīt kaut ko, lai atceltu bēdīgi slavenu rezolūciju. Demokrātiskā partija pat savā pirmsvēlēšanu programmā bija spiesta sekot republikāniskās partijas piemēram un ierakstīt tajā tēzi par sociālistisko zemju tautu «atbrīvošanu».

EPIGOŅI

Kongresa 1959. gada 17. jūlija rezolūciju izmanītoja vesela virkne senatoru un kongresmeņu un, vārdu pa vārdam norakstījuši no tās daļu teksta, iesniedza savus rezolūciju projektus (pavisam to ir ap 50), kuros ieteic lūgt ASV prezidentu ierosināt jautājumu par «sagūstīto tautu» atbrīvošanu un ar

ANO starpniecību pieprasīt, lai Padomju Savienība no minētajām valstīm atsauktu visu padomju karaspēku, «agentus», «kolonistus» utt., lai Padomju Savienība no Sibīrijas, cietumiem un «vergu darba nometnēm» nogādātu atpakaļ dzimtenē visus izsūtītos un notiesātos un, beidzot, lai ANO savā uzraudzībā šajās valstīs sarīkotu «brīvas vēlēšanas» un sodītu visus padomju komunistus, kas vainīgi pret šīm tautām pastrādātajos noziegumos.

Varētu jautāt, vai bija vērts pieminēt šos politisko nejēgu uzskrīvētos plaģiātus. Es domāju, ka bija vērts. No šiem «projektiem» redzams, ka daudzu amerikāņu senatoru un kongresmeņu politiskā doma vai, labāk sakot, politiskās domas nabadzība palikusi tajā pašā stāvoklī, kur pirms pieciem gadiem atradās 17. jūlija rezolūcijas autori: tie paši bezjēdzīgie šļupsti par «krievu komunisma agresīvo politiku», par «draudiem ASV drošībai», par «nogremdētajām nācijām», par ASV kā «cilvēka brīvības citadeli», par «ticības brīvībām», par «sagūstīto tautu atbrīvošanu» utt., u. t. jpr.

Daudzi autori paredz atņemt virknei Eiropas valstu un Kubai to suverēnās tiesības un bez tam vēl uzbrūk Padomju Savienības teritoriālajai integritātei. Lai suverēna valsts, ANO locekle, piekristu kaut kādu «brīvu vēlēšanu» rīkošanai ANO uzraudzībā, tai vispirms jāatsakās no savas suverenitātes, taču diez vai normālam cilvēkam var nākt prātā gaidīt, lai ANO izvirzītu tādu priekšlikumu. Kas attiecas uz padomju karaspēka izvešanu no citu valstu teritorijas, tad Padomju Savienība vairākkārt to piedāvājusi, taču, protams, uz savstarpējiem un vispārējiem pamatiem, kas nozīmētu visu valstu karaspēka izvešanu no ārvalstu teritorijām.

Priekšlikums no Sibīrijas, cietumiem un «vergu darba nometnēm» nogādāt atpakaļ dzimtenē visus

izsūtītos un notiesātos liecina tiklab par rezolūcijas autoru pilnīgu nezināšanu, kā par viņu diezgan lielo bezkaunību. Ja viņi ar to būtu domājuši panākt, lai nogādā atpakaļ dzimtenē vai atbrīvo politisku motīvu dēļ notiesātās personas, tad tādu personu jau sen vairs nav, bet, ja runa ir par visu to personu atbrīvošanu, kas izcieš tiesas piesprieštos brīvības atņemšanas sodus, tad šāda «totāla amnestija», pat izturoties ar vislielāko iecietību pret autoru prāta spējām, ir Padomju Savienības tīri iekšēja lieta. Kas attiecas uz Sibīrijas kā izsūtījuma vietas izbīdīšanu pirmajā plānā, tad tā izskan kā sen aizgājušo cara laiku atbals, kamēr norādījums uz «vergu darba noņemšanu», visticamāk, smelts no atmiņām par hitlerisko reihu, ja vien tas nesakņojas nostāstos par verdzības laikmetu ASV dienvidu štatos. Var jau būt arī, ka runa ir par mūsdienu vergiem DĀR un citās amerikāņu kongresmeņiem pieejamās vietās.

Pat ASV valsts departamentam apņikusi rezolūciju projektos iemiesotā senatoru un kongresmeņu daļrade, un tas atkārtoti bijis spiests deklarēt, ka izvirzītie rezolūcijas projekti tikai atkārtoto ASV politiku (kas izteikta 1959. gada 17. jūlija rezolūcijā) un ka rezolūciju operatīvie paragrāfi neienestu neko jaunu tajā praktiskajā darbībā, ko ASV jau piekopj.

VILŠANĀS

Pirmais iespaids, ko Kongresa rezolūcija izraisīja ACEN vadītājos, bija prieks; viņi gaviļēja, ka ir iekļuvuši amerikāņu politikas objektu skaitā. Tomēr pēc nopietnākām pārdomām viņiem bija jāsaprot šaubīties, vai viņi ar jaunā statusa iegūšanu tiešām bija ko panākuši. No vienas puses, gan bija skaidrs, ka ASV militārās un reakcionārās aprindas neatteiksies

no saviem slepenajiem nodomiem likvidēt VDR un neatteiksies atbalstīt reakcionāros režīmus Tālajos Austrumos (Taivanā, Dienvidkorejā, Dienvidvjetnamā). Tādēļ bija patīkami atrasties ar tiem vienā kompānijā un cerēt uz amerikāņu palīdzību. No otras puses, Kongresa rezolūcijā iemiesotajai idejai par Padomju Savienības sašķelšanu vajadzēja likties absolūti nereālai pat tādiem politikāņiem, kas pilni akla naida pret komunismu, kādi ir emigrantu barveži. Bija jāšaubās, vai ir politiski izdevīgi tikt uzskaitītiem kopā ar padomju savienotajām republikām, Idel-Uralu «un citām» — tā taču būtu zināmā mērā pārvietošana no «reālās politikas» «deklaratīvās» politikas jomā. Bez tam, ja agrāk kāds varbūt vēl šaubījās, tad tagad bija skaidrs, ka ACEN nav pastāvīgas politikas, ka tā ir tikai svešas — amerikāņu reakcionāru politikas ierocis — pie tam ne visai nopietns ierocis.

Acenieši labāk izlikās neko nemanām un priecājās, ka vismaz pagaidām, kamēr būs spēkā rezolūcija, tiem būs nodrošinātas subsīdijas.

Drīz vien viņi bija spiesti pārliecināties, ka tādu epitētu kā «paverdzināto», «nogremdēto» un «bezspēcīgo» pievienošana agrākajam «sagūstīto» tautu vārdam negrozīja viņu faktisko — amerikāņu izlūkdienesta dienderu — stāvokli.

Sakarā ar «galotņu» konferenci, kas bija paredzēta 1960. gada maijā, ACEN nosūtīja vēstuli uz Kongresa rezolūcijas pamata iegūtajam jaunajam sabiedrotajam — kancleram Adenaueram. Šīs vēstules sākumā diplomātiskā veidā teikts, ka attiecības starp dažām no deviņām Centrālās un Austrumeiropas valstīm un Vāciju pagātnē ne vienmēr ir bijušas «harmoniskas».

«Bet,» nomierinoši tālāk teikts vēstulē, «laiki ir mainījušies.» ACEN tādēļ izsaka pārliecību, ka

pagātnei jāpārvelk svītra un «jāapvieno mūsu nevienādie un disproporcionālie pūliņi» (autori labi saprot atšķirību starp sevi un Bonnas valdības galvu), lai «cīnītos pret komunisma ļaunumu», kas draud pārplūdināt «mūsu» veco kontinentu un sagraut «mūsu» Rietumu civilizāciju.

Skaidrāk vairs nav pasakāms; vēl izteiksmīgāk sludināt antikomuismu nav iespējams.

Acenieši atkārtoti savu iemīļoto argumentāciju, ka ar Vācijas atkalapvienošanu vien nepietiek, ka ir jāatrisina Eiropas problēma vispār un ka attiecīga programma var dibināties tikai uz pašnoteikšanās principa. Lai to pierādītu, tiek atgremota doma par «savaldošo» faktoru, par «pretošanās gara» pastiprināšanu, par Centrālās Austrumeiropas lomu Rietumeiropas drošības saglabāšanā. Noslēgumā ACEN, izdarot dziļu reveransu Adenauera priekšā, izsaka pārliecību, ka kanclers izmantos Vācijas «ietekmīgo stāvokli Eiropā» visas Eiropas labā, iekļaujot tajā arī «paverdzināto austrumu daļu».

Tātad ACEN pēc ASV Kongresa «spēcinošās» rezolūcijas atklāti saista savu likteni ar Bonnas revizionistisko un revanšistisko politiku. Par Adenauera atbildi nekas netiek minēts. Tādas droši vien vispār nav bijis, jo tajā laikā «Bonnas lapsa» nevēlējās saistīt Vācijas «atkalapvienošanās» prasību ar Centrālās un Austrumeiropas zemju apšaubāmo «pašnoteikšanās» avantūru.

Vēl pirms tam ACEN piedzīvoja vilšanos sakarā ar savu protestu pret Bulgārijas, Polijas un Rumānijas piedalīšanos 10 valstu atbrūņošanās komitejā, neskatoties uz savu apgalvojumu, ka šo teritorijas un iedzīvotāju skaita ziņā lielo Eiropas valstu piedalīšanās 10 valstu komitejā izraisīs «sāpīgu vilšanos» to «dzimtenju» tautās, no kurām paši ACEN pārstāvji jau sen atrāvušies.

1960. gada martā viņi, gan bez sekmēm, centās ietekmēt ģenerāli de Gollu ierosināt sarunās ar PSRS jautājumu par steidzamu nepieciešamību sarīkot vēlēšanas «sagūstītajās» zemēs, atsaucot pirms tam no turienes padomju karaspēku un aģentus. Paredzot neveiksmi arī šajā jautājumā, ACEN vadītāji jau iepriekš paziņo, ka neatkarīgi no gaidāmajiem rezultātiem pats fakts, ka tiek ierosināts šāds jautājums, novērsīs Rietumeiropai draudošās drošības samazināšanās briesmas, jo tiks spēcināts apspiesto nāciju «pretošanās gars».

Ja tautas demokrātijas valstīs zinātu, kādu ažiotažu aizmuguriski, bet uz viņu rēķina sarīko viņu bijušie tautieši Ņujorkā, tās sen būtu pateikušas šiem atkritējiem: pārtrauciet savu spēli, mēs stāvam pretējās pozīcijās, mēs — tautas — esam par mieru un draudzību, jūs — atkritēji — esat pret to, atstājiet skatuvi!

Jaunu traci ACEN sacēla sakarā ar ANO Ģenerālās asamblejas 15. sesiju 1960. gada septembrī. Sakarā ar gaidāmo PSRS un tautas demokrātijas valstu vadītāju ierašanos Ņujorkā ACEN griezās pie prezidenta Eizenhauera ar nekautrīgu priekšlikumu «iespaidīgi atmaskot padomju koloniālismu» un pieprasīt brīvas vēlēšanas zem starptautiskas kontroles visās «sagūstītajās» zemēs.

Bez tam ACEN prasīja, lai prezidents tajā laikā, kad sociālistiskās nomietnes valstu vadītāji atradīsies Ņujorkā, pieņemtu ACEN delegāciju, acīmredzot tādēļ, lai tā demonstratīvi izklāstītu viņam savas pretpadomju idejas.

ACEN, protams, neko nepanāca; tā pat nevar paliekties ar apstiprinājumu par šī provokatoriskā dokumenta saņemšanu. Tādēļ acenieši divas nedēļas vēlāk nosūta prezidentam telegrammu, kur izsaka «vilšanos» sakarā ar viņa runu ANO asamblejas plenār-

sēdē. Telegrammas sākums ieturēts minorā tonī: «ACEN ir apbēdināta un vīlusies sakarā ar to, ka Jūsu runā ANO nav pieminēts sagūstīto tautu traģiskais liktenis. Tas ir smags trieciens «mūsu dzimtenē» tautām. To, ka Jūs nepieminējāt mūs runā, kas galvenokārt veltīta brīvībai citās pasaules daļās, iztulkos par liecību, ka Rietumi atzīst status quo.»

ACEN telegrammas nobeigumā kā parasti izteiktas bažas, ka šoreiz «komunistiem izdosies demoralizēt mūsu tautas un iedragāt viņu uzticību Rietumiem». To visu mēs jau agrāk esam dzirdējuši ne vienreiz vien un turpmākajos gados dzirdēsim vēl biežāk.

«MĒS GRIBAM BŪT KOLONIĀLAS TAUTAS»

Senāta rezolūcija savā politiskajā daļā izrādījās tikpat maz iedvesmojoša, cik novecojusi un pretrunīga tā bija savā ģeogrāfiskajā izklāstījumā. Tomēr ACEN bija izveidota un funkcionēja piecus gadus ar visiem atribūtiem: ēku, deviņiem karogiem pusmastā, galveno komiteju, darba komitejām, sekretariātu. Visam šim aparātam bija nepieciešamas finanses, un attiecīgos asignējumus, kuri uz papīra it kā nāca no Komitejas Eiropas brīvībai, bet kurus patiesībā piešķīra Centrālā izlūkošanas pārvalde, vajadzēja attaisnot. Šajā lietā bija ieinteresēti ne vien «asamblejas» darbības iedvesmotāji, «sagūstīto tautu» žēlsirdīgie draugi un visa šī pasākuma aizkulišu vadītāji, šajā pasākumā dziļi ieinteresēti bija paši emigrantu viltus vadoņi, kas ielavījušies «asamblejas» vadošajos amatos un nodrošinājuši sev krietnu algu, interesantus komandējumus, trimdinieku nimbu un to visu pie minimālas darba slodzes. Taču tiem tūkstošiem parasto emigrantu, par kuru pārstāvjiem

uzdodas «asamblejas» darboņi, tikpat kā nekas, lai neteiktu nekas, nebija zināms par ACEN, viņi tajā nesaskatīja sev ne vismazāko labumu, viņi patiesībā pat nezināja, ar ko nodarbojas šie neaizsniedzamie politikāņi. Tādēļ emigrantu barvežiem radās uzdevums kaut kādā veidā attaisnot «asamblejas» eksistenci un līdz ar to apmierināt savus amerikāņu klientus, izkalpoties viņu priekšā un vienlaikus nomierināt skauģus un kritizētājus pašu nometnē.

Ar goda mielastiem, ikgadējām ceremonijām, kas pieskaņotas ANO Ģenerālās asamblejas atklāšanai, svinīgiem dievkalpojumiem un citiem rituāliem vien bija par maz. Vajadzēja izdomāt kaut ko efektīvāku. Tā «Sagūstīto tautu asamblejas» bruņojumā parādījās tāds ierocis kā jautājums «par padomju koloniālismu». «Sagūstītie» darboņi pasludināja 9 Eiropas valstis par padomju kolonijām, nosauca tā arī pārējās 13 valstis «un citas» no senāta ģeogrāfijas rokasgrāmatas.

Šķiet, pirmo reizi vēsturē kādas valsts piederīgie vēlas, lai viņu dzimteni atzītu par koloniju. To var izskaidrot vienīgi ar jucekli tādu cilvēku smadzenēs, kas zaudējuši sakarus ar dzimteni un kalpo svešām interesēm. Tas notiek tādēļ, ka emigrantu barveži, kas atrauti no dzimtenes un savas tautas, uzskata sevi par kaut kā pārstāvjiem, lai gan patiesībā viņi nepārstāv neko citu, atskaitot paši sevi. Arī tad vēl jājautā, vai viņi pat pārstāv paši sevi un vai drīzāk viņi nav ierocis kaut kādu spēku vai iestāžu rokās, kas darbojas pretēji mieru mīlošo tautu interesēm.

«Sagūstītie» emigranti pielikuši daudz pūļu, lai savu dīvaino un pret dabisko tēzi dabūtu cauri kā ANO asamblejas dokumentu: viņi pat izdeva īpašu brošūru par «jauno» koloniālismu; viņi griezās pie nesen ANO sastāvā uzņemto Āfrikas valstu delegācijām ar aicinājumu skaidri izteikt, ka principi, uz

kuriem balstās deklarācija par koloniālismu, attiecas «uz visām pasaules daļām, ieskaitot Centrālo un Austrumeiropu». Viņi personīgi apmeklēja vairāk nekā pusi ANO delegāciju, iesniedza memorandumus Anglijas, Francijas, Itālijas, Grieķijas, Dānijas, Japānas, Libānas, Argentīnas, Brazīlijas un Urugvajas ārlietu ministrijām un ANO pārstāvniecībām, sūtīja telegrammas uz visām debess pusēm, teica runas pa radio, un tas viss tikai tukšas pļāpāšanas dēļ, kas izdevīga ASV valsts departamentam. Tai pašā laikā amerikāņu ierēdņi no CIP un citām līdzīgām iestādēm nebārstīja vis dolārus, lai saceltu troksni par Latīņamerikas atzīšanu par koloniālām valstīm vai lai definētu, ka Ziemeļīrija, Skotija, Velsa, Elzasa un Lotringa ir kolonijas.

Iepriekš jau bija norādīts, ka pats «sagūstīto tautu» jēdziens amerikāņu politiķu izpratnē ir visai stiepjams. Te tās ir veselas 22, te atkal 14, un katrā šajā gadījumā tiek pievienotas vēl «citas», no kurām pēc vajadzības var izmest laukā vai tajās iebāzt jebkuru valsti pasaulē. Tāpēc bez «likumīgās un atzītās» «Sagūstīto tautu asamblejas», kurā, kā zināms, ietilpst 9 Eiropas valstu emigrantu pārstāvji un kuru tādēļ dēvē par «Sagūstīto Eiropas valstu asambleju», mēs sastopamies ar tādiem apzīmējumiem kā Eiropas, Āzijas un Rietumu puslodes «sagūstītās tautas». Tomēr Āfriku līdz šim vēl nepiemin kā kontinentu, kurā ir «sagūstītās tautas». Un tomēr neviens neapstrīd faktu, ka Āfrika ir bijusi tipisks koloniālisma kontinents un ka tajā vēl šobaltdien ir saglabājusies diezgan ievērojama koloniālo īpašumu daļa. Tiesā gan, Francija, Spānija un Portugāle cenšas atbalstīt nepārliecinošu fikciju, ka to īpašumi Āfrikā ir nevis kolonijas, bet metropoles aizjūras apgabali,

taču šāda metamorfoze nav guvusi starptautisku atzišanu. Līdzīgi šim valstīm centās izlocīties arī Anglijas valdība attiecībā uz Maltu* un Gibraltāru, kuras nepavisam nepieder pie Lielbritānijas teritoriālā kontingenta un kuras pasaules sabiedriskā doma uzskata par teritorijām, kas sagrābtas ar varu un kas tiek pārvaldītas pēc koloniāliem likumiem.

Bet par to ASV Kongress diplomātiski klusē, nevēloties nodarīt pāri partnerim, kas ļoti bieži sniedz savu atbalstu gadījumos, kad runa ir par cīņu pret sociālisma nometnes zemēm.

«Sagūstīto tautu asamblejas» ideoloģiskais arsenāls nav nekas cits kā ASV pretpadomju aprindu politisko uzdevumu sastāvdaļa, to pašu aprindu, kas izveidojušas ACEN kā «aukstā kara» ieroci un piesaistījušas dažus cītīgus un pakalpīgus emigrantus, lai īstenotu savus politiskās diversijas plānus pret sociālisma nometnes zemēm.

Un tiešām — kas gan ņems nopietni emigrantu barvežu saujiņas lielības pilno cenšanos vest politisku cīņu ar komunismu? Vai arī viņu apgalvojumus, ka to valstu, no kurām viņi ir aizbēguši, ar kurām viņi ir pazaudējuši sakarus un kuras viņi nepārstāv, ka šo valstu tautas spēlēs naidīga spēka lomu sociālisma nometnes aizmugurē?

Kas attiecas uz «padomju koloniālismu», tad pret šīs idejas ievazāšanu ANO forumā pavisam nepārprotami noraidoši izturējās vairākums ANO locekļu, to skaitā arī amerikāņu valdība. Tādēļ no izlēcieniem pret «padomju koloniālismu», kas varētu vienīgi kompromitēt jaunizceptos cīnītājus par 9 Eiropas valstu koloniālā statusa atzišanu un atsegt viņu trūcīgās zināšanas vēstures, ekonomikas un sociālajā

---

* Kā zināms, Maltas neatkarība pasludināta 1964. g. septembri.

jomā, viņi ir pārorientējušies uz kampaņu par pašnoteikšanās principa pielietošanu.

Kā «koloniālisma» jēdziena traktēšanā, tā arī propagandējot pašnoteikšanās principa ievērošanu, aprindās, kas izmanto ACEN eksistenci saviem pretpadomju politiskajiem mērķiem, valda tās pašas pretrunas, un arī šeit, tāpat kā visā ACEN darbībā, nav skaidras ideoloģiskas līnijas. Kungiem no valsts departamenta un CIP derētu biežāk iemest acis dažādās rokasgrāmatās, kas precīzi un pamatīgi definē kolonijas jēdzienu. Dažādās rokasgrāmatās viņi var atrast paskaidrojumus, ka kolonija ir attāla teritorija, kas atkarīga no valdošās valsts; cilvēku grupa, kas pārvietoti no dzimtās valsts uz citu valsti un kas palikuši savas izcelsmes valsts padotībā; apmetne jaunā valstī, kas izveido sabiedrību un kas pilnīgi vai daļēji pakļauta dzimtajai valstij; aizjūras teritorija, kas iegūta varmācīgas verdzināšanas ceļā un ko ekspluatē spaidu kārtā utt.

Sis uzskaitījums nebūt nav pilnīgs, bet no politiskās vēstures mums ir zināms, ka Eiropā līdz šim koloniju nav bijis, un daži politikāņiem un ierēdņiem vajadzētu sev iekalt galvā, ka Eiropā arī šobrīd koloniju nav. Ja viņi vēlas to pārbaudīt, lai atbrauc uz Eiropu, lai apmeklē mūsu Padomju Savienību, kur viņi varēs pārlicināties, cik nabadzīgas līdz šim bijušas viņu zināšanas politikā, vēsturē un ģeogrāfijā. Viņi arī sapratīs, ka sociālistiskās valstīs savas savstarpējās attiecības, politiskos un ekonomiskos sakarus veido uz līdztiesības un savstarpējas palīdzības un mērķu kopības principiem.

Jākonstatē, ka deviņu «sagūstīto tautu» emigrantu pūles panākt, lai tās tiktu atzītas par kolonijām, ar troksni izgāzās, tāpat kā neguva atbalstu viņu priekšlikums ierosināt ANO jautājumu par padomju koloniālismu. Tad, lūk, ACEN darboņi saņēma jaunu di-

rektīvu, proti, sacelt troksni, lai koloniālisma jēdzienu atvietotu ar pašnoteikšanās principu.

1961. gada februārī prezidentu Eizenhaueru viņa postenī nomainīja prezidents Kenedijs, un jau 14. februārī ACEN bija klāt. Tā kā prezidents vēl nav iejuties savā postenī, viņam jau pašā sākumā «jāpūš migla acīs» un tādēļ, nemaz nešaubīdamies, viņu pārsteidz ar paziņojumu, ka «100 miljoni sagūstītu cilvēku» Centrālajā un Austrumeiropā raugās uz prezidentu ar jaunām cerībām. Pievērsiet uzmanību vārdam «jaunas», kas gūst sevišķu nozīmi, ja to min līdzās ar «vilšanos», ko izteica prezidenta priekštecim tikai dažus mēnešus iepriekš. Tālāk no jauna tiek dziedāta vecā dziesma par Centrālās un Austrumeiropas tautām kā «savaldīšanas līdzekli» pret padomju «agresiju», tiek žonglēts ar jēdzieniem «kodolsavaldīšana», «graduētā savaldīšana» (saprotiet, kā gribat) un izteikts novēlējums, lai prezidents izdevīgā brīdī apliecina, ka ASV nekad nepiekritīs kompromīsam, kas nozīmētu samierināšanos ar pašreizējo «sagūstīto tautu paverdzināšanu», starp kurām šoreiz kontrabandas ceļā pieminēta arī «Austrumvācija», acīmredzot uzskatot, ka ar šādu piedevu no deviņām sastāvdaļām gatavotais virums garšos labāk.

Tālāk vēstulē likta priekšā programma, kas sastāv no pieciem punktiem, un tiek lūgts, lai prezidents pieņem ACEN delegāciju, kas viņam nodos Centrālās un Austrumeiropas tautu novēlējumus un izklāstīs viņa uzskatus.

Prezidents Kenedijs nevēlējās pieņemt ACEN delegāciju un vispār neatbildēja uz tās vēstījumiem.

1961. gada jūnijā, kā zināms, Vīnē tikās PSRS un ASV valdību galvas. ACEN tūlīt atzina, ka jāpamāca, kā prezidentam uzvesties sarunās ar PSRS Ministru Padomes priekšsēdētāju. Emigranti atgādina prezidentam neatzīt Austrumeiropas status

quo. Viņi apgalvo, ka, neraugoties uz vilšanos, Austrumeiropas tautas turpina ticēt Rietumiem, bet viņi, emigranti, kā savu tautu uzskatu paudēji (kas gan viņus pilnvarojis?) uzticas prezidentam Kenedijam kā «brīvās pasaules atzītajam vadonim». Viņi pieprasa, lai prezidents nekādā gadījumā nepiekrīt «padomju koloniālajai varai Centrālajā un Austrumeiropā», viņi cerot, ka prezidents saprotot, ka tikai apvienota Eiropa varēs noturēties pretī «padomju izaicinājumam».

Ja atceramies, ka tā paša 1961. gada vasarā, t. i., nedaudz vairāk par mēnesi pirms aprakstītās akcijas, ACEN asi kritizēja prezidentu Kenediju par viņa «neizteiksmīgo» proklamāciju sakarā ar «sagūstīto tautu nedēļu», tad kļūst skaidrs, ka viņa izturēšanās Vīnes tikšanās laikā sagādāja vilšanos ACEN «pasaules politiķiem».

Lai kompensētu savas neveiksmes «lielajā» politikā, ACEN pievērsa savu uzmanību Latīņamerikai, izdiedelējot dažus komandējumus un apsveicot Kubas reakcionāros emigrantus, kas ASV teritorijā bija atraduši patvērumu un stratēģisku bāzi diversijām.

Ja pāršķirsta atskaites par ACEN darbību 1961. — 1962. gada laikā, liekas, mērķtiecīgāk būs neuzskaitīt ACEN neveiksmes, bet citēt pašu emigrantu barvežu vārdus, kas izteikti, novērtējot šo laika sprīdi, un kas ievietoti ACEN vadības gada pārskata noslēguma tēzēs.

Tur ir lasāms: «Spriežot pēc notikumiem komunistiskajā impērijā (tā apzīmēta sociālisma nometne), pārskata periodā varēja sagaidīt zināmu progresu attiecībā uz ACEN galīgo mērķi — atjaunot deviņu Centrālās un Austrumeiropas valstu brīvību un neatkarību.» Par kādiem notikumiem tad runā emigrantu pseidopolitiķi? Viņi min «augošās iekšējās pretrunas komunistisko vadītāju starpā», neminot šī apgalvo-

juma pierādīšanai nekādus faktus. Viņi runā par «lauksaimniecības krīzi», kuru izraisot «spaidu kārtā kolektivizēto zemnieku» pasīva pretošanās. Pierādījumi? Tādu nav. Beidzot, vēl viņi murmina par «apjukumu komunisma nometnē sakarā ar Eiropas politiskās un ekonomiskās apvienošanās paātrināšanos». Sodien, kad pagājuši vairāki gadi kopš šī paziņojuma, mēs esam tālāk no Eiropas politiskās un ekonomiskās vienības nekā toreiz, un tendences vienotās Eiropas attīstībā nebūt neliecina par savstarpējo attiecību uzlabošanās iespējām Rietumu nometnē, bet gan drīzāk par tālāku likumsakarīgu sajukumu.

Emigrantu barveži nav spējīgi noklusēt savu akciju kursa nožēlojamo krišanos starptautiskajā biržā. Tādēļ viņi ir spiesti atzīt, ka kopš 1961. gada septembra «Centrālās un Austrumeiropas jautājums ir vairāk zaudējis nekā ieguvis». Viņi uzskata, ka «sagūstīto zemju» noskaņa nekad vēl nav bijusi tik nelabvēlīga viņu intrigām un ka nekad vēl vilšanās attiecībā uz Rietumiem nav bijusi tik dziļa. Pēc tāda secinājuma būtu jānoliek šautene un jāiet pensijā. Bet kur nu — kā lai atstāj tik siltas vietiņas un kā lai atsakās no komandējumiem uz visām pasaules valstīm! Dosim Rietumiem vēl vienu termiņu: «ja pretošanās gars Centrālajā un Austrumeiropā vēl kristos, šī josla nevarētu vairs kalpot kā «savaldīšanas faktors» pret padomju ekspansionismu». Tādi Eiropas glābēji ir acenieši! Tas deklarēts 1962. gada rudenī. Kopš tā laika «pretošanās gars» nav izrādījis tendenci pieaugt, jo tas vispār nemaz nav eksistējis, to līdzīgi ziepju burbulim bija uzpūtusi saujiņa emigrantu. Un tajā pašā laikā nav jūtamas nekādas «padomju ekspansionisma» pazīmes, gluži otrādi — starptautiskais klimats ir jūtami uzlabojies. Meli ACEN ideoloģijā un argumentos te atklājas pavisam pārliecinoši, un nav tiešām saprotams, kādēļ

par to vēl tiek izdota nauda, ko gūst no amerikāņu nodokļu maksātājiem.

Piedzīvojusi pilnīgu caurkrišanu savās antikomunistiskajās mahinācijās jau dažus gadus pēc Kongresa rezolūcijas, kas taču bija iecerēta kā starptautiskās reakcijas dzīvotnespējīgās ideoloģijas «nostiprinātājs faktors», ACEN pamazām atteicās no savām priekšējām kaujas pozīcijām un atkāpjoties sāka nodarboties ar tādiem pasākumiem kā PSRS krimināllikumu studēšana (acīmredzot tas bija nepieciešams CIP vadībai) un baznīcu stāvokļa pētīšana Centrālās un Austrumeiropas zemēs.

Zīmīgi, ka 1962. gadā — tajā gadā, kad izgāzās ACEN darbība un bankrotēja tās pretkomunistiskie pasākumi, — tajā iedegās pastiprināta interese par ekonomiskajiem jautājumiem un tā publicēja drīz vien citu pēc citas trīs igauņu pārstāvja ACEN ģenerālajā komitejā, bijušā buržuāziskās Igaunijas kooperācijas darbinieka Aleksandra Kita (Kütt) darbus. Šie darbi apskata tirdzniecības jautājumus starp Padomju Savienību un «sagūstītajām» valstīm, kā arī «komunistiskā ekonomiskā koloniālisma jautājumus Centrālajā un Austrumeiropā». Autors šos darbus rakstījis ar divējādu mērķi: no vienas puses, viņš nopūlas parādīt, ka Padomju Savienība it kā ekspluatējot sociālistiskās valstis savā tirdzniecības un cenu politikā, tādējādi uzlabojot savu maksājumu bilanci; no otras puses, acīmredzot sakarā ar to, ka pieaug kapitālistisko valstu ieinteresētība ekonomiskos sakaros ar Padomju Savienību, autors liek saprast, ka Padomju Savienības tirdzniecības politiku iedvesmo tiešas vai netiešas «komunistiskās ekspansijas» apsvērumi vai vēlēšanās graut kapitālistisko valstu ekonomiku.

Šeit nav iespējams sīki analizēt Kita darbus, un diez vai tas ir arī nepieciešams, jo starptautiskās

tirdzniecības prakse skaidri un pārliecinoši pierāda Padomju Savienības lietišķo un punktuālo attieksmi pret saviem tirdzniecības sakariem un darījumiem starptautiskajā tirgū un sociālistiskās nometnes valstu pastāvīgi augošā ekonomiskā attīstība liecina par savstarpējo plānveidīgo ekonomisko attiecību auglīgumu.

Gribētos tikai atzīmēt, ka mēģinājumi diskreditēt Padomju Savienības ekonomisko attiecību raksturu ar sociālistiskās nometnes zemēm un netiešā veidā apšaubīt tirdzniecības vēlamību ar Padomju Savienību vispār atgādina sen izgāzušās aizliegumu un embargo politikas garu, kas ir viens no Amerikas neveiksmīgiem ieguldījumiem «aukstā kara» stratēģijā. Ķīta darbi zināmā mērā atgādina CIP ekonomiskos vingrinājumus, kuru nesaskaņa ar patiesiem apstākļiem vēl nesen pierādīta, darot lielu kaunu tik svarīgai iestādei, kāda ir CIP.

Bet Kits savu honorāru saņēma, viņam organizēja preses konferenci, bet 1963. gadā viņu «ievēlēja» par ACEN priekšsēdētāju ar patīkamu iespēju doties «labas gribas ceļojumos» uz Argentīnu un Taivanu.

STRASBŪRAS KOLOKVIJS

Bez savām ikgadējām ceremonijām ANO sesijas atklāšanas dienā (lai ANO delegāti savām acīm varētu pārlicināties par ACEN eksistenci un aktivitāti), «sagūstīto tautu nedēļas» svinēšanas, ceļojumiem uz tālām zemēm, kā Japānu, Dienvidvjetnamu, Taivanu u. c., Latīņameriku un eksotiskām valstīm, stereotipu antikomunistisku, kā arī (acīmredzot ar CIP atļauju) pret Rietumiem vērstu memorandu sastādīšanas, kurus Rietumu bosi lasa (vai arī nelasa) ar līdzjūtīgu smaidu un bezspēcīgi paraustot plecus,

bez visa tā ACEN barveži laiku pa laikam sarīko draudzīgas antikomunistiskas pārrunas, lai liktu manīt savu eksistenci, izteiktu savas idejas vai smeltos no saviem bēdu brāļiem jaunu iedvesmu.

1962. gadā viņi sarīkoja divas pārrunas; pirmā bija veltīta «Centrālās un Austrumeiropas nozīmei pasaules lietās», bet otrā — «Centrālās un Austrumeiropas stratēģiskajai nozīmei kodolstrupceļa laikmetā». Par šīm pārrunām es minēju savā rakstā «Antikomunistiskas intrigas fiasko» («Dzimtenes Balss», 1963. gads, Nr. 46—48). Diskusijās uzstājās ievērojami referenti, to skaitā profesori, bijušais vēstnieks un valsts sekretāra palīgs Berle, «ūdeņraža bumbas tēvs» Tellers, bijušais Centrālās izlūkošanas aģentūras galvenais plānotājs profesors Kintners. Visi viņi runāja par visu ko, tikai ne par stāvokli «sagūstītājās» zemēs. Ieteica visādas receptes, kā izmantot deviņas Eiropas valstis... Amerikas politikas interesēs. Deva padomu tuvākajos piecos gados «neļaut Maskavai gūt panākumus» (bet kādā veidā to izdarīt — nav pasacīts) un šajā laikā attīstīt Rietumeiropas (lasi: VFR) sauszemes karaspēku. Tika ieteikts attīstīt kultūras sakarus ar Centrālās un Austrumeiropas valstīm, bet, pasarg dievs, neuzsvērt šo valstu stratēģisko nozīmi. Bija dzirdami nomierinoši vārdi sakarā ar to, ka VFR pašlaik ir «relatīvi maza nācija» (?) un ka visi tās bruņotie spēki ir NATO daļa un nav zem vācu kontroles (?). Tika izteiktas cerības sakarā ar Padomju Savienības un Ķīnas domstarpībām, vārdu sakot, auļiem izdrāzās cauri ne vien Eiropai, bet visai pasaulei. Un kādi tad bija rezultāti? «Sagūstīto» darboņu amerikāņu draugi noraidīja visus priekšlikumus, ko izvirzīja «sagūstīto» pārstāvis — bijušais Ungārijas premjerministrs Ferencs Naģs. Noslēgumā bijušais valsts sekretāra palīgs Berle paziņoja, ka būtu «nevajadzīgi un ne-

prātīgi saistīt sevi ar kādiem specifiskiem (t. i., konkrētiem) pasākumiem».

Tā šīs pārrunas beidzās bez rezultātiem, minora toņos.

Tādēļ pērn, 1963. gadā, sagūstītie aktīvistu nolēma pārcelt savas propagandistiskās darbības smaguma centru uz Eiropu un no 5. līdz 7. maijam noorganizēja Strasbūrā kolokviju. Tādas ikgadējas tikšanās Strasbūrā notika arī agrāk. Šoreiz to nosauca par kolokviju, kur profesoru lomā bija jāuzstājas aciniešiem, bet kā klausītājiem — «eiropiešiem». To darīja, lai atjaunotu «ciešos sakarus» ar «Eiropas padomes» locekļiem (kurai par rezidenci, kā zināms, izvēlēta Strasbūra), iepazīstinātu viņus ar savām domām un apspriestu kopā ar viņiem pasaules problēmas (!), kas skar tos «sagūstīto» tautu 100 miljonus, kuru vārdā viņi (t. i., mazliet vairāk nekā divdesmit emigrantu barvežu) runā. Labi, ka tādās sanāksmēs nav mandātu komisiju, citādi «delegātu» kungiem, taisnību sakot, būtu bezgala grūti pierādīt, kas tos ir pilnvarojis runāt šo «100 miljonu» vārdā. ACEN priekšsēdētājs bulgārs Dimitrovs bija vēl pārdrošāks: viņš centās atminēt to tautu «kvēlās cerības», kuras ne viņš, ne arī viņa amata brāļi nepārstāv, apgalvodams, ka šīs tautas grib apvienot «savas pūles un savus morālos un materiālos resursus», lai «uzceltu pilnīgi brīvu un plaukstošu Eiropu». Tātad, pēc Dimitrova domām, jāapvienojas ir gan, tikai ne jau sociālisma noietnē, bet gan «Eiropas savienībā».

Pirmo referātu nolasīja lietuvietis Sidzikausks, kas bija izvēlējis tēmu «Ceļš uz brīvību Centrālajā un Austrumeiropā — vai samierināšanās ar režīmiem vai tautu atbalstīšana?». Referents žēlojās par ievērojamām pārmaiņām Rietumu politikā virzienā uz samierināšanos ar «komunistiskajiem režīmiem»

Centrālajā un Austrumeiropā; šīs pārmaiņas vis-skaidrāk esot jūtamas valdību aprindās, bet rietumvalstu parlamentos daži atbalstot prasību pēc «sagūstīto tautu» brīvības. Tālāk noskaidrojās — tas jāsaprot tādējādi, ka reakcionāras partijas vai atsevišķi cilvēki, kuri nepiekrīt paredzamam starptautiskam atslābumam, var palīdzēt īstenot pretpadomju propagandu par spīti tās vai citas valdības gribai.

Sidzikauska kungam ne vien patīk turēt runas un ceļot, bet viņš arī cenšas drosmīgi kritizēt tos Rietumu valsts darbiniekus, kas uzstājas par normālām attiecībām Austrumu un Rietumu starpā. Arī šajā gadījumā viņš pēc sava paraduma bargi brīdina: «Ja Rietumu politika attiecībā uz Austrumeiropu netiks tuvākajā laikā grozīta, stāvoklis vēl vairāk pasliktināsies.» Vārds «pasliktināsies» jāsaprot tādējādi, ka starptautiskajā atmosfērā notiks tālāka uzlabošanās, kas Sidzikauska kungam nepavisam nav pa prātam. Viņš no jauna atgriežas pie Dallesa laika un «aukstā kara» kulminācijas perioda nodrāztā argumenta, ka «sagūstīto tautu spējas sagādāt nepatīkšanas» bija svarīgs riska faktors «padomju valdniekiem» Eiropā, ka pašlaik «sagūstīto tautu» vidū jau valda «cits gars» nekā pirms 12 gadiem un līdz ar to «riskā faktors» Padomju Savienībai Eiropā samazinās. Vārdu sakot, «aukstā kara», «stingrā kursa» un visādu pretpadomju avantūru aizstāvis jūt, ka viņa musinošie pakalpojumi nav vairs cenā un to aktualitātes laiks ir pagājis. Tādēļ viņš raida jaunu saukli, tajā pašā viņam raksturīgajā imperatīvajā formā pieprasot, ka Rietumiem nevis jācenšas panākt «iluzorisku vienošanos» ar komunistiskajiem režīmiem, bet jāpārvērš Centrālās un Austrumeiropas pašnoteikšanās par vienu no savas ārpolitikas pamatpunktiem. Pēc tam ASV un to galvenajiem sabiedrotajiem tikpat kategoriski tiek norādīts, kas tiem īsti jā dara.

Tas izteikts 7 punktos, no kuriem piecos ir runa par pašnoteikšanos. Sidzikausks beidz ar apgalvojumu, ka «brīva Centrālā un Austrumeiropa bez kara nav ilūzija, bet noteikta iespējamība mūsu laikos». Tam mēs pilnībā piekrītam. Tāpat arī mēs piekrītam, ka Centrālās un Austrumeiropas tautas visiem spēkiem ir sekmējušas un sekmēs šī mērķa sasniegšanu. Bet nav arī apšaubāms, ka Sidzikauska kungs un viņa domubiedri nav sekmējuši un nesekmēs šī mērķa sasniegšanu. Sai apstākļi meklējams arī cēlonis, kura dēļ atšķiras tautas, kas mieru un radošu darbu stāda augstāk par visu, no viltus pārstāvjiem ārzemēs, kas pat savus tukšos solījumus «palīdzēt Rietumiem» apkar ar visādiem noteikumiem, kā, piemēram, militāras varenības un politiskas vienības radīšana (it kā Sidzikausks un viņam līdzīgie varētu tur piedalīties), prasību nepieņemt Padomēm, pat «apgāzt mītu par komunisma uzvaras vēsturisko nenovēršamību» u. tml.

INCIDENTS

Visai pamācošas bija debates, kas izraisījās sakarā ar Sidzikauska referātu. Čehoslovaku emigrantu delegāts Letrihs atkārtoja vienu no ACEN repertuāra dziesmelēm, ka komunismam visvairāk bail no izšķirošas spēku pārbaudes (pēc amerikāņu terminoloģijas to sauc «likt kārtis galdā»). Un viņš piebilst: «Mūsu mērķis ir sagraut komunismu, nevis to saglabāt uz mūžīgiem laikiem.» Tādēļ jāizstrādā kopīga programma «antikomunistiskiem spēkiem abpus dzelzs priekškarām». Tas ir skaidrs aicinājums uz graužošu darbību. Bet emigranti šajos jautājumos ir izglītoti un pieredzējuši ļaudis, ne jau pirmo reizi viņi uzstājas ar tādiem saukļiem, izpildot «augstāk

stāvošo» ar trim burtiem apzīmējamo iestāžu uzdevumus.

Par apspiesto tautu spējām «sagādāt nepatikšanas» runāja Dānijas bijušais ārlietu ministrs Krafts, tagadējais Eiropas padomes Kultūras komitejas priekšsēdētājs. Tas nav vis nekāds joks, bet fakts. Te mēs saskaramies ar vienu no Sidzikauska minētajiem gadījumiem, kas liecina, ka atsevišķi Rietumu likumdevēji cītīgāk tiecas atbalstīt pretpadomju līniju nekā attiecīgās valdības. Pašreizējais Dānijas premjermministrs Krāgs apmeklē Padomju Savienību un pozitīvi atsaucas par to, bet bijušais ārlietu ministrs atbalsta reakcionārus un diversantus, jo «sagādāt nepatikšanas» parastajā valodā nozīmē — rīkot diversijas. Vai tā ir savdabīga darba dališana, vai arī — mana labā roka nezina, ko dara kreisā? Bet Krafta kungs ir pateicis vēl kaut ko un šoreiz tiešām atbilstoši savam Eiropas padomes Kultūras komitejas priekšsēdētāja amatam: «Ja Rietumi nesaprot vitālo nepieciešamību saglabāt šo savaldīšanas spēku (tas arī ir sinonīms diversijai), tad visas Rietumu pasaules nākotne atrodas briesmās.» Spēcīgi sacīts, Krafta kungs!

Daži delegāti žēlojās, ka ANO atbalsta to tautu dekolonizāciju, kas nekad nav baudījušas brīvību (bet ko gan citu lai dekolonizē, ja ne tās?).

Bet īstu sensāciju izraisīja poļu delegāta Ciolkoša, Poļu nacionālās vienības padomes prezidenta, runa. Viņš iesāka ar paziņojumu, ka piekrit referāta tēzēm, bet nepiekrit argumentiem, uz kuriem tās balstās. Tālāk viņš deklarēja, ka emigrantiem nevajag aizrauties ar domu, ka, ja Rietumi kādreiz būs briesmās, Austrumeiropas tautas automātiski «nāks tiem palīgā». Lai šīs tautas to darītu, tām esot jābūt pārliecinātām, ka Rietumi tās pilnībā atbalsta, ko šodien nevar sacīt. Ja Rietumi atzīšot Oderas—Neises robežu,

tikai tad būšot radīts priekšnoteikums aktīvai politi-
kai attiecībā uz Austrumeiropu. Ja to neatzīst, poļu
tautai nepieciešama Padomju Savienības aizsardzība.
«Poļu tauta,» sacīja Ciolkošs, «noteikti ir pret to, lai
Vācija tiktu apbruņota ar atomieročiem un būtu līdz-
tiesīga šajā nozarē.» Slēpjoties aiz patriotiskas frā-
zes, Ciolkošs, būdams poļu emigrācijas Londonas
centra pārstāvis, turpināja: «Poļu viedoklis ir tāds,
ka vācu nācijas tiesības uz pašnoteikšanos nevar iz-
skatīt atrauti no tādām pašām Polijas un citu Aus-
trumu, kā arī Centrālās Eiropas tautu tiesībām uz
drošību. Pirmajām (tiesībām) nedrīkst būt prioritāte
salīdzinājumā ar otrajām.»

Šim paziņojumam vajadzēja būt kā bumbas sprā-
dzienam, taču sēde tuvojās beigām, tāpēc daži runā-
tāji tikai izteica īsas piezīmes. Te var minēt rumāņu
delegātu (Visojanu), kas paziņoja, ka viņš neesot
vienis prātis ar poļu delegācijas uzskatiem un neva-
rot pievienoties tam, ka poļi negatīvi vērtējot VFR
lomu Rietumu savienībā.

Nākamajā dienā referēja ACEN ģenerālsekretārs
rumānis Koste. Bet, tā kā viņa referāts «Austrumu
un Centrālā Eiropa — Rietumu drošības faktors»
nebija nekas vairāk kā parasta plāpāšana par stra-
tēģisko stāvokli Eiropā, par «savaldošo faktoru»,
par to, ka nedrīkst pielaist, lai Padomju Savienība
gūtu tālākus panākumus un tamlīdzīgi, referāts ne-
izraisīja nekādu strīdu.

Tad otrs poļu delegāts (Korbonskis) atkārtoja to,
ko iepriekšējā dienā pateica Ciolkošs, proti, ka Po-
lijā nevarot uzturēt «pretošanās garu», ja bez ieru-
nām netikšot atzītas tās rietumu robežas.

Tracis izcēlās vakara sēdē. Tai par tematu «Kurp
dodas Eiropa — kontinentālā integrācija, Atlanti-
jas savienība vai to abu apvienošana?» runu teica

jau minētais Visošanu. Likta, ka šī tēma nesolija neko vairāk kā patukšas debates par jautājumiem, kuru atrisināšanā emigrantu politikāņiem nav gluži nekādas teikšanas, līdzīgi Rietumu mietpilsoņiem, kas pie kafijas tases vai alus kausa pārrunā un risina pasaules problēmas.

Taču patiesībā iznāca citādi. Savos ievadvārdos referents izteica gandarījumu par tuvināšanos starp divām lielām valstīm — Franciju un Vāciju. Referātā viņš vairākkārt lūkoja uzminēt «sagūstīto tautu» domas un centienus, pie tam ne vien savas — rumāņu tautas, bet arī visu to tautu, kuru delegāti, kaut arī kā viltus pārstāvji, ietilpst ACEN. Viņš runāja par «mūsu tautu» pārliecību, ka Rietumu «civilizācijai vai nu jāpaplašinās, vai jāiet bojā(?)», par to, ka nepieciešams izstrādāt Rietumu pasaules ideoloģiju; par «sagūstīto tautu» prieku, vērojot vakardienas naida vietā stājamies draudzību, — tādējādi no jauna tika atgādināta franču un vāciešu tuvināšanās. Neko konkrētu neierosinājis, viņš deva vārdu dažiem viesiem no «nepārstāvēto nāciju komitejas» (izrādās, ka tāda komiteja pastāv Eiropas padomes sistēmā). Pēc viesu runām (pie tām atgriezīsimies vēlāk) piecēlās polis Ciolkošs un izteica «asu piezīmi» referenta apgalvojumam, it kā naida pārvēršanās draudzībā (t. i., mājiens par vācu un franču samierināšanos) pozitīvi ietekmētu «sagūstīto tautu» attīstību.

Ar šo griezīgo disonansi sēde beidzās, un nākošajā — pēdējā kolokvija dienā vēl pēc vairāku viesu runām, nogaidot, kad viņi bija atstājuši zāli (lai viņi neklūtu par sekojošā ķīviņa lieciniekiem), uzstājās ACEN priekšsēdētāja vietnieks ungārs Naģs, lai nosodītu poļu delegācijas uzvešanos un izteicienus iepriekšējās sēdēs, īpaši par VFR lomu NATO sistēmā. Poļu delegāts Ciolkošs savukārt uzbruka ungāru oratoram, atzīmēdams, ka VFR, iestādamās

NATO, piekritusi neražot un neturēt apbruņojumā atomieročus. Viņš, Ciolkošs, neesot pieprasījis, lai VFR izstājas no NATO, bet tikai izteicis poļu viedokli, proti, VFR jāpaliek NATO uz sākotnējo noteikumu pamata. Viņš noraidīja pārmetumu, it kā ACEN sapulcē nedrīkst kritizēt valsti, kas ir NATO locekle. «Viņš» — lūk, atkal skaļa patriotiska frāze — «uzskatot par savu pienākumu aizsargāt Polijas intereses un tāpēc jebkurā laikā un jebkurā vietā runāšot savas zemes labā.» Poļu delegācija, kā viņš izteicās, nekad neesot lūgusi ACEN aizsargāt tās tiesības pret VFR tikojumiem, bet ACEN nevarot liegt poļu delegācijai aizstāvēt savas zemes nacionālās intereses pret valsti, kas pret Poliju izvīrzoj teritoriālas prasības.

Beidzis savu runu, Ciolkošs kopā ar Korbonski demonstratīvi atstāja zāli.

Tātad — skandāls cēlā ģimenē! Vēl vairāk — poļu pozīcija cieta galīgu sakāvi, kad ACEN pieņēma noslēguma rezolūciju, jo trīs no tās četriem punktiem ir pašnoteikšanās principa atkārtojums, bet ceturtais — ieteic Rietumu valstīm atturēties no jebkuras darbības, kas varētu piešķirt «cienījamu izskatu» sociālistiskajiem režīmiem Austrumeiropā un radīt iespaidu, ka Rietumu valstis ir samierinājušās ar status quo Austrumeiropā. Bet secinājumos tomēr tika atstāta poļu kritizētā prieka izpausme par franču un vācu draudzības nostiprināšanos.

Tādējādi ACEN atteicās atzīt Polijas robežu jautājuma prioritāti, bet tas nozīmē, ka «vācu tautas pašnoteikšanās», ko viņi saprot kā VDR pievienošanu VFR, emigrantu līderiem ir svarīgāka nekā Austrumeiropas valstu drošība. Rumāņu delegāts pat atļāvās pamācīt poļus, teikdams, ka īpašnieks (t. i., Polija) kļūdās, nemitīgi pieprasīdams atzīt savu robežu (!). Labākā garantija poļiem (turpināja Visošanu) ir tā, ka mēreni spēcīga Vācija iekļaujas

Rietumu sistēmā. Citiem vārdiem runājot, panāksim Vācijas «atkalapvienošanos» zem «pašnoteikšanās» karoga, bet pārējais nāks vēlāk: gan jau Rietumu valstis gādās par to, lai Vācija būtu tikai «mēreni spēcīga», un arī par to, lai robežu jautājumā Polijai nedarītu pāri.

Mēs nezinām, vai arī pārējie «sagūstītie» darboņi, to skaitā latvieši, lietuvieši un igauņi, pievienojās šai domai, bet ierosinātajiem secinājumiem viņi tomēr piekrita; un tas liek domāt, ka arī viņi piekrit, ka Vācijas «pašnoteikšanās», tas ir, VDR iznīdēšana, ir svarīgāka nekā poļu rietumu robežu jautājums un Austrumeiropas drošība.

VIESI

Runātāji — viesi bija no dažādām valstīm: pavisam runāja desmit, to skaitā trīs no Rietumvācijas, divi no Francijas, divi no Anglijas, austrietis, dānis, luksemburģietis. Ipaši gribas atzīmēt rietumvācu pārstāvju runas. Viena no tiem bija bundestāga deputāte no KDS, bet divi — no sociāldemokrātiskās partijas. Visi viņi bez mēra slavināja ACEN darbību. KDS pārstāve sacīja, ka «mēs visi sēžam vienā un tai pašā laivā» un ka Berlīnes, Austrumvācijas (tas ir, VDR) un visu pārējo Eiropas austrumu un centrālo rajonu tautu galvenais jautājums ir atgūt laupītās tiesības uz pašnoteikšanos. Līdzīgas domas izteica arī vācu sociāldemokrāti. Viens no viņiem apgalvoja, ka ACEN un vāciešiem esot jāturpina savs darbs, jo viena panākumi ir visu pārējo panākumu ķīla.

Otra viešņa paziņoja, ka viņa, kas atbraukusi no «sadalītas zemes ar gūstā kritušu galvaspilsētu», varot viegli saprast «sagūstītās» tautas.

«Mēs,» turpināja viņa, «pieprasījām, lai atkarīgo tautu komiteja tiktu pārvērsta par pašnoteikšanās komiteju, jo ir sāpīgi un absurdi, ka laikā, kad pēdējai Āfrikas ciltij tiek dotas pašnoteikšanās tiesības, daudzām vecām vēsturiskām tautām Austrumu un Centrālajā Eiropā tas tiek liegts.»

Kā redzam, rietumvācu pārstāvji grib izmantot ACEN, lai rastu apstiprinājumu savai prasībai piešķirt pašnoteikšanos Vācijas Demokrātiskajai Republikai; citiem vārdiem runājot, realizēt VFR plānu par VDR aneksiju. Tālab atkal un atkal, jau kuru reizi, tiek atkārtota nepamatotā gaušanās par «Vācijas sadalīšanu», kaut gan starptautiskās tiesības, kurās atspoguļojas valstu vairākuma tiesiskās koncepcijas, ir atzinušas divu vācu valstu pastāvēšanu. Nav saprotams, uz ko gan cer pašnoteikšanās tiesību advokāti; vai viņi domā, ka VDR piekritīs nodot savas suverēnās tiesības kaut kādai starptautiskai organizācijai, piekritīs atteikties no piedalīšanās 20 miljonu vāciešu likteņa izlemšanā? Vai varbūt viņi cer, ka VDR pilsoņu vairākums izteiksies par pievienošanos VFR, Eiropas revizionisma un revanšisma perēklim, kas draud viņus ieraut jaunās, bīstamās avantūrās, pēc tam kad VDR vācieši ilgu gadus baudījuši labumus, ko sniedz miers un auglīga sadarbība ar sociālisma zemēm, baudījuši ekonomiskas un kulturālas uzplaukmes augļus, brīvību no prūšu junkuriem un ierēdņiem?

Šim cerībām nav lemts piepildīties.

Un arguments par «pēdējo cilti» Āfrikā, kam it kā esot dotas pašnoteikšanās tiesības? Līdzīgu domu mēs esam jau dzirdējuši ne vienreiz vien no ACEN «ekspertiem» ANO lietās, ietverot arī bēdīgi slavenu jautājumu par «padomju koloniālismu».

Visiem ir zināms, ka Āfrikā vesela virkne koloniju nav vēl ieguvušas tiesības uz pašnoteikšanos, tieši

otrādi — to tautas vēl mokās nežēlīgā koloniālā režīma jūgā. Vienlaicīgi Āfrikā vērsas plašumā cīņa par koloniālisma jūgu nometušo valstu un tautu vienību. Tātad atsaukšanās uz «pēdējo cilti» Āfrikā ietver sevī visai neprecīzu un izkropļotu jēdzienu.

Un, otrkārt, kā gan var salīdzināt Āfrikas tautu atbrīvošanās kustību no koloniālās verdzības un šo tautu tālāku attīstību ar reakcionāro politiku tiekšanos atjaunot Centrālajā un Austrumu Eiropā to stāvokli, kāds tur valdīja pirms pasaules kara. Bet tieši šis stāvoklis taču radīja visas tās likstas, ko pārdzīvojušas minēto vecā kontinenta apgabalu tautas.

Glūzi cits tonis bija franču viesu kolokvijā teiktajām runām. Viens no viņiem centās izskaidrot, kāpēc daudzi Eiropas konsultatīvās asamblejas locekļi atturējušies piedalīties emigrantu sanāksmē. Izrādās, tas esot noticis tāpēc, ka viņi nosodot Rietumu politikas kritiku, kas izteikta dažās ACEN darbinieku runās — tajās Rietumus apvainojot «nevarīgā un svārstīgā politikā» iepretim Padomju Savienībai. Atšifrējumā šie vārdi nozīmē, ka emigrantu vadītāju antikomunistiskā ietiepība — viņi asi uzbrūk jebkuram, kas vien iedrošinās runāt par starptautiskā saspilējuma mazināšanu, par politikas «no spēka pozīcijām» nesaprātīgumu, par «aukstā kara» turpināšanas bezjēdzīgumu, par dažādu sociālo sistēmu valstu mierīgas līdzāspastāvēšanas iespēju, — ka šī neauglīgā ietiepība, kas ne mazākā mērā nesakņojas īstenībā, aizvainojusi Rietumu politiķus.

Lai kā arī šie politiķi simpatizētu ACEN darbības antikomunistiskajai ievirzei, līdzko politisko nevēgu nemitīgie uzbrukumi skar Rietumeiropas valstu «nemaldīgo» politiku, emigrantiem liek noprast, ka viņu stāvokli nepiedien izteikt patstāvīgus spriedumus. Atkārtotju, šī neapmierinātība franču parlamentāriešos,

kuru skatiens sniedzas tālāk par aceniešu redzesloku, nebūt nenozīmē atteikšanos no pretpadomju līnijas. Drīzāk gan otrādi — runas par «kontaktu pastiprināšanu ar Austrumiem», par mierīgas līdzāspastāvēšanas iespēju ir taktiskie paņēmieni un pagaidu parādība. Tas izskanēja degolliešu partijas deputāta vārdos, ka, «ja mēs panāksim brīvās Eiropas apvienību, mēs varēsīm izvirzīt jautājumu par Eiropas austrumu pusi». Eiropa, viņa vārdiem izsakoties, nav sešu (t. i., kopējā tirgus locekļu) Eiropa, tā nav arī sešpadsmit (t. i., Strasbūras organizācijas locekļu) Eiropa. Eiropa «sniedzas līdz Urāliem».

Tādu Eiropu savā laikā attēloja hitleriskie ģeopolitiķi, taču no tās acīmredzot nekas nav iznācis. Bet, ja Rietumeiropas valstu apvienība, līdz kuras izveidošanai vēl ļoti, ļoti tālu, — ja vien tā vispār kādreiz tiks radīta — tiek plānota kā pretpadomju apvienība, kuras mērķis ir atjaunot pēc īsas atelpas «politiku no spēka pozīcijas», tad jau tagad var paredzēt, ka arī no šīs «apvienotās», «brīvās» Eiropas nekas neiznāks.

Otrs franču pārstāvis (no neatkarīgajiem republikāņiem) aprobežojās ar dažām vispārējām frāzēm, no tām gribas atzīmēt viņa priecīgo paziņojumu, ka emigranti paliekot apvienoti laikā, kad Rietumos valdot domstarpības. Pēdējo domu nav ko apstrīdēt, bet, kas attiecas uz pirmo, franču delegāts būtu izteicies piesardzīgāk, ja būtu piedalījies kolokvija noslēgumā, kad poļu delegāti atstāja zāli. Taču tad viesi jau bija atstājuši sanāksmi, un poļu aiziešana notika viņu prombūtnē, veidojot nepatīkamu disonansi ar tikko izteiktajiem franču pārstāvja glaimiem par emigrantu paraugvienprātību.

Visai pamācošas bija angļu pārstāvju runas. Šie pārstāvji bija Eiropas padomes «nepārstāvēto nāciju» komitejas bijušais un tagadējais priekšsēdētājs.

Pirmais no viņiem, apakšnama loceklis konservators P. Kirks*, novēlēja ACEN ātri pabeigt savu darbību un tās locekļiem atkal kļūt par savu brīvo zemju pilsoņiem. Tas nav nekas vairāk kā labs novēlējums, kura pirmajai daļai var tikai pievienoties, bet par otro izteikt šaubas. Pēc tam misters Kirks apstājās pie dienas kārtības punkta «Kurp iet Eiropa?» un ļoti diplomātiski paskaidroja, ka atbildes uz šo jautājumu pagaidām vēl nav. Ir domstarpības tiklab par Eiropas apvienības raksturu, kā par labāko aizsardzības veidu. Bet, izrādās, tā esot nieka lieta, jo tās esot «domstarpības starp draugiem». Runātājs gan nekonkretizēja, vai līdz ar to var secināt, ka domstarpības tiks novērstas, un vai «draugu domstarpības» var pastāvēt, nekaitējot pasākumam kopumā. Kā gan draugi apvienosies, ja viņiem ir dažādi uzskati par apvienotās Eiropas raksturu?

Misters Kirks paziņoja, ka «sagūstīto nāciju» problēmu nevar tik vienkārši atrisināt. Var viņam ieteikt vienu atrisinājumu: slēgt «sagūstīto nāciju asambleju». Šis nevienu nepārstāvošo emigrantu plāpu bodītes slēgšana likvidētu visu problēmu. Taču to neizlemj misters Kirks, bet gan viņa draugi aiz okeāna, un tiem šī bodīte liekas pagaidām vēl vajadzīga.

Par cik misters Kirks neko prātīgāku nevarēja ieteikt, viņš izteica domu, ka nekad nevajagot atteikties no prasības atjaunot Austrumu un Centrālās Eiropas pašnoteikšanos, bet tad viņš piepeši mainīja virzienu un pieskārs citai tēmai. Viņš droši uzprasīja: kālab 24 valstu komiteja ANO nevarētu sākt nodarboties ar padomju koloniālisma problēmu? Pēc Kirka domām, it kā neesot nekādas starpības starp vēl palikušajām kolonijām un zemēm, kas pievieno-

---

* Aizsardzības ministrijas valsts sekretāra palīgs armijas lietās bijušajā Hjūma valdībā.

tas Krievijai vai atrodas tās kundzībā. Tāda notēlota naivitāte nepiestāv angļu parlamenta loceklim. To acīmredzot saprot arī pats misters Kirks, jo viņš turpina, ka tāda akcija, protams, neatrisināšot problēmu. Tā tomēr «noteikšot principu» un parādīšot tautām, kuras tas visvairāk skar, ka jautājums vēl esot atklāts. Nē, mister Kirk, tāda akcija neko nenoteiks un neko neparādīs, izņemot jūsu zināšanu trūkumu starptautiskajās tiesībās un vēsturē. Variet būt droši, ja šāda akcija tiešām spētu noteikt vai parādīt kaut ko noderīgu britu politikai, tad gudrāki ļaudis par jums to jau sen būtu izmantojuši. Izņemot jēdzienu jucekli, tā angļu koloniju ministram un ārlietu ministram neko nevar parādīt, bet tikai sagādāt kaunu.

Kolokvija pēdējā sēdē runāja jaunievēlētais «nepārstāvēto nāciju» komitejas priekšsēdētājs, apakšnama loceklis, konservators Rasels. Līdzīgi iepriekšējam runātājam arī viņš izteica vēlējumu redzēt Eiropu pilnīgi apvienotu, bez dalījuma divās daļās; starp citu, tā ir tikai miglaināka hitleriskā principa formula: Eiropa no Atlantijas okeāna līdz Urāliem. Šim nepiepildāmajam sapnim viņš pievienoja vēl nereālāku apgalvojumu, proti, ka Eiropa gūtu lielu labumu, ja tā (ar Anglijas starpniecību) apvienotos ar Britu sadraudzības zemēm, kurās dzīvo eiropiskās rases tautas. «Godīgais mākleris» — šajā gadījumā Anglija — šai darījumā labi nopelnītu.

Nobeigumā misters Rasels, līdzīgi savam kolēģim misteram Kirkam, izteica sajūsmu par «sagūstīto» pārstāvju «neatlaidību», jo viņi joprojām turot augstu savus karogus un uzturot pasaulē apziņu, ka Padomju Savienība organizē «totālu agresiju» pret viņu zemēm. Grūti pateikt, par ko vairāk jābrīnās — vai nu par cienījama angļu parlamenta locekļa bezatbildību, vai ignoranci. Šķiet, pēdējā īpašība ir pārsvarā

vai, pareizāk, tā ir cēlonis bezatbildībai, ar kādu misters Rasels operē ar faktiem. Lai to noskaidrotu, atskatīsimies uz Eiropas padomes konsultatīvās asamblejas rudens sesiju. Tā notika tai pašā Strasbūrā 1963. gada septembrī.

Tur saimnieki bija «eiropieši», bet viesi — acenieši. Viņi bija divi — ACEN delegācijas priekšsēdētājs Bonnā un ACEN Parīzes biroja direktors; tādējādi varēja ietaupīt komandējuma naudu: Bonna un Parīze nav tik tālu no Strasbūras kā Ņujorka. Un, lūk, sakarā ar šo Eiropas parlamenta sesiju dāniete fon Lovcova kundze nolasīja «nepārstāvēto nāciju» komitejā referātu par pašreizējo stāvokli Baltijas republikās. Referāts bija bāls un nesaturīgs. Dāma no Dānijas ar smagu un dziļu nopūtu atzina, ka «mēs varam gaužām maz ko konkrētu darīt, lai palīdzētu šim tautām», taču ar saviem ikgadējiem referātiem un to apspriešanu mēs «varam atgādināt sabiedriskajai domai viņu (šo tautu) nelaimi un izteikt viņiem savu morālo un psiholoģisko atbalstu». Maz, gaužām maz, cienījamā fon Lovcova kundze! Jūsu vārdi bez atbalss noguls jūsu komitejas protokolos, un es varu jums apgalvot, ka diez vai kāds Baltijas zemēs ir sajūsmā par jūsu cildeno morālās un psiholoģiskās palīdzības solījumu. 1964. gada vasarā Padomju valdības vadītājs bija oficiālā vizītē Skandināvijas valstīs. Jūs varējāt pārliecināties, kādu morālu un psiholoģisku atbalstu miera un draudzības politikai sniedza šo zemju tautas, to skaitā arī dāņu tauta.

Bet es novirzījos no stāstījuma par misteru Raselu, komitejas priekšsēdētāju, pirms kura tik bezsaturīgi runāja fon Lovcova kundze. Mistern Rasels lūkoja papildināt dāņu dāmas referātu un tālab minēja dažus datus par to, ka šajās trijās Baltijas zemēs pat paštrinātos tempos turpinoties rusifikācija un integrācija (t. i., to iekļaušana Padomju Savienības sastāvā).

Un, lūk, ko viņš paziņo ar dziļdomīgu izteiksmi (acu priekšā it kā pazib paceltais rādāmais pirksts un uzrautās uzacis): «Mēs esam saņēmuši šādu tādu informāciju par to, ka nesēn ir izveidota triju Baltijas republiku un Kaļiņingradas apgabala kopēja kurināmā bāze.» Un tālāk, iedomājieties tikai! Minētajās četrās teritorijās ir izveidots vienots Baltijas dzelzceļš! Un vienota zvejniecības pārvalde! Šausmas! Tas viss, pēc angļu parlamentārieša domām, ir «papildu pierādījums tam, ka krievu valdība grib saliedēt vienā vienībā visu Baltijas teritoriju, par spīti tam, ka savā laikā tur esot bijušas trīs atsevišķas «autonomas Baltijas valstis»».

Ja visus šos pasākumus, ko diktējusi ekonomiskā mērķtiecība un ko atbalsta saimnieciskie darbinieki, dzelzceļnieki, zvejnieki, visa Baltijas zemju sabiedriskā doma, iztulko kā «rusifikācijas un integrācijas» pazīmes, tad tas tikai liecina par mistera Rasela zināšanu trūkumu, bet šo apgalvojumu izteikšana Eiropas konsultatīvajai asamblejai vērtējama kā bezatbildīga propaganda.

Kādā citā vietā es jau aizrādīju, ka buržuāziskās valdības 20 gadus veltīgi nodarbojās ar Baltijas valstu vienības problēmu. Bet tagad bez trokšņa, bez skaļiem vārdiem panākts, ka dažās stundās jūs varat no Tallinas caur Rīgu aizbraukt uz Viļņu bez muitas apskates, nav vajadzības pirkt triju dzelzceļu biļetes (kādu ietaupījumu devusi triju dzelzceļu pārvaldes aparāta apvienošana!); preces brīvi cirkulē, zvejnieku vidū nav nežēlīgās konkurences cīņas, tieši otrādi — viņi palīdz viens otram racionalizācijā un zvejniecības attīstībā; jau sen kopš viņi devušies okeānu plašumos, par ko senāk pat sapņot neuzdrīkstējās.

Tātad minētie un — mistera Rasela zināšanai — daudzi citi saimnieciskās un kultūras dzīves attīstī-

bas pasākumi ir atzīstami kā progresa apliecinājums, un tie būtu neiedomājami, ja pastāvētu atsevišķas buržuāziskās valstis.

Un vispār, ko gan vēlas brīvās Rietumeiropas pārstāvju kungi? Paši ar neiedomājamām grūtībām virza uz priekšu ekonomisko apvienību, kas ir tik ļogana, ka to draud izjaukt cāļu un kāpostu cenas; angļi kopējā tirgū nav ielaisti; Strasbūras parlaments pārvērsts par tukšu salmu kultuvi līdzīgi nelaiķei Tautu Savienībai; «sagūstītajām tautām» cenšas iestāstīt, ka bez federācijas tās nav dzīvotspējīgas, bet prātīgus saimnieciskus un organizatoriskus pasākumus iztēlo kā «rusifikāciju un integrāciju». Tiešām, tur pat nav jājautā, par ko vairāk jābrīnās — par bezatbildību vai ignoranci, bet prātā nāk klasiskā paruna «quod licet Jovi, non licet bovi», un gribas ieteikt angļu parlamentāriešiem pietaupt savas seklās politiskās domas un tās izlietot pašu mājās.

Minēšu vēl vienu Strasbūras kolokvija viesi, mums jau pazīstamu dāņu darbinieku, bijušo ārlietu ministru Kraftu. Viņš runāja pat divas reizes, lai pateiktu, ka «sagūstīto tautu» «savaldošā faktora» saglabāšanai ir ļoti svarīga nozīme Rietumu dzīvē, jo to spējas «radīt nepatikšanas» savukārt savaldot komunistu «agresivitāti». Rumānis Visojanu, arī bijušais ārlietu ministrs, uz to tūdaļ atbildēja, ka mūsu «tautu pretošanās gars nav atkarīgs no ārvalstu rīcības». Un tiešām, Krafta un viņam līdzīgo cerības uz kaut kādām «nepatikšanām», ko Austrumu un Centrālās Eiropas tautas varētu sagādāt Padomju Savienībai, ir izvilktas no pirmo pēckara gadu vecu lūžņu kaudzēm. Toreiz Eiropā un it īpaši valstīs, kas bija cietušas no hitleriskās okupācijas un ekspluatācijas, valdīja sabrukums, iedzīvotāji izjuta lielas grūtības. Taču tur jau ir tā lieta, ka Krafta kunga do-

mas ir iestigušas un sastingušas vecās atziņās, viņš nezina un arī negrib neko zināt par to milzīgo attīstības ceļu, ko ir veikusi sociālisma nometne ar Padomju Savienību priekšgalā, veikusi vienas paaudzes laikā.

Ne jau velti Austrijas delegācijas priekšsēdētājs Konsultatīvajā asamblejā, kas arī kā viesis bija ieradies kolokvijā, runāja par to, ka Padomju Savienība cenšas atvieglot ikdienas dzīvi un ka jāievēro: cilvēkam, kas dzīvo labākos apstākļos, vairs nav to ideālu, kādi tam bija grūtos materiālos apstākļos. Bet Kraftu šie vārdi neietekmēja, un viņš izteica nožēlu, ka cerības uz progresu Rietumu apvienošanā 1963. gadā nav attaisnojušās. «Tā vietā mēs cietām neveiksmi,» viņš teica un turpināja: «Bet tas, protams, nevar būt mūsu cerību gals.» Bet kāpēc gan ne? Krafts to nepateica. Vadīdamies pēc saviem novecojušajiem jēdzieniem, viņš neredz citu atrisinājumu kā Rietumeiropas savienības izveidošanu, kura būtu pietiekami spēcīga, lai diktētu savu gribu Padomju Savienībai, visai sociālisma nometnei. Bet tikmēr lai «sagūstītās tautas sagādā nepatikšanas». Krafts nav tālu aizgājis no emigrantu pēckara gadu lozunga: «Spridziniet dzimtenē, lai mēs šeit varētu kļūt par lieliem vīriem.» Kraftam trūkst argumentu, tāpēc viņš kategoriski paziņo: «Es ticu, iekams gadsimts beigsies, pastāvēs stipra, apvienota Eiropa.» Novēlu Krafta kungam to sagaidīt!

Nobeidzot stāstījumu par Strasbūras kolokviju, jāatzīmē, ka zināmu interesi izraisa ACEN «ģenerālsekretāra» rumāņa Kostas runa. Viņš nolasīja referātu «Centrālā un Austrumeiropa — Rietumu drošības faktors». Jau pats referāta nosaukums ir visai raksturīgs ACEN darbiniekiem. Ja pārējie runātāji un viesi spriedelēja par dažādām politiskām tēmām — par pašnoteikšanos, koloniālismu, Austrumu

un Rietumu kontaktiem, tad šis darbonis savu vērību pievērša tīri stratēģiskām problēmām. Tā ir visiem zināma parādība — jo mazāk cilvēks zina par kaut ko un jo mazāk viņš var ietekmēt notikumu attīstību, jo lielāka viņa vēlēšanās spriedelēt par tiem. Tā arī Koste spriedumi — sekla žurnālistika un «Kaffeepolitik» (kafijtantiņu politikas) mistrojums. Viņš sākumā plaši skaidro, kas jāsaprot zem vārda «savvaldošais faktors», jo ACEN «štata» darbinieki tajā saredz savas esamības vienīgo attaisnojumu. Pamatodamies uz tēzi, ka NATO nekad pat tuvu nespēs līdzsvarot padomju sauszemes spēkus, Koste ieteic izveidot «pilnu savvaldišanas spektru». Šis termins skan iespaidīgi, bet tā izskaidrojums ir pretrunīgs un juceklīgs. Tikpat nepamatoti ir ACEN statēģa mēģinājumi pierādīt, ka «kodollīdzsvara» apstākļos Centrālās un Austrumeiropas stratēģiskā nozīme ir pieaugusi, jo acenietim taču rūp pacelt savu vērību... Tālāk tiek sniegts zibeņātrs padomju politikas apskats, kam seko priekšlikums «turpināt attēlot Padomju Savienību kā valsti, kas spējīga uz neprātīgu un iracionālu rīcību». Referents tādējādi negribēdams izplāpāja ACEN nodoms rādīt Padomju Savienību greizā spoguļi un līdz nepazīšanai falsificēt tās ārpolitiku.

Nobeigumā referents izdara militāri stratēģisku analīzi, uzskaita divīziju, lidmašīnu un socialistiskās nomietnes valstu bruņoto spēku nacionālo sastāvu. Te mēs lasām visai zīmīgus vārdus: «... Apspiestās tautas var palīdzēt vai atteikties palīdzēt Rietumu diversantiem (!) aiz frontes līnijas (!) veikt viņu graujošos uzdevumus; tās var pievienoties vai arī nepievienoties speciālajam karaspēkam (!), kas pārsviests pāri frontes līnijai (!) partizānu vienību organizēšanai (!).» Tālāk, «sagūstītās tautas var uzklaustīt vai arī noraidīt Rietumu aicinājumu organizēt masveid-

dīgu pasīvo pretestību, kas varētu izpausties, piemēram, vispārēju streiku veidā, tādējādi piespiežot Padomes pašu spēkiem apkalpot savas komunikāciju līnijas un aizmuguri».

Lūk, cik tālu aizrunājies bezatbildīgais ACEN stratēģis! Ar neatkārtojamu nekaunību un augstprātību viņš diktē Rietumu valstīm, kā tām veidot savas politiskās attiecības ar sociālistisko nometni: neatzīt VDR, nenoslēgt neuzbrukšanas līgumu starp NATO un Varšavas līguma valstīm, nesniegt sociālisma zemēm kredītus, «nebrāļoties» ar šo zemju parlamentāriešiem, zinātniekiem, aktieriem un it īpaši ar saimnieciskajiem darbiniekiem, neslavēt sociālistisko režīmu sasniegumus, nepiešķirt sociālistisko valstu darbiniekiem nekādus starptautiskos goda nosaukumus... «Un lai neviens neiedomājas,» viņš bargi iesaucas, «ka tas viss tiks viegli aizmirsts un ka, ja radīsies nepieciešamība, viegli izdosies pamudināt mūsu tautas rīkoties!»

Viss Koste referāts ir diversantu skolas instrukcijas paraugs un līdz ar to miera ienaidnieku agresīvās programmas un cerību sludināšana. Kādās aprindās šādi aicinājumi var rast dzirdīgas ausis? Tie iet tālāk par «aukstā kara stratēģiju» un pat «balansēšanu uz kara robežas», tie atklāti adresēti īstiem «karstā kara» kurinātājiem. Tie domāti tikai pilnīgi bezatbildīgiem un līdz ar to no reālās dzīves atrauciem cilvēkiem, kas savā nevarībā alkst pēc postījumiem.

«Saturīgā» politiskā darbība ANO un sarunas augstākajā līmenī, atbalstot «mūsu tautu centienus», nobeidz dedzīgais karotājs, «tas ir minimums, ko mūsu tautām ir tiesības prasīt no Rietumiem par to, ka tās (tautas) savaldōši ietekmēs Maskavu un sniegs palīdzību (Rietumiem), kad tāda palīdzība būs ļoti nepieciešama».

DRAUDZĪBA AR REVANŠISTIEM

Jau ar pirmajiem ACEN soļiem pie tās darbības horizonta sāka rēgoties Vācijas ēna. Tas notika tāpēc, ka tās pašas amerikāņu aprindas, kas ziedoja daudz pūļu, lai izveidotu ACEN kā diversiju štābu Austrumu un Centrālajā Eiropā, kā pretpadomju propagandas ieroci, kā iespējamu «trumpi» sarunās ar Padomju Savienību, tās pašas aprindas orientējās uz Rietumvāciju kā uz Eiropas tautu mierīgo centienu graušanas faktoru. Šīs aprindas ierādīja Vācijai galvenā viņu mērķu īstenotājas lomu «aukstā karā» pret sociālisma nometni un tās vadošo valsti Padomju Savienību.

Tiesa, dažos jautājumos, piemēram, jautājumā par Vācijas robežām, Bonnas vadītāju revizionistiskie tīkojumi nesaņēma atklātu atbalstu, bija pat, kaut gan visai reti, dzirdami izteicieni, ka miera interesēs jāuztur Vācijas sadalīšana, t. i., jāsauglabā divas vācu valstis. Bet oficiālā amerikāņu politika, vismaz piecdesmitajos gados, bija par Vācijas apvienošanu, saprotot to kā Vācijas Demokrātiskās Republikas pievienošanu Vācijas Federatīvajai Republikai.

Par cik stāvoklis, kas bija izveidojies Vācijas teritorijā, Rietumu sabiedrotajiem nedeva neapstrīdamu juridisku pamatu prasīt, lai Vācijas apvienošana tiktu izvesta uz kopīga akta pamata ar Padomju Savienības piedalīšanos, no arhīva tika izvilks «pašnoteikšanās» princips, ar kura palīdzību Rietumu valstis grasījās sarīkot Vācijā kaut ko līdzīgu tautas nobalsošanai, būdamas pārlicinātas, ka VDR iedzīvotāju vairākums izteiksies par apvienošanas Rietumiem izdevīgā veidā. Pie tam viņi likās neredzam to, ko vēl nesen ar pilnīgu skaidrību formulēja PSRS valdība sakarā ar PSRS un VDR līguma noslēgšanu 1964. gada 12. jūnijā: «Apvienošanās nav nacionāla, bet

pirmām kārtām sociāli politiska problēma.» Tajā pašā sakarībā tika atzīmēts, ka revanšisti savus agresīvos mērķus maskē ar cēlo lozungu par pašnoteikšanās tiesību piešķiršanu visām nācijām, kaut gan viņi ļoti labi saprot, ka pašnoteikšanās princips nav piemērojams Vācijas jautājumā un ka tam nav nekā kopēja ar Vācijas apvienošanu.

Kā jau garāmejojot pieminēts, ACEN darbiniekiem nepatika, ka Vācijas apvienošanās jautājums tika izvirzīts priekšplānā. Tas bija sāpīgs trieciens viņu organizācijas prestižam: iedomājieties tikai — 20 miljonu vāciešu liktenim, kuri apdzīvo dabas bagātību ziņā samērā trūcīgu teritoriju, Rietumu lielvalstis ierāda svarīgāku vietu nekā jautājumam par «100 miljonu» cilvēku «atbrīvošanu», kuri apdzīvo bagātas zemes no Melnās līdz Baltijas jūrai!

Savu neapmierinātību viņi izteica sekojošā formulā: «Reālistisku diskusiju kavēja tas, ka ārlietu ministru konferences redzes loks aprobežojās ar Vāciju... Vācijas apvienošana un Eiropas sagūstīto tautu neatkarības un brīvības atjaunošana, pēc ACEN domām, ir tikai divi Viseiropas problēmas aspekti.»

Kā zināms, VDR emigrantu pārstāvju ACEN nav, un tikai svinīgās sanāksmēs ir piedalījušies otršķirīgi Rietumvācijas vēstniecības Vašingtonā darbinieki.

Kā lai izskaidro tādu paradoksu, ka vissvarīgākā «sagūstītā» valsts (no amerikāņu politikas viedokļa) — Vācijas Demokrātiskā Republika — nav pārstāvēta ACEN? Acīmredzot šī nostāja ieturēta, lai iztaptu Bonnas valdībai, kas apgalvo, ka VDR vispār «neeksistē» un līdz ar to no turienes nevar nākt «emigranti». Personas, kas atstājušas VDR, Bonnā tiek uzskatītas par parastiem vācu pilsoņiem, kas no Vācijas «okupētās» daļas bēguši uz tēvzemes «brīvo» daļu. Protams, ACEN režisoriem nebūtu grūti izveidot kaut kādu «nacionālo komiteju», kurā ietilptu

vācu emigranti, kā tas tika izdarīts ar emigrantiem no Centrālās un Austrumu Eiropas, bet šādai komitejai vajadzētu darboties VDR «emigrantu» vārdā, bet tas netieši varētu nozīmēt, ka tiek atzīta «neeksistējošā» valsts. Tad jau labāk apmierināties ar dažādām novadnieku apvienībām, bijušo kara dalībnieku biedrībām, štālhelmiešiem, bijušo melnās, brūnās un aizsargkrāsas formās tērpto frontinieku sadraudzībām, apmierināties ar Bonnas valdības ministru revanšistiskajām runām un VDR vadītāju neskaitāmu priekšlikumu ignorēšanu, lai tikai nepieļautu, ka kāds ārpus Bonnas varētu uzstāties VDR vārdā.

Bez tam jārēķinās ar to, ka daudzi «sagūstīto» tautu darbinieki ar lielu neuzticību raugās uz Vācijas apvienošanas politiku, jo tā neizbēgami saistīta ar revizionismu un pat revanšismu. Kādā citā vietā es citēju fragmentus no diskusijas, kas norisinājās 1962. gadā un kuras gaitā Krievu institūta līdzstrādnieks un Kolumbijas universitātes komunisma pētīšanas institūta profesors Bžezinskis (pēc izcelšanās polis, bet ASV pilsonis) atzīmēja, ka Rietumvācijas politikā daudzi eiropieši saskatot draudus. Ar Bžezinski vienis prātis savā runā bija viņa kolēģis Ārvalstu attiecību padomes direktors pētniecības jautājumos Mozlijs, kas piedalījies vairākās konferencēs un sarunās ar PSRS. Katrs no viņiem ieteica savu recepti, kā mazināt Eiropas tautu aizdomas iepretim Rietumvācijas draudiem. Pirmais ieteica pielietot politiku un lozungus, kas ņem vērā Centrālās un Austrumu Eiropas tautu intereses, un nerīkoties tā, it kā to diktētu apstākļi, kas «jau neeksistē un nav eksistējuši pēdējos gados». Otrs centās nomierināt aizdomu pilnos eiropiešus ar to, ka VFR tagad pasaulē mērogā esot samērā neliela nācija, ka tai, lai saglabātu savu eksistenci, jābūt Eiropas daļai, ka visi tās bruņotie spēki ir NATO daļa un ka tie neatrodas

zem vācu nacionālās kontroles. Pēdējais, protams, neatbilst patiesībai, bet, runājot par Bžezinska padomu, jāatzīmē, ka tas formulēts pārāk vispārīgi, lai tajā varētu saskatīt «racionālo kodolu».

Katrā ziņā aceniešu interešu un Vācijas apvienošanās politikas koordinēšanas problēma ir radusies līdz ar «autoritatīvā institūta» pirmajiem soļiem, un ACEN ne vienreiz vien ir nācies ar to nodarboties.

Kamēr ACEN vadīja polis Korbonskis (1958.—1959. g.) un čehs Zenkls (1959.—1960. g.), tā ievēroja pretvācisku līniju.

1960. gadā pēc ASV valsts departamenta uzaicinājuma Amerikā ieradās rietumvācu bundestāga deputāts no Kristīgi demokrātiskās savienības barons Gūtenbergs. Zīmīgi, ka arī ACEN viņam par godu sarīkoja pieņemšanu, kur viesis teica runu. Tā acīmredzami bija domāta «aizdomu pilno eiropiešu» nomierināšanai. Kā galveno mūsdienu problēmu viņš minēja «brīvības uzvaru Austrumu un Rietumu cīņiņā» un turpināja: «Es zinu un varu jums apgalvot: mani draugi Vācijā arī zina, ka nav vairs iespējama atsevišķa Vācijas problēma, nevar būt separātas politikas un vispār kādas atsevišķas Eiropas problēmas.»

Pēc tam, roku uz sirds likdams, viņš centās pārliecināt savus klausītājus, ka Vācija esot iegaumējusi vairākas mācības (jādomā, ka tās izrietēja no katastrofas, ko cieta hitleriskā agresija pret Eiropu); pirmkārt, esot jā rūpējas, lai Vācijas politika nekad vairs netiktu veidota uz Vācijas kaimiņu interešu rēķina vai nerēķinoties ar tiem; otrkārt, Vācijas «reputācija» un «labā slava» prasot, lai vācu lideri savus spēkus veltītu Eiropas kopējam uzdevumam, kura atrisināšanā Vācijas problēma ir tikai daļa; treškārt, ka Eiropas likteņi nesaraujami saistīti ar mūsu draugiem un sabiedrotajiem ASV.

Pēc tam ievērojamais viesis nolasīja īsu, apmelojumu pilnu lekciju par padomju «viltīgajiem» plāniem Berlīnē, par līdzāspastāvēšanu un politisko reālismu un nobeigumā aicināja Rietumus ieņemt «uzbrukuma pozīcijas» pret «Padomju Savienības sistemātisko iejaukšanos mūsu zemju lietās».

Visa runa izcēlās ar izplūdušām mierinošām frāzēm un tajā pašā laikā ar asu naidīgumu pret Padomju Savienību. Barona kungs un tā domubiedri VFR, kurus viņš vairākas reizes pieminēja, acīmredzot tomēr nav vēl apguvuši otrā pasaules kara mācības.

Atbildes runu teica ACEN viceprezidents lietuvietis Sidzikausks, kas, cita starpā, ilgu gadu bija buržuāziskās Lietuvas sūtnis Berlīnē. Der atgādināt, ka ACEN priekšsēdētājs čehs Zenkls nebija ieradies uz tikšanos ar Bonnas parlamentāriešiem; iespējams, ka pat ACEN atmosfērā viņš nevēlējās spiest roku tās valsts pārstāvim, kas pagātnē bija parakstījusi nāves spriedumu Čehoslovākijai.

Toties Sidzikausks, būdams īsts mutēsbajārs, visos punktos bija vienis prātis ar vācu ciemiņu un visādā centās iegūt Bonnas valdības labvēlību «sagūstītajām tautām». Ar sajūsmu viņš sacīja, ka VFR par spīti visām «pārejošām likstām» ieņemot arvien spēcīgāku un ietekmīgāku stāvokli Eiropā un pasaulē un ka ACEN cerot, ka šis ietekmīgais stāvoklis tikšot izmantots visas Eiropas labklājības labā, ieskaitot arī tagad «apspiesto» austrumdaļu.

Ja arī var saprast Sidzikauska jūtu pārpilnību (viņš pēc Zenkla kļuva par ACEN priekšsēdētāju), tiekoties ar ievērojamu viesi no Bonnas, tad, no otras puses, var pilnīgi droši apgalvot, ka ne visi Sidzikauska kolēģi piedalījās viņa sajūsmā un diez vai piekrita viņa slavas odām. To gan nevar teikt

par Sidzikauska pēcnācēju ungāru Ferencu Naģu, kas, būdams ACEN vadībā (1961.—1962. g.), arī īstenoja proģermānisku politiku.

Ferencs Naģs arī ir ievērojama figūra ACEN ģenerālkomitejas zvaigznājā. Savā laikā viņš bija ievēlēts par ungāru sīksaimnieku partijas ģenerālsekretāru, bet 1941. gadā kļuva par priekšsēdētāju pēc iekšlietu ministra norādījuma radītajā Zemnieku savienībā, ko pats bija noorganizējis. Pēc Ungārijas atbrīvošanās no hitleriskās okupācijas Ferencs Naģs ieņēma saimniecības atjaunošanas ministra posteni, bet vēlāk bija Ungārijas Nacionālās sapulces priekšsēdētājs un, beidzot, premjerministrs. Sakompromitējies ar piedalīšanos t. s. «ungāru sabiedrības» sazvērēstībā, viņš uzskatīja par prātīgāku emigrēt uz Šveici, no kurienes viņš 1948. gadā pārcēlās uz ASV. Tur viņš iestājās Ungāru nacionālajā komitejā, kas bija viena no ACEN dibinātājām, kā arī Starptautiskajā zemnieku savienībā (pie kuras pieder vesela virkne ACEN darboņu). 1961.—1962. gadā Naģs bija ACEN priekšsēdētājs.

Laikā līdz 1962. gadam Ferencs Naģs ACEN uzdevumā apmeklēja 40 Eiropas un Āzijas valstis un uzstājās ar daudziem referātiem par «boļševisma» briesmām un nepieciešamību cīnīties pret to. Visā visumā Ferencs Naģs ir dedzīgs «sagūstīto tautu» «bruņotas atbrīvošanās» teorijas aizstāvis. Savu viedokli viņš atklāti izteicis ACEN un KEB vadītāju sanāksmē 1962. gada aprīlī. Tajā laikā tas jau vairs neatbilda ASV interesēm; ASV toreiz bija jau apsvērušas, ka «bruņotas sacelšanās» lozungs ir atmetams un ka turpmāk, pastiprinot kontaktus un ekonomiski izdevīgus darījumus, jācenšas pārējās sociālistiskās valstis atšķelt no Padomju Savienības. Tāpēc minētajā sapulcē Naģam tika izteikts brīdinājums.

Jautājums par attiecībām ar VFR un no tā izrietošie secinājumi par ACEN rīcību zināmā mērā kļuva par atsevišķu ACEN ietilpstošo emigrantu grupu orientācijas kritēriju.

Visnegatīvāko pozīciju šai jautājumā neatkarīgi no partijas piederības ieņēma poļi. Tas arī ir saprotams, jo jebkura Vācija, kas atbilstu Bonnas koncepcijai, noteikti izvirzītu jautājumu par pašreizējo Vācijas austrumu robežu revīziju. Kaut gan oficiāli tiek apgalvots, ka tas var notikt tikai miera ceļā, katram politiski izglītotam cilvēkam ir skaidrs, ka, pat ja pieļautu, ka tāda apvienošanās būtu saistīta ar VFR ievērojamu piekāpšanos politiskajā un sociālajā jomā, apvienotā kapitālistiskā Vācija saglabās domu par Vācijas agrākajām robežām... Vēl savā 1963. gada Ziemas svētku vēstījumā kanclers Erhards apstiprināja, ka vācu tauta nekad neatzīšot Vācijas «sadališanu».

Ar lielu neuzticību pret Vācijas apvienošanos izturas arī čehi, jo vairāk tāpēc, ka čehoslovaku emigrantu aprindās ievērojami aktivizējušies slovaku separātisti. Kas attiecas uz ungāriem, tad tur, šķiet, tikai visreakcionārākās aprindas varētu nebažīties par Vācijas atkalapvienošanu; albāņi un bulgāri, jādomā, šai jautājumā ir indiferenti.

Citādi ir ar rumāņiem. Tur vienmēr ir bijusi stipra franču kultūras ietekme; vācu fašisms sāka tur attīstīties tikai pēdējā pirmskara laikā un diez cik stipri neizauga. Rumāņu emigrantu vidū ir divi bijušie ārlietu ministri — Gafenku un Visojanu. Dabiski, ka viņiem bija sevišķi pa prātam tuvināšanās, kas iezīmējās starp Bonnu un Parīzi, un viņi droši vien uzskata, ka jaunās ass franču gals pasargās Rumāniju no briesmām, kas apslēptas vācu galā, — jo vairāk tāpēc, ka šo briesmu konkrētās izpausmes viņi ir iz-

jutuši daudz mazākā mērā nekā Polija un Čehoslovakija.

Baltijas emigrantu barvežiem, šķiet, nevajadzētu izturēties īpaši draudzīgi pret VFR politiku. Visi viņi kā aculiecinieki izbaudīja (jau otro reizi) vācu okupācijas priekus, kas izpaudās nacionālā pazemojumā, nežēlīgā ekonomiskā ekspluatācijā, politiskā jūgā, koncentrācijas nometnēs, piespiedu mobilizācijā un citās «vācu gara» izpausmēs. Lietuviešu un latviešu darbiniekiem vajadzētu zināt, ka viņu zemes bija ietilpinātas «austrumu telpas» sfērā, ko bija paredzēts kolonizēt ar vāciešiem, pārvēršot vietējos iedzīvotājus par laukstrādniekiem un nekvalificētu darbaspēku. Taču īstenībā izrādījās, ka Baltijas emigrantu prāti nebūt nebija noskaņoti piesardzīgi pret «septiņu gadsimtu paverdzinātāju» pēcnācējiem, kas paši bija divkārt iebrukuši Austrumos, turklāt apliecinādami pilnīgu nevērību un necieņu pret pakļauto tautu interesēm. Atsevišķu personu vai personu grupu nostājā, protams, bija nianses attiecībā uz lomu, kas Rietumvācijai ierādīta Baltijas tautu tagadējā un turpmākajā situācijā, reta izņēmuma veidā bija pat protesti pret kvislingisko izkalpošanos vācu okupantiem kara gados un pret Baltijas tautu likteņa īsredzīgu saistīšanos ar tādu Eiropas «atbrīvošanas» koncepciju, kuras pamatā būtu likta vienotas Vācijas atjaunošana.

Bet vispār un visumā pārsvarā bija naidis pret komunismu un tā galveno nesēju — Padomju Savienību, cīņai ar kuru visus līdzekļus uzskatīja par atļautiem un attaisnojamiem. Vissspilgtāk tas vērojams latviešu emigrācijas piemērā. Personības kulta perioda zināmas nelikumīgas rīcības dēļ 1940. un 1941. gadā tika pieļauti neattaisnojami aresti un izsūtīšanas, kas plašas lauku un pilsētu buržuāzijas aprindas noskaņoja naidīgi padomju varai.

Kad 1941. gada jūnijā Hitlers izraisīja nodevīgo agresiju pret Padomju Savienību, latviešu buržuāzijas ievērojama daļa bija noskaņota apsveikt hitleriskā karaspēka iebrukumu kā atbrīvošanu no «komunistiskā terora» un daudzi reakcionārie nacionālisti iekļāvās okupantu prettautiskajā un antisemītiskajā darbībā. Atradās ievērojams skaits šķiru naida apmātu ļaužu, kas aktīvi piedalījās hitleriešu varas iestāžu soda akcijās, iestājoties nacistu policijas dienestā un savā naidā pret padomju varu atriebjoties nevainīgiem civiliedzīvotājiem, galvenokārt lauku un pilsētu strādniekiem un tiem nedaudzajiem padomju vadības laika aktīvistiem, kas nepaguva aizbraukt uz valsts aizmugures rajoniem.

Grāmatās «Kas ir Daugavas vanagi» un ««Politiskie bēgļi» bez maskas» atveidota patvaļas, nežēlības un necilvēcības aina, kāda valdīja Latvijā vācu okupācijas gados. Seit sastopam daudz tādu cilvēku vārdu, kas Latvijas sabiedriskajā dzīvē agrāk bija maz pazīstami vai pavisam nepazīstami, bet sev izpelnījušies nelāgu un bieži vien asiņainu slavu ar līdzdalību gestapo un policijas orgānos. Viņu lielums lielais vairums, protams, vēlāk ar sakautās vācu armijas atliekām aizbēga vispirms uz Vāciju, bet no turienes ievērojams skaits pārcēlās pāri okeānam uz ASV, Kanādu, Austrāliju, dažām Latīņamerikas zemēm. Bēgšanā no dzimtenes piedalījās arī daudzi cilvēki, kas bija mobilizēti tā sauktajā latviešu leģionā, kā arī civilpersonas, kuras bija iebiedējusi vācu un latviešu kvislingu propaganda par briesmām, kas zemei draudot padomju varas atjaunošanas gadījumā. Pirms bēgšanas no Rīgas un nedaudz vēlāk, Padomju Armijai likvidējot t. s. «Kurzemes katlu», vācieši visiem spēkiem centās aizraut sev līdzī civiliedzīvotājus, un, bieži vien kailas varas spiesti, daudzi diemžēl devās bēgļu gaitās.

Bēgļu vairums drīz saprata, ka, pametot dzimteni, apmainot to pret pārvietoto personu nometnēm Vācijā, viņi izdarījuši liktenīgu kļūdu.* Kam tas bija pa spēkam, tas pie pirmās izdevības turpināja bēgļa gaitas pāri okeānam, bet glužiniecīga daļa atrada pagaidu patvērumu Anglijā, Zviedrijā un atsevišķos gadījumos citās Rietumeiropas zemēs.

Hitleriskā režīma bijušo līdzskrējēju kodols vai nu palika Rietumvācijā, vai emigrēja uz ASV, un no tā tad arī izveidojās dažāda kalibra emigrācijas darboņi.

Piemēram, var minēt divus latviešu «emigrantu pīlārus» — Vili Hāzneru un Vili Janumu. Viņi abi kalpoja hitleriskajai okupācijas administrācijai, viņi abi pazīstami kā hitlerisko varas orgānu soda akciju īstenotāji un iniciatori, uz abu sirdsapziņas daudz gluži nevainīgu upuru. Un tai pašā laikā Hāzners ir «Brīvās pasaules latviešu apvienības» valdes loceklis, ACEN latviešu delegācijas loceklis, «Amerikas latviešu apvienības» valdes loceklis., «Daugavas vanagu» ASV valdes priekšsēdis, Latvijas bijušo virsnieku apvienības priekšsēdis Ņujorkā (pats sevi dēvēdams par Latvijas armijas ģenerālštāba bijušo «locekli» (?)) u. c. Būdams Abrenes apriņķa policijas priekšnieks, Hāzners hitleriešu okupācijas laikā vadīja «nevēlamo elementu» iznīcināšanu. Hāzners vada Komiteju Latvijas brīvībai, kas strādā ASV teritorijā ciešā sadarbībā ar amerikāņu arhireakcionāro organizāciju «Krusta karš par brīvību» (Crusade for Freedom).

Vilis Janums, bijušais SS štandartenfirers, savā

---

* Aptuveni trešajai daļai bēgļu izdevās atgriezties Latvijā.

laikā repatriējās uz hitlerisko Vāciju un ar vācu armijas pirmajām daļām 1941. gadā atgriezās Latvijā. Jau šī viena fakta pietiek, lai raksturotu Januma politisko seju. Repatriantus nelaida atpakaļ uz Latviju, ja tie neuzņēmās speciālus uzdevumus. Tādā kārtā mēs Janumu redzam kā latviešu kvislinga Nr. 1 Oskara Dankera galveno referentu, bet vēlāk kā SS pulka komandieri latviešu leģionā. Tagad viņš ir centrālās valdes priekšsēdis «Daugavas vanagu» organizācijā, kurā atraduši patvērumu kara noziedznieki un kura redzamiem un neredzamiem pavedieniem saistīta ar visām latviešu emigrantu organizācijām. «Daugavas vanagu» centrs patlaban atrodas Minskerē (VFR). Tur ir arī Januma rezidence. Viņš ieņēma ACEN pastāvīgās delegācijas VFR locekļa un pat vicepriekšsēdētāja posteni. VFR viņš droši vien ir persona gratissima, un nav šaubu, ka saglabājušies viņa vecie sakari, kas bija nodibināti jau ar hitlerisko izlūkdienestu. Viņš ir arī ACEN latviešu delegācijas loceklis.

Nacisma bijušo sulaiņu garastāvoklis bija nomākts. Pastrādātās noziedzības, masu slepkavības, 1940.—1941. g. padomju laika aktīvistu (īsteno un šķietamo) nodošana aizšķēršloja viņiem atpakaļceļu uz dzimteni. Bet dzīvot taču vajadzēja. Vienai viņu daļai izdevās iekārtoties «pēc specialitātes», t. i., turpināt dienestu vācu policijā, daļa iekārtojās (vai to iekārtoja) darbā, vajadzības gadījumā pārkvalificējoties, bet nesaraujot saites ar bijušajiem saimniekiem; daudzi iekārtojās par vadītājiem dažādās emigrantu organizācijās, savstarpējās palīdzības fondos, par noņemtnu ierēdņiem, iesaistījās ASV un Anglijas okupācijas armiju Rietumvācijā sardžu rotās u. tml. Daudzi fašistiskie algoņņi iestājās «Daugavas vanagu» militārizētajā organizācijā.

Viņu barveži atzīst, ka kara gados tie savas cerības

saistījuši ar Vācijas likteni, bet, kā trāpīgi izteicās viens no viņiem, izvēloties no diviem ļaunumiem mazāko, viņi nokļuvuši uz «grimstoša kuģa». Taču ceļa atpakaļ nebija, un tāpēc gribot negribot nācās ieturēt agrāko līniju un pat radīt kaut ko līdzīgu ideoloģiskam attaisnojumam izdarītai un turpināmai dzimtenes un latviešu tautas interešu nodevībai.

Es pakavējos pie latviešu emigrācijas mazliet sīkāk, lai parādītu visvairāk sakompromitētās un tam līdz visaktīvākās emigrantu virsotnes pārejas procesu revanšistu nometnē. Kaut kas līdzīgs vērojams arī lietuviešu un igauņu emigrācijā.

Ar baronu Gūtenbergu mēs no jauna sastopamies 1962. gadā, kad viņš kopā ar citiem bundestāga locekļiem piedalījās Čikāgas konferencē, kas bija vēlta Berlīnes problēmai un Austrumeiropas nākotnei un ko bija organizējis amerikāņu institūts «Foundation of Foreign Affairs» kopā ar Herdera institūtu Marburgā. Jau bundestāga locekļa sociāldemokrāta Jakša ievadrunā ieskanējās nomierinoša nots attiecībā uz «aizdomu pilnajiem eiropiešiem». Runātājs izteicās, ka «būs iespējama vācu un poļu samierināšanās un ka var tikt atjaunotas arī daudzas vecās draudzības saites starp demokrātisko Vāciju un Donavas tautām ar brīvo tautu sadarbības perspektīvu apvienotajā Eiropā». Tas ir viens no neskaitāmajiem bezsaturīgajiem izteicieniem, kurus var iztulkot, kā tik: no vienas puses, vācu sociāldemokrāts itin kā iegalvo Centrālās un Austrumeiropas emigrantiem, ka tie var rēķināties ar demokrātiskās Vācijas draudzīgu labvēlību; no otras puses, jautājums par «poļu un vācu samierināšanās» priekšnosacījumiem, tāpat arī par «seno draudzības saišu» atjaunošanu ar Donavas tautām paliek atklāts, bet «demokrātiskās Vācijas» jēdziens — neprecizēts. Par Baltijas tautām

nekas netiek teikts. No sacītā katrs var secināt, ko vien vēlas.

Barons Gūtenbergs nāca klajā ar aicinājumu pārtrūnāt apvienotās Rietumeiropas izveidošanu, kuras mērķis esot, kā viņš izteicās, Atlantijas «sistēmu» pārveidot «divu milžu» savienībā, t. i., NATO vietā radīt ASV un apvienotās Rietumeiropas savienību. Pēc Gūtenberga domām, eiropieši nevarot atļauties palikt par pundurīšiem milžu pasaulē, bet no amerikāņiem nedrīkstot gaidīt, lai neierobežotā laika periodā viņi sniegtu to spēku, ko pati Eiropa atsakās attīstīt. Tas nozīmē, ka Bonnas politikas mērķis ir iespējami drīzā apvienotās Rietumeiropas salīpināšana, kura tad varētu uzstāties kā spēkā un tiesībās līdzīgs ASV partneris, izmainot pastāvošos apstākļus NATO, kur otrā un trešā ranga valstu nestabilajā savienībā ASV ir valdošais spēks. Par to, uz kādiem nosacījumiem jārada apvienotā Rietumeiropa un kā rokās būs tajā ietilpstošo valstu gribas izpaušanas līdzekļi, barons neizteicās, taču var droši pieņemt, ka šai lietā Vācijai iedalīta vadošā loma.

Apvienotās Rietumeiropas radīšana izrādās par tik steidzamu uzdevumu, ka pie tās jāstājas, pat neno-gaidot pašas Vācijas apvienošanu. Un tiem, kas uzskata, ka Rietumvācijas integrācija Rietumeiropas savienībā var padziļināt Vācijas sašķeltību, barons Gūtenbergs sniedz atkal vienu no tām divkosīgajām atbildēm, kādu vāciešiem netrūkst: «Vācijas sadalīšana ir daļa no Eiropas sadalīšanas; pārvarēt Vācijas sadalīšanu nozīmē pārvarēt Eiropas sadalīšanu.» Pretruna šeit ir tikai šķietama: vispirms Rietumvācijai jāiekļūst apvienotajā Eiropā kauču bez iepriekšējas apvienošanās. Ieņēmusi apvienotajā Eiropā vadošo vietu (ko slepeni cer revizionisti un revanšisti), Rietumvācija panāks VDR pievienošanu, un tad

Rietumeiropas «milzis» jau aptvers visas Eiropas nācijas.

Jautājums par to, kas domāts ar «visām Eiropas nācijām», un par apvienotās Eiropas austrumu robežām ar gudru ziņu atstāts atklāts.

Tai pašā Čikāgas konferencē runāja vēl daži vācu profesori un amerikāņu profesori ar vāciskiem uzvārdiem, bet misters Emets, organizācijas «Sagūstīto tautu amerikāņu draugi» priekšsēdētājs, pasvītvoja sakarību starp Vācijas apvienošanu un Centrālās un Austrumeiropas atbrīvošanu.

1963. gada pavasarī pēc Strasbūras kolokvija trīs ACEN delegātu grupas, kas piedalījās kolokvijā, atceļā uz ASV apmeklēja virkni Eiropas zemju, lai paustu savus uzskatus un nodrošinātu atbalstu savai darbībai. Viena no šīm grupām un, jāpieņem, pati galvenā, jo to vadīja ACEN priekšsēdētājs bulgārs Dimitrovs, devās uz Minheni, Bonnu un Romu.

Doktors Georgijs Dimitrovs (Gemeto) jau sen pirms otrā pasaules kara bija pazīstama figūra Bulgārijas politiskajā dzīvē. Viņš bija arī pazīstams ar savām spēcīgajām karjeristiskajām tieksmēm, kas viņam lika vairākkārt mainīt politisko piederību. Dimitrovs neatteicās tāpat arī no pasaulīgajiem labumiem un ievāca savu tiesu no visām summām, kas gāja caur viņa rokām. 1934.—1940. g. periodā Gemeto, būdams starptautiskās miera kustības vadītājs Balkānos, ik mēnesi saņēma 40 000 Šveices franku, no kuriem ievērojamu summu piesavinājās personiskām vajadzībām.

1941. gadā tika atklāta Gemeto sazvērestība. Sabotāžas un diversijas aktu veikšanai pret vācu kara spēku Gemeto saņēma no angļu izlūkdienesta radioraidītāju, sprāgstvielas un vairākus miljonus levu.

Gemeto tika arestēts, bet viņam izdevās paslēpties angļu misijas ēkā, no kurienes angļi viņu nogādāja Istambulā. Jau tai laikā Gemeto pacēla balsi pret Padomju Savienību. 1945. gada sākumā Gemeto atkal arestēja, un atkal viņam izdevās bēgt un paslēpties, šoreiz amerikāņu vēstnieka vasarnīcā. Pēc amerikāņu neatlaidīgas prasības viņam atļāva atstāt Bulgāriju, un 1945. gada otrajā pusē viņš apmetās ASV. Seit viņš turpināja savu avantūristisko darbību, kopā ar Ferencu Naģu, savu tagadējo kolēģi ACEN ģenerālkomitejā, nodibinot tā saucamo «Zaļo internacionāli» un vienlaicīgi kļūstot par bulgāru nacionālās komitejas «Brīvā un neatkarīgā Bulgārija» pārstāvi; šādā amatā būdams, viņš rosīgi piedalījās ACEN dibināšanā.

Pēc amerikāņu norādījumiem un Gemeto vadībā VFR tika izveidota bulgāru rota. Atgriezies dzimtenē, viens no bijušajiem Dimitrova-Gemeto palīgiem par bulgāru nacionālās komitejas un tās apakškomiteju darbību pastāstīja sekojošo: «Mums bija uzdots savākt sīkas ziņas par stāvokli Bulgārijā. Mēs sīki izprašājām katru jaunieradušos emigrantu un ziņas nosūtījām Gemeto, kurš tās nodeva amerikāņiem. Bez tam ar mūsu starpniecību viņš vervēja no emigrantiem diversantus pārsviešanai uz Bulgāriju.»

Vairākas reizes Gemeto slepeni ieradās Austrijā un Vācijā un veda sarunas ar CIP aģentiem par diversantu iesūtīšanu Bulgārijā. Šim nolūkam viņš Frankfurtē pie Mainas nodibināja īpašu skolu. Savas darbības ietvaros Dimitrovs-Gemeto apmeklēja Eiropas galvaspilsētas, satikās gan ar vācu sociāldemokrātiem, gan ar pārstāvi no bēdīgi slavenās Komitejas Eiropas brīvībai (Parīzē), kas uztur viņu tāpat kā visu ACEN vadību.

Kā redzams, Dimitrovs pilnīgi kvalificējies darbam ACEN — avantūrists, karjerists, izlūkošanas aģents, diversiju organizētājs.

Minhenē ACEN darboņiem bija sarunas ar radio-raidītāja «Brīvā Eiropa» direktoru. Bez īpašas gaišredzības var iztēloties, kādu tematiku cilāja šajās sarunās; nav šaubu, ka tās skāra pretpadomju propagandu. Tur satikās viena kopīga resora — CIP — pārstāvji, kas, protams, uzskatīja par pareizāku saglabāt noslēpumā savus referātus un lēmumus.

Toties netiek slēpts, ka Bonnā notikusi domu apmaiņa ar redzamākajiem bundestāga locekļiem un Ārlietu ministrijas darbiniekiem, kas nodarbojas ar Austrumeiropas jautājumiem. Starp Bonnas parlamentāriešiem, kas uzņēma aizjūras viesus, galvenā loma piederēja nevienam citam kā mums jau pazīstamajam baronam Gūtenbergam. Viņam prezidējot un piedaloties vēl trim bundestāga deputātiem no kristīgajiem demokrātiem, visi Austrumeiropas parlamentārās apakškomisijas locekļi «pamatīgi un valdsirdīgi» apsprieda visas problēmas ar kopīgu interesi. Šai «komunikē» lasītāja uzmanību saista trīs apstākļi.

Pirmkārt, kādās problēmās Bonnas bundestāgam var būt kopīgas intereses ar ACEN? Ja iegaumējam barona Gūtenberga lomu, kas vairākkārt ticies ar ACEN vadītājiem Ņujorkā, ja atceramies, kādas idejas viņš tur risināja, tad būsīm tuvu patiesībai, pieņemdami, ka kopīgās intereses pastāv Bonnas bundestāga vadošās partijas revizionistiskās politikas saskaņošanā ar ACEN darboņu pretpadomju tieksmēm. Pilnīgi iespējams, ka barons saņem norādījumus no tā paša centra, kas protežē ACEN ģenerālkomiteju, un ka tādejādi šais sarunās piedalījās tādi paši domubiedri kā Minhenē.

Otrkārt, mēs uzzinām ka KDS/KSS frakcijā pastāv speciāla Austrumeiropas apakškomiteja, kuras funkcijas nav īsti saprotamas. Tā nav vis parlamenta komiteja, bet partijas iekšējs orgāns, kas vienlaikus uztur kontaktus ar Austrumeiropas emigrantu organizāciju.

Šis apakškomitejas divkosīgā loma jo vairāk duras acīs, ja pavērojam salīdzinājumam, kā aceniešus uzņēma bundestāga sociāldemokrātu frakcija. Sociāldemokrātu lideru Ollenhauera un Vēnera nebija: viņu vietā viesus pieņēma bundestāga loceklis Pauls. Pārrunu galvenā tēma bija Rietumu politikas tendences iepretim Austrumropai. Ko ACEN vīriem teica sociāldemokrātu partijas pārstāvis, tas paliek tīts neziņas miglā. Bonnas republikas Ārlietu ministrijā notika «izsmeloša un apmierinoša domu apmaiņa», bet, spriežot pēc tā, ka Ņujorkas viesus pieņēma tikai Austrumeiropas nodaļas priekšnieka vietnieks, viņu apmeklējumam nebija piešķirta diez cik svarīga nozīme.

Zināmu kompensāciju par uzņemšanu nepietiekami augstā līmenī VFR Ārlietu ministrijā acenieši saņēma uzmanības veidā, ko tiem apliecināja Ģimenes un jaunatnes lietu, Bēgļu lietu un Visvācijas lietu ministrijā (jāvaicā, kas ACEN kopīgs ar Visvācijas lietām?) un kanclera preses un informācijas lietu kancelejā. ACEN delegācijai bija dota izdevība sarīkot pieņemšanu par godu Bonnas mēram.

ACEN delegātu uzņemšana Romā un Vatikānā arī nenotika «augstā līmenī», un Itālijas Ārlietu ministrijas un Vatikāna kancelejas arhīvs kļuva bagātāks ar ACEN memorandu «Rietumu izvēle Austrumu un Centrālajā Eiropā».

Tādā kārtā mēs redzam, ka ACEN vadītāji uztur «normālas» un pat «draudzīgas diplomātiskās

attiecības» ar Bonnas darbiniekiem un saskaņo savus plānus ar revizionistu aprindām. Poļu emigranti un pa daļai čehi šo tuvināšanos vēro ar neuzticību.

Bet mani pārsteidz daļas latviešu emigrantu nostāja, ko 1962. gada beigās izteica viens no «Daugavas vanagu» organizācijas barvežiem VFR sekojošos vārdos: «Latviešu trimdinieku ceļš uz dzimteni ies caur Berlīni un Kēnigsbergu, tāpēc latviešiem un vāciešiem jāsadarbojas un jācinās kopīgi.»

Šeit nav iespējams plašāk runāt par latviešu «vanagiem»; tas darīts grāmatā «Kas ir Daugavas vanagi (Latvijas Valsts izdevniecība, Rīgā, 1962.). Taču lasītājiem būs interesanti uzzināt, ka šīs lielākās latviešu emigrantu organizācijas vadītāji un daudzi biedri ir bijuši esesieši, hitlerisko soda vienību, «nāves komandu» dalībnieki, bijušie policisti, fašisma un antisemitisma propagandas piekritēji. Starp «Daugavas vanagiem» un visām centrālajām un vietējām latviešu emigrantu organizācijām pastāv ciešas saites, un «vanagu» pārstāvji ietilpst šo organizāciju vadošajos orgānos. Tāpēc mūs nedrīkst pārsteigt, ka bijušie esesieši, soda ekspedīciju vīri un gestapovieši ielīduši no paša pirmā sākuma arī ACEN, par ko jau minēts citā vietā.

Bijušais majors Vilis Hāzners, «Daugavas vanagu» ASV valdes priekšsēdētājs, savu darbību ACEN sekmiņi turpina un vēl 1963. gada decembrī nolasīja referātu par ... baznīcas stāvokli Eiropas «sagūstītajās zemēs». Bijušais soda ekspedīciju rīkotājs baznīcas lietu speciālista lomā — patiesi klasisks skats!

Bet iestādei, kas izbīdījusi veselu virkni ACEN vīru, ir vislabākais kontakts ar iestādi, kuras dienestā bija (un varbūt ir joprojām) Hāzners un dau-

dzi viņa līdzgaitnieki no «Daugavas vanagiem». Viņu antikommunisms liedz tiem atzīt, ka Rietumvācijas vadošo aprindu politika šodien ir visagresīvākā un avantūristiskākā Eiropā. Kā gan viņi var piekrist braucienam vienā laivā ar revanšistiem, ja no tiem ne reizi vien dzirdēts, ka VFR grib sev atgūt daļu Čehoslovākijas, Ungārijas un Baltiju, — pretējā gadījumā tā iedegšot pasaules ugunsgrēku?

Savā 1964. gada aprīļa-maija biļetenā ACEN ievietoja Edmunda fon Gordona (diezgan daudz «fonu» ir starp emigrantu draugiem) rakstu. Fon Gordons ir Minhenes (arī šis centrs liekas mīļš aciniešiem) mēnešraksta «Der Europäische Osten» (Eiropas Austrumi) izdevējs; savā rakstā viņš skaidri un ar īsti teitonisku nekaunību paziņo, ka programma saspīlējuma novēršanai Eiropā jāizstrādā... vāciešiem. Viņi, lūk, esot Krievijas un Austrumeiropas tautu tuvākie kaimiņi, un viņu starpā esot daudz cilvēku, kas dzīvojuši kopā ar slāviem un citām «austrumu» tautām, labi tās pazīst un saprot to prātu noskaņojumu. Viņi, vācieši, varētu dot labus un kompetentus padomus. Un autors nepārprotami deklarē, ka «Eiropas programmas» pamatprincips ir: Padomju Savienībai jāaiziet no Viduseiropas. Acīmredzot arī fon Gordonam pasaules kara mācības nav gājušas labumā.

EIROPAS KUSTĪBA

Kopš savas pastāvēšanas pirmajām dienām ACEN nodibināja sakarus ar tā saucamo Eiropas kustību, sabiedrisku organizāciju, kas radīta apvienotās Eiropas idejas atbalstīšanai. Tiesa, arī šai gadījumā kontakts netika nodibināts ar Eiropas kustības vadoša-

jiem orgāniem, bet tikai ar tās Centrālās un Austrumeiropas komiteju. Nav gluži skaidrs, kas īstenī ietilpst šīs komitejas funkcijās; tā aprobežojusies ar dažu savu locekļu uzstāšanos ACEN Strasbūras sesijās. Jau 1955. gadā tādā sesijā runāja Centrālās un Austrumeiropas komitejas priekšsēdētājs un goda priekšsēdētājs. Izrādās, ka komitejas dibināšanas iniciators bijis Makmillans, vēlākais angļu ārlietu ministrs un premjers, kas apkaunojoši beidza savu karjeru Profjumo-Kīleres afēras dēļ. Tālāk izrādās, ka pēc ilgstošas cīņas Makmillanam izdevies «nodibināt komiteju, kas tiešām pārstāv visas (Centrālās un Austrumeiropas) tautas un visas partijas». Iznāk, ka šī komiteja ir īsta ACEN sāncense, kas arī pretendē uz to, ka tās vadītāji ir Austrumu un Centrālās Eiropas deviņu «sagūstīto tautu» likumīgie pārstāvji. Taču ACEN saknes atrodas amerikāņu zemē, kamēr Eiropas kustība nodarbojas ar tiem pašiem jautājumiem Eiropas aspektā un jomā. Lai uzsvērtu savu nozīmi, Austrumu un Centrālās Eiropas komiteja pūlas radīt iespaidu, ka tikai ar tās starpniecību ACEN balsi sadzirdēs Rietumeiropas ministri, Eiropas padomes dalībnieki. Un pēdējās vārdā, taču acīmredzot bez attiecīgām pilnvarām komitejas priekšsēdētājs tikpat juceklīgi, cik kategoriski paziņoja: «(Eiropas) padomei Elba nav Eiropas robeža. Mūsu kontinents sniedzas tik tālu, cik tālu mīt Eiropas kultūras tautas, kas pilnas apņēmības kādā jaukā dienā pievienoties Eiropas kopvalstij. Nav mūsu uzdevums norādīt, kas ir šīs tautas; tas katrai tautai jāpaziņo par sevi atsevišķi.» «Brīvo tautu» pienākums esot — nodrošināt tās dienas pienākšanu, kad visas tautas varēs brīvi izteikt savu gribu par pievienošanos Eiropas federācijai... Runātājs ir pārliecināts, ka tautas «izdarīs pareizu izvēli», taču izvēle jāizdara tām pašām. «Mūsu (kā īsti?) uzdevums —

tās atbrīvot ...» Nezinu, kā šai tirādē vairāk — muļķības vai fantāzijas; pareizāk sakot, tā ir fantastiska muļķība.

Ja cienījamais priekšsēdētājs dziļdomīgi piemetināja, ka liela priekšrocība jebkurā diskusijā ir «neatdot iniciatīvu krieviem», tad viņš, ļoti godājamais angļu majors Bedingtons-Berenss, var būt gluži mierīgs: tādas fantastiskas muļķības runā pašas par sevi, un es domāju — tajā krievi labprāt atdos iniciatīvu majoram — no Eiropas politiskās skatuves uz visiem laikiem nozudušā Makmillana līdzgaitniekam.

Bet sāncensība starp «sagūstītajiem» Amerikas eiropiešiem un «sagūstītajiem» Eiropas eiropiešiem (lasītājs piedos šo bezsatura vārdu sablīvējumu, taču tas atbilst pašu emigrantu un viņu draugu bezsatura darbībai) turpināja gruzdēt. Jo vairāk «brīvajā pasaulē» iespiedās ziņu no «koloniālisma un verdzības valstības», neraugoties uz antikomunisma «vārdu aizkaru», jo vairāk piekritēju ieguva mierīgās līdzāspastāvēšanas un tautu draudzības politika, jo jūtāmāk saira Rietumu valstu vienība — šis sairums sākās, kā parunā teikts, «no galvas», t. i., ar nesaskaņām lielvalstu starpā —, jo jūtāmāka kļuva nesaderība Eiropas kustības un ACEN starpā. Beidzot tā izvērsās atklātā konfliktā Briseles konferencē Austrumu un Centrālās Eiropas jautājumos 1964. gada 10. un 11. janvārī.

8. janvārī, trīs dienas pirms konferences atklāšanas, ACEN vadoņi nosūtīja Eiropas kustības prezidentam Morisam Foram vēstuli, kurā ar visu ACEN ģenerālkomitejas locekļu pārskatiem tika paziņots, ka «ne nacionālās komitejas un padomes (kas

ietilpst ACEN), ne to kopīgais orgāns — asambleja nekādā veidā nav saistīti ar konferenci».

Kas gan izraisīja aceniešu naidu, ko puda tik kategoriska norobežošanās no Eiropas kustības, ar kuru vēl pirms nedaudziem gadiem tie bija draudzīgi?

Pirmkārt, acenieši bija neapmierināti ar to, ka Austrumu un Centrālās Eiropas komiteja patvaļīgi pārvērtās no politiskās organizācijas kādā «pētišanas grupā». Ja to atšifrē, tad iznāk, ka komiteja vairs nepretendē pārstāvēt valstis vai tautas, bet sastāv no personām, kas pēc Eiropas kustības orgānu izvēles uzaicinātas studēt Austrumu un Centrālās Eiropas jautājumus, pie tam nav obligāti, ka šiem jautājumiem būtu pretkomunistiskas un pretpadomju propagandas raksturs. Tāda jauna Eiropas kustības nostādne, protams, nevarēja būt pa prātam aceniešiem, kas, kā zināms, sevi uzskata par «likumīga-jiem» «sagūstīto» zemju un tautu pārstāvjiem, kauču neviens tos nav ne ievēlējis, ne pilnvarojis uzstāties pat attiecīgo emigrantu grupu vārdā. Turklāt visa aceniešu darbība, kā tas labi zināms, virzīta uz vispārēju Padomju Savienības un tautas demokrātijas valstu diskreditēšanu, un katrs taisnīgs un objektīvs vārds tos satracinā kā sarkanā krāsa vērsi. Vajag tikai atcerēties, cik nekaunīgi acenieši kritizēja nēlaiķi prezidentu Kenediju par viņa «slābajām» sagūstīto tautu nedēļas proklamācijām, kā viņi bezspēcīgās dusmās deva savus nepamatotos norādījumus Rietumu valstu ārlietu ministriem, ANO asamblejai un Drošības padomei, līdzīgi Kasandrai vaimanādami par Rietumu civilizācijas bojā eju. Tad kļūst saprotams šo pretpadomju klaigātāju niknums, nojaušot, ka Eiropas kustība, kas jau ģeogrāfiski vien ir tuvāka 9 valstīm, par kuru viltus pārstāvjiem viņi paši sevi pasludinājuši, izšķirusies par citu virzienu nekā to, ko vēlējās un atļāva viņi, acenieši.

Otrkārt — un no ACEN viedokļa tā jau ir gluži krimināla lieta —, Eiropas kustība apliecinājusi tieksmi atzīt status quo (t. i., esošo stāvokli) un tendenci uz bezierunu un ne ar kādiem nosacījumiem nesaisītu sadarbību ar «komunistiskajiem režīmiem». Padomju sabiedriskā doma apsveic daudzpusīgāku un stabilāku kontaktu nodibināšanos ar kapitālistisko un nesociālistisko neitrālo zemju tautām. Protams, Rietumu vadītāju izpratnē šo kontaktu mērķis ir ne tikai un ne tik daudz draudzības un miera nostiprināšana starp tautām; kontaktu attīstību ar sociālistiskajām zemēm tie iecer kā līdzekli «brīvās pasaules» priekšrocību propagandai, kā ideoloģiskas diversijas līdzekli, kā līdzekli sociālistiskās nometnes tautu iekšējās un ārējās vienības satricināšanai. Tomēr pat šie apslēptie nolūki nevar mazināt kontaktu pastiprināšanos un mierīgās līdzāspastāvēšanas politikas nozīmi. Vienalga, agrāk vai vēlāk godīgums, patiesība un uzticība uzveiks propagandistu un ideoloģisko diversantu viltības.

Lūk, kāpēc tik ļoti uztraucās acenieši, kad Eiropas kustība novērsās no viņu «ģenerāllīnijas» vai, citiem vārdiem, kad Eiropas kustība pauda nodomu iet kopsolī ar laika garu pretēji antikomunisma Ņujorkas aģentiem, kas sēž «uz akmens tai pašā pozā» un tamlīdz paši pārakmeņojušies.

Pat šoreiz viņi nespēj atteikties no sava augstprātīgi valīgā toņa un pamāca Eiropas kustību, ka ekonomiskās un kultūras attiecības neesot brīnumlīdzeklis un ka Rietumiem tās varot sniegt labumu, vienīgi savienojot tās ar «saturīgu politisku rīcību», kas apliecinātu Rietumu nesatricināmu uzticību pašnoteikšanās īstenošanai Austrumeiropā.

Aceniešiem jāatzīst, ka emigranti sašķēlušies šais divos virzienos, bet tie sevi mierina, ka cīņā starp ekonomiski kulturālās pieejas aizstāvjiem un politis-

kās rīcības stratēģijas aizstāvjiem (lasi: pretpadomju reakcionāriem) Austrumu un Rietumu savstarpējās attiecībās netika panākta vienprātība un Eiropas kustības konference noslēdzās bez rezolūcijām un saskaņotiem secinājumiem. Bet tas ir vājš mierinājums.

Drīz arī to izgaisinās cilvēka domas progresa nepielūdzamais spēks un pēdējiem aceniešiem būs jānoliek jau tā sarūsējušie ieroči, kas viņu rokās turas, tikai pateicoties viņu aizbildņu atbalstam.

PĒCVĀRDS

CEĻŠ NO DIVERSIJĀM UZ PAŠNOTEIKŠANOS

Ja vēlreiz uzmetam paviršu skatienu ACEN desmit gadu vēsturei, tad vispirms nāk prātā secinājums, ka šī organizācija vismazāk izrādījies par to emigrantu vai bēgļu aprindu uzskatu un ilgu izteicēju, kurām pieder tās vadītāji. Vēl mazāk ACEN nodarbojusies ar jautājumiem, kas skar pašu tautu, to deviņu tautu intereses, par kuru pārstāvjiem sevi pasludināja niecīga ļaužu grupa, kas iegāja ACEN sastāvā. Uz papīra tādu sanāk ap 200, bet īstenībā visas asamblejas lietas izlemj ģenerālkomitejas 9 locekļi un tās ģenerālsekretārs. Viņi braukā pa Amerikas, Latīņamerikas, Eiropas un Tālo Austrumu pilsētām. Viņi sastāda dažādus memorandus, uzsaukumus, aicinājumus, telegrammas. Pārējos ACEN locekļus dažreiz iesaista atsevišķu jautājumu apstrādāšanā, bet emigrantu un bēgļu daudzu tūkstošu masa labākajā gadījumā spēlē mēmu statistu lomu. Tikai pašā pēdējā laikā ACEN bija spiesta atzīt, ka Austrumu un Centrālās Eiropas valstu emigrantos vērojama dziļa šķelšanās, radikālas paaudžu domstarpības, politiskās domas sajukums un ka šīs sairuma un pagrimuma parādības ik ar gadu kļūst jūtāmākas un domstarpības nesamierināmākas.

ACEN dibinātāja ir CIP, kas šai gadījumā bija maskējusies zem Komitejas Eiropas brīvībai vārda, tādēļ ACEN, dabiski, nevarēja būt patstāvīgas politiskas orientācijas, tā nevarēja būt kaut kādas sa-

biedriskas domas paudēja, bet tai bija jākalpo mērķiem, kurus nosprauda saimnieki no CIP.

Sos mērķus var ietvert vienā vārdā — antikomu- nisms. Tas izpaudās dažādās formās, taču jebkurš jautājums, ar kuru nodarbojas ACEN, atkal un atkal bija pakļauts naidīgai nostājai pret visu, kas saistīts ar sociālisma un komunisma pastāvēšanu un attīstību pasaulē.

ACEN dibināšanas periodā iecerētajam «autoritā- tīvajam institūtam» nosprauda divus galvenos mēr- ķus: materiālu un ideoloģisku diversiju. Tika perināti plāni par diversantu iesūtišanu Centrālās un Aus- trumeiropas zemēs, par diversijas grupu radīšanu šais zemēs («spridziniet dzimtenē, lai mēs varētu kļūt lieli vīri šeit»), par kontrrevolucionāro centienu atbalstīšanu. Ideoloģiskajā frontē tika nodibināts bē- dīgi slavenais radioraidītājs «Brīvā Eiropa», kas vi- siem spēkiem pūlējās izplatīt antikomunistisku propa- gandu, kurināt naidu pret padomju un tautas demo- krātijas varu, modināt cerības par šīs varas gāšanu.

Šī agresīvā līnija iekļāvās «aukstā kara» pirmajos gados vai, pareizāk sakot, bija tiem pieskaņota, bet atkarībā no tā, kā cita pēc citas izputēja ACEN ame- rikāņu aizbildņu cerības, atkarībā no tā, kā Padomju Savienība un tautas demokrātijas zemes straujos tem- pos likvidēja postījumus, ko bija nodarījis karš un hitlerisko okupantu plēsonīgā saimniekošana, ACEN iedvesmotāju sākotnējā kaisme saplaka. Jau tika dots signāls ierobežot agresivitāti, bija dzirdami brīdinā- jumi nešķiesties ar skaļiem palīdzības solījumiem «sagūstītajām» tautām, arvien biežāk tika uzsvērts, ka ACEN panākumi atkarīgi no tā, cik tās vadītāji spēs ietekmēt savas tautas. Vārdu sakot, kad nebija gūti ne mazākie panākumi tiešā uzbrukumā, kam ACEN bija nozīmēta savas tapšanas periodā un pir- majos pastāvēšanas gados, rīkotāji bija spiesti mai-

nīt taktiku un līdz ar to lielāku atbildību par rezultātiem uzvelt pašai ACEN.

Un tā, lūk, sākas drudžaina ideju un paņēmieni meklēšana, kas spētu novecojušā skeletā iedvest jaunu dzīvību, lai attaisnotu tā tālāku pastāvēšanu un nodrošinātu eksistences vilkšanu barvežiem, kas atrauti no saviem līdztautiešiem kā pašā emigrantu vidē, tā arī dzimtenē, ar ko tie pēc pašu gribas sarāvuši visus dzīves sakarus.

Galveno vērību virza pa divām līnijām: uz «savaldošā faktora» teoriju un uz padomju «koloniālismu».

Abos gadījumos emigrantu barvežus vadīja viltīgi apsvērumi, cenšoties novelt lielāko daļu atbildības par neveiksmēm antikomunistiskajā politikā uz saviem amerikāņu aizbildņiem. «Komunistiskās ekspansijas» savaldīšanā viņi saskatīja divus uzdevumus: militāri stratēģisko un psiholoģisko. Pirmais uzdevums — sprieda acenieši — jārisina, protams, Rietumu valstīm — to rokās ir armijas un kodolbumbas. Otrs uzdevums ietilpst ACEN kompetencē. Tā uzņemas saistības nodrošināt Austrumu un Centrālās Eiropas tautu naidīgu attieksmi pret padomju varu; tā parūpēsies, lai šīs tautas apdraudētu Padomju Armijas aizmuguri un padomju karaspēka komunikāciju līnijas un tamlīdz aizmūtu komunisma tālāku virzīšanos uz Rietumiem.

Tādā kārtā ACEN centās Austrumu un Centrālās Eiropas tautas iztēlot par svarīgu stratēģisku faktoru Rietumu valstu militāri politiskajos aprēķinos. Acenieši nereti apgalvoja, ka «savaldīšanas faktora» nozīme esot pat lielāka par Rietumu militāri politiskā potenciāla nozīmi.

Visi šie viltīgie tīkojumi izriet no diviem absolūti nepamatotiem pieņēmumiem, proti, no tēzes par Padomju Savienības iedomāto agresivitāti, kuras esa-

mību šodien noliedz pat iesīkstējuši sociālisma un komunisma pretinieki, un tāpat no mīta par to, it kā ACEN vadītāji būtu savu valstu tautu politiskās domas paudēji.

Cik nedrošs ir pamats, uz kura ACEN ceļ savus stratēģiskos izdomājumus, tikpat melīgi ir visi 57. ielas pašaudzēto stratēģu secinājumi. Te nav vietas pat kaut kādai nopietnai polemikai. Pietiek minēt ungāru emigranta Sujoka vārdus, kas visu šo kņadu ap iedomātajām militārajām sadursmēm Eiropā nosauca par «kūditāju bezatbildību, negodīgumu un tukšu salmu kulšanu». Un tas pats ungārs, kas jau sen pametis ACEN rindas, šai sakarā raksta: «Ja... ASV politikai attiecībā uz Viduseiropas emigrantiem varētu... piemērot loģikas un demokrātisku principu likumu, tad jau sensenis būtu likvidēta tā politisko salašņu masa, kas pat vēl šodien kā smaga nasta gulstas uz emigrantiem un neļauj attīstīties veselīgai ievirzei.»

Gan amerikāņi, gan paši acenieši drīz saprata, ka ar stratēģiskām «disertācijām» tālu netiks. Cik ilgi gan var zīlēt, kurā pusē lielāks militārais spēks, kam vairāk atombumbu, vai padomju karaspēks iebruks Rietumeiropas zemēs, ja tā aizmuguri apdraudēs sacelšanās un diversijas, un ar tamlīdzīgām blēņām aizpildīt memorandu un referātu lappuses? Uz laiku viņiem nācās samierināties ar domu, ka iestājies «kollīdzsvara» vai «strupceļa» periods.

Tikpat ātri izsīka ACEN barvežu otrs iedvesmas avots, dziesma par padomju koloniālismu. Kādiem gan briesmīgiem vārdiem tik nemētājās ACEN vadītāji un to iedvesmotāji! Atmaskot! Apsūdzēt! Sarkana is imperiālisms! Eksploatācija! Apspiešana! Cilvēka tiesības!

Viens no argumentiem, ko uzskatīja par sevišķi spēcīgu un pārliecinošu, bija tas, ka «klasiskā» kolo-

niālisma ēra, lūk, beigusies, bet «Padomju Savienība turpina turēt daudzas tautas koloniālā atkarībā». Tātad ANO jāierosina jautājums par padomju koloniālismu.

Arī šeit ACEN vadījās pēc divkārša aprēķina — lai vilki būtu paēduši un avis dzīvas. Kā zināms, jautājumu par koloniālās apspiešanas likvidēšanu ANO ierosināja Padomju Savienība, un tās iniciatīvai bija lieli panākumi. Kolonizēto tautu atsvabināšanas kustība pēc otrā pasaules kara pastiprinājās tik lielā mērā, ka kolonizatoru valstīm gribot negribot bija jāpiekrīt neatkarības piešķiršanai veselai virknei agrāko koloniju. Pats par sevi saprotams, ka kolonizatori, it īpaši Anglija, ļoti nelabprāt ņēmās likvidēt iesēdētās vietas kur daudzu gadu desmitu laikā bez kontroles bija smelti ienākumi, ekspluatējot koloniālās tautas un to zemju dabas bagātības.

ACEN cerēja, ka, izvirzot pirmajā plānā jautājumu par «padomju koloniālismu», tā sniegs vērtīgu pakalpojumu kolonizētāju valstīm un tāpat to draugiem, kas pielika visus spēkus, lai nobremzētu nacionālās atbrīvošanās cīņas vētraino procesu. Līdzīgi tam, kā aceniešus viņu stratēģiskajās viltībās vadīja vēlēšanās galveno atbildību par pašu neveiksmēm uzvelt Rietumu lielvalstīm, kam ir konkrēts militārs potenciāls, tā arī padomju koloniālisma jautājumā tie saskatīja cerību, ka šis propagandistiskās ofensīvas ķēdā izdosies pacelt ACEN katastrofiski krītošo vērtību tās labvēļu acīs.

Taču arī šai manevrā tie pārrēķinājās. Nelīdzēja ne vārdiskas, ne statistiskas viltības. Spriedelēja par «klasisko» un «jauno» koloniālismu, par nekoloniālismu, par pilnīgu un nepilnīgu koloniālismu, par Āfrikas un Āzijas valstu deklarācijas universalitāti. Aprēķināja, cik zemju atbrīvojušās no koloniālās kustības un iestājušās ANO, apgalvoja, ka «vecais» kolo-

niālisms miris... Taču nekas visā šai arsenālā nepalīdzēja tiem pierādīt, ka Eiropā būtu radušās deviņas jaunas kolonijas, kamēr Āfrikā, Latīņamerikā un Āzijā koloniju gandrīz vairs neesot. Sociālistiskā nometne turpināja sekmīgi attīstīties, un nekādi Padomju Savienības ekonomiskās ekspluatācijas izpaudumi pret mazajām valstīm netika novēroti. No otras puses, ANO dienas kārtībā nenozuda jautājumi, kas bija saistīti ar portugāļu un angļu koloniālismu Āfrikā, turpinājās rūgšana nekoloniālistiskajā Kongo, uzliesmoja jaunas bīstamas problēmas Kīprā, Vjetnamā, Malaizijā; un pat tāds «iekšējs» jautājums kā zvēriskā apartheida politika Dienvidāfrikā jau izvērties par starptautiska rakstura jautājumu ar draudošām perspektīvām. Kāds centīgs žurnālists aizrunājās līdz «spīdošajai» domai, ka padomju valdība ar savu pārvaldes sistēmu īstenojot «apartheīdu» pret daudzajām tautībām un rasēm, kas dzīvo Padomju zemē, un ciniski turpina, ka šī apartheida politika esot bīstamāks drauds starptautiskajam mieram nekā liegums «miljoniem necivilizētu mežoņu» dzīvot kādas Dienvidāfrikas valsts (lasi: DĀR) apgabalos, kur «pēc likteņa gribas» «mīt baltie vīrieši, sievietes un bērni». Sen zināms, ka rasisms dara ļaudis aklus un nēģeru iedzīvotāju stāvoklis ASV tam noder par labāko pierādījumu; bet, ka rasisms var atņemt saprātu cilvēkam, kas, bez šaubām, sevi uzskata par «brīvās» pasaules pilsoni, tad tā tomēr ir neparasta parādība. Cita starpā, ko gan īsti vēlas misters Lorenss no «New York Herald Tribune» (viņa spalvai pieder augstāk minētā «doma»)? Ja padomju valdība valsti tautības tur apartheida stāvokli, tad jo tuvāks ir vēlamais Padomju valsts sabrukums un tamlīdz mazāk draudu starptautiskajam mieram. Kāpēc tad misters Lorenss ir sašutis? Viņam taču vajadzētu izteikt apmierinātību par «padomju apartheida politiku». Ne-

zin vai ASV dienvidu štatu rasistu zvērisko cīņu pret nēģeru līdztiesīgumu var pieskaitīt koloniālo problēmu kategorijai, bet ar cilvēka brīvības un tiesību jautājumu tā saistīta visciešākā veidā. Taču acenieši un ne tikai viņi, bet arī Eiropas un ASV plašās reakcionārās aprindas ikvienā piemērotā un nepiemērotā gadījumā pārmet sociālistiskās nometnes valstīm tieši cilvēka brīvības un tiesību pārkāpšanu, kaut gan neviens no simtiem tūkstošiem ārzemju viesu, kas apmeklējuši Padomju Savienību un tautas demokrātijas valstis, nav apstiprinājis šo novazāto antikomunistisko apvainojumu.

Neraugoties uz milzīgajām pūlēm vārdos un rakstos, ACEN nav izdevies panākt padomju koloniālisma jautājuma uzņemšanu ANO dienas kārtībā. Pat virknes traku un pustraku senatoru un kongresmeņu atbalsts šai lietā nevarēja pārliecināt amerikāņu valdību par minētā manevra saprātīgumu. Koloniālisti un nekoloniālisti saprot, ka «padomju koloniālisma» apspriešana starptautiskajā forumā ne tikai nedos viņiem propagandistisku guvumu, bet vērsīsies pret viņiem pašiem. Tiesa, bija dots norādījums «padomju koloniālismu» pieminēt atsevišķu oratoru runās, taču, atskaitot angļus, amerikāņus un dažus to vasaļus, neviens nevēlējās pieskarties šim nedzīvi dzimušajam jautājumam.

Un tā koloniālisms līdzīgi tēzei par «sagūstīto» tautu stratēģisko nozīmi izrādījās par nederīgu trumpi. Līdz ar to atklājās tās politiskās līnijas nepamatotība, kas bija senāta 1959. gada 17. jūlija rezolūcijas pamatā un paredzēja izvirzīt bezsaturīgo saukli par Eiropas «sagūstītajām» tautām kā vienu no galvenajām ASV ārējās politikas tēzēm. Bet toties ACEN bankrotējušiem līderiem pavērās jaunas iespējas attaisnot savas mākslīgi uzpūstās organizācijas pastāvēšanu, atbildību par savām neveiksmēm

novelt uz citiem un nenoteiktu laiku turpināt savu neauglīgo, bet labi samaksāto darbību.

Pirmkārt, viņi guva nomierinošu apziņu, ka viņu antikomunistiskā brēka tagad paceļta amerikāņu Kongresa oficiālās politikas kategorijā, ka kauču vai nedēļu gadā amerikāņu propagandas mašīna strādās viņu labā, paceļot viņu prestižu zināmas emigrantu daļas acīs, un ka ar amerikāņu likumdevēju gribu «viņu pulks pieaudzis», jo «sagūstīto» tautu jēdziens bez Centrālās un Austrumeiropas deviņām valstīm tika vēl attiecināts uz veselu virkni citu teritoriju, ieskaitot Austrumvāciju (t. i., Vācijas Demokrātisko Republiku), «kontinentālo Ķīnu» (t. i., Ķīnas Tautas Republiku), Tibetu, Ziemeļkoreju, Ziemeļvjetnamu, bēdīgi slavēto Idel-Uralu «un citas», kuru vidū drīz vien atradās Kuba un var atrasties jebkura valsts, kuras režīms nepatīk amerikāņu reakcionāriem.

Otrkārt, viņi tagad drošāk varēja adresēt pārmetumus «Rietumiem», arī ASV prezidentam un oficiālajiem pārstāvjiem, apsūdzot viņus mīkstčaulībā, bailīgumā, izlīgšanas politikā, liekā piesardzībā, savas varenības nenovērtēšanā, politiskos veikalos, isredzībā, cinismā un citos grēkos. Reizē ar to viņi piešķērās iespējai palielināt pašu lomu, draudot Rietumiem ar Centrālās un Austrumeiropas tautu uzticības zaudēšanu, kaut Rietumi tādu uzticību nebūt nebūda dīja un tādas uzticības rašanās ne mazākā mērā nebija atkarīga no aceniešu vārdu spēlēm.

Treškārt, viņi izmantoja iespēju, ko sniedza «sagūstīto tautu» kategorijas paplašināšana, lai nodibinātu un regulāri uzturētu sakarus ar Dienvidaustrumu Āzijas reakcionārajiem režīmiem, precīzāk, ar to orgānu — «Āzijas tautu antikomunistisko līgu». Ko viņi gaidīja no šiem kontaktiem, neviens nezina, taču nav jāšaubās, ka Sidzikauska, Naģa un Kitakungu ceļojumi uz Japānu, Taivanu, Dienvidvjet-

namu un Taizemi nevarēja notikt bez CIP atbalsta un attiecīgas komandējuma naudas piešķiršanas. Tas pats jāsaaka par «labās gribas» ceļojumiem uz Latīņ-amerikas zemēm. Var tikai pieņemt, ka aceniešiem bija paredzēta sakarnieku loma nolūkā parādīt visaptveroša «sagūstīto», «pusapspiesto» un «sadalīto» nāciju bloka eksistenci no Atlantijas līdz Klusajam okeānam. Taču būtībā visi šie tūristiskie pasākumi aprobežojās ar antikomunistisku propagandu.

Visa šī juceklīgā aktivitāte laikā, kas sekoja 1959. gada 17. jūlija rezolūcijas pieņemšanai, nedeva un nevarēja dot nekādus taustāmus rezultātus, izņemot kopīgo fotografēšanos ar Čanu Kaiši, «ģenerālistimusa» rokas spiedienu viņa skaistās sievas klātbūtnē un Ķīnas krastu panorāmas aplūkošanu no militārās bāzes Kvemojā.

Kā nedziedināmu slimnieku kritiskos mirkļos stiprina ar stimulējošiem iešļircinājumiem, tā arī visi pasākumi ACEN dzīvā miroņa atdzīvināšanai deva tikai īslaicīgus un turklāt šķietamus rezultātus.

Pēdējais mēģinājums pāriet uzbrukumā pret ienīsto komunismu tika organizēts zem pašnoteikšanās tiesību cīņas karoga. Manipulēšana ar šo terminu sākās jau tad, kad Rietumu valstis ar pašnoteikšanās prasības palīdzību sarunās ar Padomju Savienību lūkoja pacelt savu plānu par Vācijas apvienošanu, kuru īstenojot VFR varētu uzspiest savu gribu VDR.

Kolīdz ACEN vadītāji saprata, ka salīdzinājumā ar Vācijas apvienošanu jautājums par buržuāzisko režīmu atjaunošanu Centrālās un Austrumeiropas zemēs atiet otrā plānā, arī viņi pievienojās lozungam par pašnoteikšanās tiesību piešķiršanu tām. Redzot, ka Padomju Savienība nav noskaņota ielaisties kaut kādā darījumā, kas skartu tautas demokrātiskā režīma intereses VDR, acenieši pasteidzās savus tīkojumus identificēt ar Rietumu valstu centieniem Vāci-

jas jautājumā. Līdz ar to viņi cerēja panākt Rietumu valstu enerģiskāku un konkrētāku rīcību Centrālās un Austrumeiropas status quo revidēšanā.

Pretēji šīs Eiropas daļas tautu interesēm ACEN līderi savā vairākumā lika vienlīdzības zīmi starp savām pašu reakcionārajām tendencēm un Bonnas revizionismu. Tikai poļu pārstāvji rada sevī vīrišķību likt pirmajā vietā poļu tautas nākotnes intereses, prasot vispirms atzīt tautas demokrātiskās Polijas robežas un tikai tad īstenot pašnoteikšanās tiesības. Ir zināms, ka arī čehi bez pārliecīga entuziasma noraudzījās uz tuvināšanos, kas iezīmējās starp ACEN un revizionistisko Rietumvāciju, taču viņi neaizgāja līdz tik atklātai demonstrācijai kā poļi. Čehiem pašnoteikšanās princips slēpj sevī ne tikai briesmas, ka atdzimtu vācu pretenzijas uz čehoslovaku teritoriju, bet arī draudus Čehoslovākijas teritoriālajai integritātei sakarā ar slovaku emigrantu separātiskajām noskaņām. Pilnīgi nesaprotama un kaunpilna šķiet Baltijas emigrantu vadoņu nostādne, kas gatavi ne tikai «sēsties vienā laivā» ar 700 gadīgo paverdzinātāju pēctečiem un divkārtīgajiem okupantiem, bet arī doties kopā ar tiem cīņā uz Austrumiem.

Te nav iespējams pakavēties pie pašnoteikšanās principa vēsturiskā un juridiskā satura. Šis kādreiz tiši sarežģītais jautājums Padomju Savienībā jau atrisināts, par ko liecina PSRS un sociālistiskās sadraudzības zemju tautu draudzīgā un panākumiem vainagotā dzīve. Buržuāziskajā teorijā un praksē pašnoteikšanās jēdzienam var būt visai atšķirīgs saturs un pašnoteikšanās tiesību īstenošana atkarīga nevis no tautu gribas izpausmes, bet gan no buržuāzisko valstu politiku aprēķiniem.

Tā, piemēram, pašnoteikšanās tiesības tika izmantotas kā attaisnojums Austroungārijas sadalīšanai pēc pirmā pasaules kara. Sajā gadījumā Austroungā-

rijas sastāvā ietilpstošo tautu pašnoteikšanās tiesību atzīšanu uzvarētajam pretiniekam uzspieda uzvarētāji — Rietumu sabiedrotie. Taču tie paši uzvarētāji, kamēr pastāvēja cerība saglabāt «vienotu un nedalāmu» krievu valsti, liedza pašnoteikšanās tiesības Krievijas nomaļtautām. Attiecībā uz šīm tautām Antantes valstis pašnoteikšanās vietā runāja tikai par «autonomiju». Šo valstu piekrišana provizoriski atzīt Baltijas un Aizkaukāza tautu «patstāvību» bija tikai politisks manevrs nolūkā vājināt jauno revolucionāro Krieviju; un arī tad jauno valstu atzīšana bija atkarīga no to piedalīšanās interventu karagājienā pret Padomju valsti. Tātad pašnoteikšanās tiesību īstenošana (Eiropā) pēc pirmā pasaules kara bija atkarīga nevis no pašu tautu gribas, kas jau ilgi pirms kara sapņoja par neatkarību, bet gan no kapitālistiskās pasaules lielvalstu politikajiem apsvērumiem. Notika nevis tautu pašnoteikšanās, bet gan visa noteikšana bija uzvarētāju rokās.

Pēc otrā pasaules kara Rietumu reakcionārās aprindas lika vienlīdzības zīmi starp pašnoteikšanos un tautu atbrīvošanās kustību, kaut gan skaidrs, ka starp šiem jēdzieniem nevar likt vienlīdzības zīmi.

Nebija neviena, kas dēvētu Indijas un Pakistānas neatkarīgo valstu izveidošanos par pašnoteikšanos. Tā, piemēram, Indijā ir ne mazāk par 13 galvenajām tautām, un tās savas pašnoteikšanās tiesības īstenojušas, iekļaujoties Indijas republikas sastāvā.

Citāda situācija radusies Āfrikā, kur kolonizatori bija spiesti piešķirt neatkarību vairākiem desmitiem saskaldītu koloniju, kas tādējādi īstenoja pirmo pašnoteikšanās fāzi. Nav šaubu, ka tur vēl gaidāma tālāka attīstība, nerunājot jau par to, ka pašnoteikšanās nemaz nav skārusi portugāļu kolonijas, bet pēdējos angļu koloniālajos īpašumos pagaidām runa

ir drīzāk par britu koloniju ministrijas noteikšanu nekā par attiecīgo tautu gribas izpaušmi.

Un, beidzot, kas attiecas uz Latīņameriku — kas gan ņemsies apgalvot, ka tur īstenojas pašnoteikšanās tiesības? Tur visu nosaka amerikāņu monopoli. Vienīgais gadījums, kad tauta ar ieročiem rokās izkarojusi savas pašnoteikšanās tiesības, — Kūbas revolūcija — joprojām izraisa amerikāņu reakcionāru un monopolu niknu pretestību.

Atcerēsimies, ka vēl šobaltdien ir politiski darbinieki, kas sapņo par Padomju valsts saskaldīšanu ar t. s. pašnoteikšanās palīdzību un stāda sev par mērķi īstenot hitlerisko tēzi par «Eiropu līdz Urāliem», gluži aizmirstot, ka nekādi nedrīkst identificēt pašnoteikšanos, atbrīvošanos un revolūciju. Jāievēro, ka pēc Lielās Oktobra revolūcijas, pēc pirmās sociālistiskās valsts rašanās pasaulē un vēlāk pēc sociālistiskās nometnes attīstības pašnoteikšanās tiesības vērtējamas ne tikai no nacionālā un teritoriālā momenta viedokļa, bet saskaņā arī ar sociāli politiskajiem apstākļiem.

Kā gan emigranti sev iztēlo pašnoteikšanās tiesību praktisko īstenošanu?

Un tālāk: vai emigrantu uztverē bulgāriem, latviešiem, čehiem savas pašnoteikšanās tiesības jāīsteno vienādi? Ja tas ir tā, tad, protams, tā nav vairs pašnoteikšanās, bet noteikumi, kurus taisās nodiktēt no ārienes un ne uz nacionālā un teritoriālā principa vai valsts tiesību pamata, bet gan vadoties pēc vēlēšanās likvidēt Centrālās un Austrumeiropas valstis pastāvošo sabiedriski politisko iekārtu.

Aceniešu uztverē pašnoteikšanās tiesības ir tikai formula, kas atbilst pārdzīvotā vēstures posma restaurācijai. Viņi izliekas neredzam, ka tāda restaurācija objektīvi ir pilnīgi neiespējama. Un, protams, viņi nekalpo vis savu tautu interesēm, bet gan lielās

politikas biznesmeņiem, kas tos tur rezervē izmantošanai spēlē, kuras rezultāts ne mazākā mērā nav atkarīgs no emigrantu vadoņiem un nesola tiem neko labu.

Ar pašnoteikšanās tiesībām saistītās cerības izraisa neatrisināmas pretrunas, par ko liecina tādi diametrāli pretēji izteicieni kā nelaiķa prezidenta Kenedija vārdi, ka «vēstures lielie strāvājumi attālina pasauli no monolītās idejas (?), tuvinot to daudzējādības idejai, attālina no komunisma, tuvinot nacionālajai neatkarībai un brīvībai», un senatora Duglasa ieteikums ACEN attīstīt federāciju pēc Austrumeiropas atbrīvošanas, jo mazu valstu grupai ar 12, 20, 30 miljoniem iedzīvotāju «neesot nākotnes» starp divām tik varenām lielvalstīm kā Vācija un Krievija.

Iznāk, ka viens valstsvīrs aizstāv tautu maksimālās sadrumstalotības (vai «plurālisma») ideju, kamēr otrs deklarē, ka mazajām valstīm nav nākotnes. Kam gan taisnība?

Vēstures fakti pārlicinoši vēstī, ka modernās pasaules politiskā attīstība norit tieši lielāku ekonomiski politisku vienību izveidošanās virzienā. Taču nedrīkst aizmirst konkrēto vēsturisko situāciju. Kapitālistiskās pasaules lielvalstis allaž tiekušās aizstāvēt un arī tikai vārdos pašnoteikšanās tiesības... mazajām tautām, par cik tādos apstākļos izdevīgāk izmantot lielu ekonomisku sistēmu priekšrocības, jo tās izvēršas par centriem, uz kuriem gravitē no tiem atkarīgās mazās valstis. Taču radīt savā ekonomiskajā potenciālā aptuveni līdzvērtīgu valstu federāciju buržuāziskajai pasaulei līdz šim nav bijis pa spēkam. Cēlonis tam, gluži dabiski, meklējams kapitālistiskajā saimniecības sistēmā. Apvienotā Eiropa un Kopējais tirgus ir spilgts piemērs nepārvaramajiem šķēršļiem, kas kavē konkurējošu kapitālistisku valstu apvienošanos, pat ja tā objektīvi atbilst laika garam. Valstu nesavtīga apvie-

nība ar galamērķi uzlabot dzīves apstākļus visās tās dalībniecēs iespējama tikai sociālismā. Šeit slēpjas viens no sociālistiskās nometnes valstu panākumu svarīgākajiem cēloņiem.

Tā pašnoteikšanās, par ko iestājas ACEN, ir pseidopašnoteikšanās, jo pašos tās pirmsākumos tā neizriet no tautas masu interesēm, bet to diktē lielo valstu vai, pareizāk izsakoties, kapitālistiskās pasaules vadošās lielvalsts ASV savtīgie apsvērumi nolūkā iemūžināt savu dominējošo stāvokli un citu valstu ekonomisko atkarību.

Propagandistiskās pašnoteikšanās tiesību kampaņas bīstamība nav meklējama tajā apstākļī, ka kāds nopietni tic, ka deviņās Eiropas valstīs, Dienvidaustrumāzijā, Kubā ANO uzraudzībā tiks sarīkotas kādas «demokrātiskas vēlēšanas» vai tautas nobalsošana, bet gan tajā faktā, ka šī kampaņa novedusi pie aciniešu antikomunistisko tīkojumu saliedēšanās ar revizionisma un revanšisma politiku, ko proklamē un vada Bonnas republika. Un arī tad šī bīstamība neslēpjas vis apstākļī, ka 9 vai, teiksim, pat 90 atkritēju sacer memorandumus vai aicinājumus, bet gan kļūdainajā priekšstatā, ko ar amerikāņu propagandas mašīnas palīdzību grib radīt par Centrālās un Austrumeiropas tautu patieso noskaņojumu.

Mēs redzējām, ka agresīvais antikomunisms diversiju, kontrrevolucionāru noskaņu uzkurināšanas, stratēģisku kombināciju, cīņas ar «padomju koloniālismu» un pašnoteikšanās tiesību izvīrzišanas veidā izrādījās neefektīvs. Tad ACEN pārgāja uz aizsargāšanās taktiku. Tās iedīgļus mēs saredzam aicinājumā neļaut komunismam «piecu gadu laikā» gūt panākumus. Tas ir abstrakts izteikums bez konkrēta satura, un tāpēc tas nespēja dot kādus reālus rezultātus. Kādā veidā gan var neļaut gūt panākumus kustībai, kas soli pa solim neapturami virzās uz priekšu, gūstot

sev nemitīgi pieaugošā skaitā piekritējus, un, neraugoties uz starptautiskās reakcijas vēlmēm, īstenojusi sasniegumu pēc sasnieguma?

Tāpēc ACEN, sekojot savu iedvesmotāju paraugam, pārgāja uz cīņu pret atsevišķām sociālistiskās nometnes miermīlīgās politikas izpausmēm. Tā nikni uzbruka Padomju Savienības un tautas demokrātijas valstu aizstāvētajam dažādu sociālu iekārtu valstu mierīgas līdzāspastāvēšanas principam. ACEN lūkoja pierādīt, ka tas esot tikai komunistu taktisks paņēmieni agresīvas politikas maskēšanai. Tika apgalvots, ka, nemitīgi sludinot mierīgu līdzāspastāvēšanu, sociālistiskās valstis un konkrēti Padomju Savienība mēģinot iemidzināt «lētticīgo» Rietumu modrību, lai izdevīgā brīdī pārietu jaunā uzbrukumā «brīvajai» pasaulei.

Ciešā kopsakarībā ar mierīgās līdzāspastāvēšanas politiku ir jautājums par stāvokļa stabilizāciju Austrumeiropā, par otrā pasaules kara seku galīgu likvidāciju un Austrumeiropas valstu robežu atzīšanu. Ar putām uz lūpām acenieši devās karagājienā pret šo saprātīgo politiku, kas nodrošinātu ilgstošu mieru un iezīmētu ceļu sadarbībai starp visām Eiropas valstīm, līdz ar to darot galu Austrumu un Rietumu attiecībās vēl jūtamajam saspīlējumam. Taču tieši saspīlējums atbilst revizionistu un līdz ar to viņu domubiedru nodomiem ACEN aprindās.

Tādēļ viņi netaupīja spēkus, lai diskreditētu domu par neuzbrukšanas pakta noslēgšanu starp NATO valstīm un Varšavas pakta dalībniecēm. Saspīlējuma saglabāšanas ideologiem, kādi ir ACEN vadītāji, papildu garantija mieram Eiropā, protams, ir nepieņemama, par cik tā laupītu viņiem politiskā avantūrisma atmosfēru, barotni intrigām, iespēju operēt ar saviem fiktīvajiem argumentiem un pat — ak šausmas! — varētu novest pie tā, ka amerikāņu saimnieki

mainītu savu nostāju pret pašas «Sagūstīto tautu asamblejas» pastāvēšanu.

Sai ziņā visai simptomātiski izteikusies avīze «Washington Post», kas sakarā ar «sagūstīto tautu nedēļu» 1964. gada jūlijā rakstīja, ka Kongresa 1939. gada 17. jūlija rezolūcijas ir vai nu «mūsu (amerikāņu) nespēka gadskārtēja reklamēšana», vai arī «gadskārtējs noziegums pret godīgumu».

Taču, jādomā, vislielāko paniku ACEN aprindās izsauca apsvērumi, ka Rietumu un Austrumu neuzbrukšanas pakts apstiprinātu teritoriālo status quo Eiropā un atņemtū ACEN tādu sabiedroto kā Bonnas valdība. Jau kopš brīža, kad parādījās doma par minēto paktu, Bonna lika lietā visus tai pieejamos līdzekļus, pat draudus saviem NATO sabiedrotajiem, lai panāktū Rietumu lielvalstu noraidošo nostāju pret šo ideju, ja tā nebūs saistīta ar nosacījumu par iepriekšēju VDR un VFR «atkalapvienošanos» (Bonnas terminoloģijā tas nozīmē VDR pievienošanu VFR).

Bonnas vadītāji labi zina, ka Amerikā VDR «neatzīšanas» politikas piekritēju skaits sarūk. Viņi atceras, ka ietekmīgais senators Morze 1963. gada 19. augustā savā runā senātā uzlika visus punktus uz «i», deklarēdams, ka «Rietumvācijas politiskie vadītāji ... ir politiski akli, ja tie iedomājas, ka amerikāņu tauta vēl ilgi stādīs komunistiskā režīma (t. i., tautas varas demokrātiju VDR) neatzīšanas problēmu augstāk par saspīlējuma atslābuma perspektīvām starp mums (ASV) un Padomju Savienību. Bonnā viens otrs krāpj pats sevi, iedomādamies, ka Austrumvācijas jautājums spēs ilgi aizkavēt saspīlējuma atslābumu starp Austrumiem un Rietumiem, ja citi nosacījumi veicina šādu atslābumu.»

Bonnai jāreķinās ar to, ka tās neauglīgā iespītība jautājumā par VDR neatzīšanu nevar ilgi turpinā-

ties, un, ja starptautiskā saspīlējuma atslābums novedīs pie situācijas galīgas konsolidācijas Eiropā, tad arī pašnoteikšanās princips zaudēs savu pievilcību attiecībā uz Vāciju un jo sevišķi attiecībā uz Centrālo un Austrumeiropu, kur tas līdz šim turējies tikai uz antikomunisma ļoģanā pamata.

Pēdējā joma, kur acenieši pūlas mest sprunguļus ceļā nobriedušajai kustībai par efektīvu saspīlējuma atslābumu, ir jautājums par Austrumu un Rietumu kontaktiem.

Sis jautājums guvis īpašu aktualitāti pēdējo gadu laikā, kād pat pret Padomju Savienību un visu sociālistisko nometni vērstās nepiekāpīgās un agresīvās politikas aizstāvji no emigrantu vidus bijuši spiesti atzīt, ka «atomlīdzsvara» periodā doma par Rietumu un Austrumu bruņotu sadursmi ir izslēdzama no reālās politikas sfēras. Tāpēc līdzās «komunistisko režīmu neatzīšanai», «pasīvās pretestības gara» atbalstīšanas un «uzticēšanās rietumpasaulei» politikas turpināšanai esot jāattīsta kontakti ar Centrālās un Austrumeiropas tautām. Viens no Padomju Savienības neesošās agresivitātes «savaldīšanas» politikas amerikāņu ideologiem, Kolumbijas universitātes Krievu institūta profesors Mozlijs, šo domu formulējis sekojošā veidā: jādara viss, lai saglabātu un attīstītu «sagūstīto tautu» redzamāko pārstāvju radītās kulturālās un zinātniskās vērtības Rietumu pasaulē. Šīs tautas allaž izjutušas, ka Rietumi tās pa īstam nekad nav atzinuši. Pēdējo 15 gadu laikā darīts pārāk maz, lai sniegtu priekšstatu par šo tautu vēsturiskajiem, literārajiem un zinātniskajiem sasniegumiem. Tālab Rietumiem ar visiem pieejamiem līdzekļiem jāattīsta plašā apjomā kontakti ar Centrālās un Austrumeiropas zemēm, neakceptējot tomēr pašus šos režīmus un to līderus.

Pensilvānijas universitātes profesors Strauss-Hupe,

kas pārstāv to pašu ideoloģiju, iebilst, ka nebūt nav skaidrības, kāds rezultāts sagaidāms no pieaugušās zinātnes darbinieku, mākslinieku, studentu un tūristu apmaiņas, ka visai maz ticams, ka komunistiskos režīmus varētu gāzt vietējo un Rietumu intelektu atklātu pārrunu rezultātā. Tomēr derot izmēģināt šo ceļu.

Acenieši kategoriski noraida pat šādu mērenu programmu. Vēl 1964. gada sākumā ACEN pārstāvis, mums jau pazīstamais «stratēgs» Koste, paziņoja, ka kulturālas un ekonomiskas apmaiņas nevar aizvietot «saturīgu» Rietumu politiku, kas atbalstītu visu Eiropas tautu pašnoteikšanos.

Noslēdzot savu pētījumu par t. s. «Sagūstīto Eiropas tautu asamblejas» «politiku», ceru, ka man ir izdevies parādīt lasītājam, ka ar ASV Centrālās izlūkošanas pārvaldes gribu un rīcību radītā ACEN nav kalpojusi un pēc savas būtības nevar kalpot Centrālās un Austrumeiropas tautām, kas, tāpat kā visas pasaules tautas, alkst dzīvot mierā un draudzībā, dzīvot bez bailēm tikt iznīcinātām kodolkarā. Lai arī kādus manevrus un propagandas gājienus pielietotu acenieši, tautas un tautu piederīgie emigrācijā nedrīkst aizmirst, ka ACEN ir «aukstā kara» ierocis, kas ar savu nauda pilno nostāju kā ļaundabīgs audzējs kaitē veselīgai attīstībai un apgāna visas cilvēces loloto miera ideālu,

SATURS

Priekšvārds	4
No autora	18
Pirmie soļi	23
Iedvesmotāji un aizbildņi	25
Juku laiki (1949—1954)	36
Koordinators	42
ACEN darbībā	46
1957—1959	58
Kongresa rezolūcija	66
Epigoņi	70
Vilšanās	72
«Mēs gribam būt koloniālas tautas»	76
Strasbūras kolokvijs	85
Incidents	89
Viesi	94
Draudzība ar revanšistiem	106
Eiropas kustība	124
Pēcvārds	130

ИВ № 1280

V. Munters

SAVU TAUTU IENAIDNIEKI

Redaktors R. Inķis
Mākslinieciskais redaktors E. Garkevičs
Tehniskā redaktore A. Gerbaševska
Korektore I. Ancāne

Nodota salikšanai 09.06.83. Parakstīta iespiešanai
22.09.83. Formāts 70×100/32. Tipogrāfijas papīrs
№ 1. Literatūras garnitūra. Augstspiedums.
6,18 uzsk. iespiedl.; 6,34 uzsk. kr. novilk.;
6,63 izdevn. l. Metiens 10 000 eks. Pasūt. №
1084-4. Cena 25 kap. Izdevniecība «Avots», 226047
Rīgā, Padomju bulv. 24. Izdevn. № 222/Sp-558.
Iespiesta Latvijas PSR Valsts izdevniecību, poligrā-
fijas un grāmatu tirdzniecības lietu komitejas
tipogrāfijā «Ciņa», 226011 Rīgā, Blaumaņa
ielā 38/40.

Munters V.

Mu 435 Savu tautu ienaidnieki / A. Jānes priekšv.
— 2. izd. — R.: Avots, 1983. — 148 lpp.

Grāmatas autors Vilhelms Munters (1898—1967), bijušais buržuāziskās Latvijas ārlietu ministrs, kopš 1959. gada aktīvi piedalījās arī Padomju Latvijas sabiedriskajā dzīvē, izvērsa plašu publicista darbību. Apcere par tā saucamo ACEN (Sagūstīto Eiropas tautu asambleja) ir autora ilgga-dēju pētījumu un pārdomu rezultāts. Grāmatā atmaskota latviešu reakcionāro emigrantu prettautiskā darbība; tā ir īpaši aktuāla patlaban, kad Rietumu visreakcionārākie grupējumi izvērsuši plašu uzbrukumu starptautiskā saspilējuma atslābumam. Paredzēta plašam lasītāju lokam.

0302030900—222
M M803(11)—83 83

66.019

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0306020862

25 kap.